

Yeniçeri Teşkilatına Dair Bir Risale (Değerlendirme-Karşılaştırmalı Metin)

Ayşe Pul*

Öz

Yeniçeri Ocağı'nın tarihini ve kanunlarını incelemek, araştırmak için mümkün meritebe ilk el kaynakların tespit edilip tetkik edilmesi, ocağın tarihi gelişimini ve değişimini takip etmek açısından mühimdir. Bu hususta ulaşılabacak her kaynak bu amaç doğrultusunda araştırmacılara ışık tutacaktır. Bu eserlerden biri de şimdiye kadar tespit edilememiş olan, TTK (Türk Tarih Kurumu) Kütüphanesi Y/228 katalog numarası ve *Avusturya Seferine Dair Bir Risale* başlığıyla kayıtlı olan Yeniçeri teşkilatına dair bir risaledir. Müellif veya müstensihini, yazılış tarihini tam olarak tespit edemediğimiz bu risale, Kanuni Sultan Süleyman'ın Avusturya seferine dair kısa bir giriş ile başlamakta, ordunun içinde bulunduğu durumdan hareketle bir takım ocak kanunları, ocağın bünyesindeki iyileştirme ve tamir gibi imar faaliyetleri, muhtelif merasimler, terfi ve azillere dair anlatılar, kışlaların et ihtiyacı, ihtisap ağalığı vb. gibi hususları küçük ve çarpıcı hikâyelerle örneklendirerek anlatmaktadır.

Risalenin bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esad Efendi No: 3622'de kayıtlı bir mecmua içerisinde yer almaktadır. İkinci nüsha ise, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 3293'te kayıtlı bir mecmua içerisinde bulunmaktadır. Bu eser, risalenin bir nüshası olduğu bilinmeksizin çeşitli araştırmalarda kaynak olarak kullanılmıştır. Şimdiye kadar tespit edilemeyen TTK nüshası ise, araştırmacılar tarafından bilinmediği için herhangi bir çalışmada zikredilmemiştir. Biz bu çalışma vesilesiyle, İstanbul Üniversitesi nüshası ve TTK nüshasını tespit ederek bilim âleminin istifadesine sunduk, hem de mevcut nüshaların metin karşılaştırmasını yaparak, risalede değinilen konuları birinci ve ikinci el kaynaklardan faydalanarak detaylı olarak izah etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Kanuni Sultan Süleyman, Yeniçeri Ocağı, Risale, Askerî Teşkilat.

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ordu/TÜRKİYE, a.pul69@hotmail.com ORCID: 0000-0003-4322-7072 DOI: 10.37879/belleten.2020.983

Makale Gönderim Tarihi: 15.10.2018 – Makale Kabul Tarihi: 11.08.2020

A Pamphlet about Janissary Organization (Critics-Comparative Text)

Abstract

In order to examine and track the development of the history and law of the Janissary Corps, it is important to look at first-hand sources. Every archival source in this regard will shed light on the researchers for this purpose. We ascertained one of these works in the TTK (Turkish Historical Society) Library, which is registered with the catalogue number Y / 228 and titled as *Avusturya Seferine Dair Bir Risale*. This pamphlet, whose author and date cannot be determined exactly, begins with a brief introduction to Suleiman the magnificent's expedition to Austria, starting from the situation of the army, a number of laws, reconstruction activities such as improvement and repair within the crops, various ceremonies, promotion and dismissals, narratives about the need for meat, barracks, etc. as well as small and striking stories.

A copy of the pamphlet is located in the collection of Esad Efendi nr. 3622, which Fatma Kaytaz evaluated in detail in her article. The second copy is registered in Rare Works Library No: 3293 at the Istanbul University. This copy has been used in various academic works without knowing that it is a copy of the pamphlet. The copy of the TTK was not mentioned in any studies because researchers had not found it until now. With this work, we found the copy of the Istanbul University and the copy of the TTK for the benefit of the academic world, and by making a text comparison of the existing copies, we tried to explain the topics mentioned in the pamphlet in detail by using the first and second hand sources.

Keywords: Ottoman, Suleiman the Magnificent, Janissaries, Pamphlet, Military Organization.

Giriş

Osmanlı teşkilat tarihi içerisinde önemli bir yere sahip olan askerî kurumlarla ilgili çalışmalarda kurumların mahiyetini izah edebilmek için dönem kaynaklarının tespit ve tetkik edilmesi elzemdir. Bu askerî kurumlar içerisinde Yeniçeri Ocağı önemli bir yere sahiptir. Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu hakkında, geçici asker olan yaya müsellemlerin ihtiyacı karşılayamadığı ve disiplinli, düzenli, daimî, maaşlı bir ordunun gerekliliği düşüncesiyle başlangıçta toplanan savaş esirlerinden teşkil edilmiş olduğu görüşü hakimdir.¹ I. Murad'ın hükümdarlığının ilk yıllarına dayandığı düşünülen ocağın kuruluş tarihi, kesin olmamakla birlikte 1363 yılı olarak

1 Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *DİA*, C 43, İstanbul 2013, s. 450. Ocak hakkında kısa genel bilgi için bk. Ayşe Pul, *Yeniçeri Ocağı'nın 68. Ortası Turnacıbaşılık*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2016, s. 19-59.

kabul edilmiştir.² İlerleyen zamanlarda Acemi Ocağı kurulmuş, Devşirme yöntemi ile alınan gençler belli bir süreçten geçerek ocağa dâhil edilmiştir.³ Başlarda bin kişiden oluşan ve ocak olarak nitelendirilen teşkilat, zamanla farklı birliklerin dahil edilmesiyle genişlemiştir.⁴ Kanuni Sultan Süleyman zamanında ocağın kanunları son şeklini almış, ancak onun ölümünden 1826 yılında tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar devşirme sisteminin bozulması, ocağa kabullerde yapılan usulsüzler, ocak mevcudunun kontrolsüz artması, hazine sıkıntısı, rüşvet, iltimas, özellikle XVI. yüzyılın sonlarında yaşanan enflasyonun olumsuz etkileri gibi çeşitli sebeplerle bozulma süreci geçirmiştir. Bu süreçte, XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyılda bozuklukların nereden kaynaklandığı ve aranan çareler ile ilgili layihalar ve risaleler kaleme alınmıştır.⁵

Bunların yanı sıra, Yeniçeri Ocağı'nın işleyişinde esas alınan kanunları, teşkilata dair ayrıntılı ve kapsamlı bilgileri ihtiva eden eserleri de tetkik ve tahlil etmek gerekir. Genellikle bugüne kadar aktarılan Yeniçeri usul ve uygulamaları, I. Ahmed dönemi eserlerinden Kavanin-i Yeniçeriyân adlı kaynak eser temel alınarak kaleme alınmıştır. Bu eserin tarihi, dönemin sadrazamı olarak Derviş Mehmed Paşa'dan bahsedilmesinden hareketle 1606 olarak tespit edilmiştir.⁶ Orijinali günümüze ulaşamayan ve farklı kütüphanelerde farklı isimlerle kayıtlı muhtelif

- 2 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine*, Sad. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul 2009, s. 27. Erdal Küçükyalçın, *Turna'nın Kalbi Yeniçeri Yoldaşlığı ve Bektaşılık*, Boğaziçi Ün. Yay., İstanbul 2010, s. 26.
- 3 Ahmed Cevad, *Tarih-i Askeri-i Osmani, Mecmua-i Eşkal*, Cild-i evvel, İstanbul 1299, s. 46. *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, Haz. Atsız, MEB Yay., İstanbul 1992, s. 51. Gábor Ágoston, *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, Çev. Fatih Çalışır, Timaş Yay., İstanbul 2012, s. 27-28. Küçükyalçın, *Turna'nın Kalbi*, s. 77.
- 4 Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Koleksiyonu, No: 1973'te kayıtlı nüshasının sadeleştirilmesiyle hazırlanan *Kavanin-i Yeniçeriyân (Yeniçeri Kanunları)*, Yay. Haz. Tayfun Toroser, İş Bankası Yay., İstanbul 2011, s. 57. Bundan sonra kısaca *Kavanin-i Yeniçeriyân* olarak ifade edilecektir. Mücteba İlgürel, "Yeniçeriler", *İA*, C 13, MEB Yay., İstanbul 1986, s. 388. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları I*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 155.
- 5 Mustafa Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", *AÜ DTCF Dergisi*, C V, Ankara 1947. Dönemin bozulma sebeplerini anlatan siyasetname ve nasihatname türünden eserlerin detaylı değerlendirildiği bir çalışma için bk. Mehmet Öz, *Kanun-ı Kadimin Peşinde Osmanlı'da Çözümle ve Geleneği Yorumcuları*, 7. Bsk., Dergâh Yay., İstanbul 2017. Ayrıca bk. *Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar Kütâb-ı Müstetâb-Kütâbu Mesâlih-i'l-Müslimîn Menâfi'i'l-Mü'minîn-Hırzü'l-mülûk*, Haz. Yaşar Yücel, TTK. Yay., Ankara 1988.
- 6 Eserin yazarı kendisini tecrübeli Yeniçerilerle ayrılmaz bağlantısı olan bir ocak adamı olarak nitelemektedir. Kendisinin Halkulvad seferine katıldığını belirtir. Pál Fodor, "Bir Nasihat-name Olarak Kavanin-i Yeniçeriyân", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, C I, İstanbul 1986, s. 218. Mebde-i Kanun'un sadeleştirilmesiyle hazırlanan bir eser için bk. Orhan Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2011.

nüshaları olan⁷ *Kavanin-i Yeniçeriyân*'ın St. Petersburg nüshası olan *Mebde'-i Kanun-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi* adlı eser, Rusça neşrini yapan Petrosyan'a göre, Neşri gibi klasik Osmanlı Tarihi yazarlarının değerlendirmesine başka ayrıntılar da ekler. Ancak bu ayrıntılar birbiri ile çelişkili olduğundan çok da güvenilir değildir. Kavanin yazarının bilgisi daha sonraki bir döneme aktarılmış sözlü tarih geleneğine dayanmaktadır. Yazar, Yeniçerilerin erken tarihini yazarken XVI. yüzyıl Yeniçerilerinin kendisine anlattıkları ayrıntılardan alıntılar yapıyor gibidir.⁸ *Bu kusurlu fakirin dedeleri, İstanbul fatihi Sultan Mehmet Han zamanından beri, babadan oğula Yeniçeri Ocağı hizmetinde olup, yapılan gazalarda can ve baş ile oynadıklarından başka, bu kulları da ... seferinden beri olan seferlerin çoğunda hazır bulunup ve hala Yeniçeri Ocağı hizmetinde olup, dine ve padişahın devletine dua ve can ve baş ile hizmete devam ederken bir bilge ihtiyar "Ocağın kanun ve kaidelerini dedelerinizden duyduğun ve kendin bilip gördüğün üzere ayrıntılarıyla padişaha bir risale halinde yazıp, beyan et; ta ki bakıldığında kanun ve kaideler gereği gibi uygulanırsa Allah'ın yardımıyla faydası ola" deyince bu biçare de dokuz kısım üzerine beyan ettim* diyerek dedesi ve babası gibi ocak mensubu olduğunu ve Sultan I. Ahmed'e sunmak üzere yazdığını ifade eder. Amacının uygulanmayan kanunları hatırlatmak olduğunu vurgular.⁹ Dedesi Saka Mahmud'un 14 yıl İstanbul Ağalığı yapmış olduğunu da ifade eder.¹⁰ Bu eserde müellif, kul sisteminin bel kemiğini teşkil eden Yeniçerilerin kanunlarını, âdetlerini tespit ederek derlemeye çalışmıştır. Sadece ocağın kanunlarını ele almakla kalmamış, ocağın iç mekanizmasını da göstermek istemiştir. Eski ocak geleneklerine aykırı olan uygulamaları ve bunların kaldırılması konusundaki önerileri de ele alarak nasihatname türünden bir eser vücuda getirmiştir. Müellif ocaktaki tecrübeleri doğrultusunda Yeniçerilerin Osmanlı askerî teşkilatındaki önemlerinin bilinciyle, ocak düzelmediği takdirde diğer tüm müesseselerin de düzelmeyeceğini

7 Aşkın Koyuncu, "Kavânin-i Yeniçeriyân ve Bosnalı Müslüman Çocuklarının Devşirilmesi Me-sesinin Tenkidi", *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, 6-8 Ekim 2016, Çanakkale, Bil-diriler*, C I. Ed. Aşkın Koyuncu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2017, s. 195-196. Kavanin-i Yeniçeriyân'ın dil incelemesi, ses bilgisi ve yapı bilgisi yönlerinden değerlendirildiği bir çalışma için bk. Özgül Özbek, "Yeniçeri Kanunları Kitabı: Kavânin-i Yeniçeriyân", *Turkish Studies*, Volume 13/5, Winter 2018, pp. 375-388.

8 Irina Ye. Petrosyan, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni", *Türkler*, C 10, Yeni Türkiye Yay., s. 134.

9 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 3-4. Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 9/I. Kitap, I. Ahmed Devri Kanunnâmeleri, 9/II. Kitap, II. Osman Devri Kanunnâmeleri*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 127.

10 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 28.

düşünür. Bu sebeple de Yeniçerilerin gücüne gölge düşüren tüm kanuna aykırı uygulamaların belirlenip kaldırılması fikrini taşır.¹¹

Yeniçeri Ocağı ile ilgili diğer önemli kaynaklar ise; Ahmed Cevad'ın Tarih-i Askeri-i Osmani, Eyyubi Efendi Kanunnamesi'nin yanı sıra Kitab-ı Müstetab ve Koçi Bey Risalesi de bozuklukları dile getirirken ocağın eski ve temel kanunları hakkında bilgiler içermektedir. Risaleyi, yukarıda belirttiğimiz eserlerle karşılaştırdığımızda, risalede anlatılan hadiselerle, ocağın genişletilmesi ve iyileştirilmesi noktasında imar faaliyetleri ile Kanuni döneminde ihdas edilen bir takım kanunlara dair bilgilere rastlayamadık. Risalenin verdiği bilgilere yakınlığı bağlamında değerlendirirsek Yeniçeri Ocağı tarihini konu edinen eserler içinde, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, *Kapukulu Ocakları* adlı eserinde, risalede verilen bilgilerle kısmen örtüşen hususlar yer almaktadır. Ancak ele aldığı bazı konuların çalıştığımız risalede yer almaması Uzunçarşılı'nın kullandığı kaynağın bu risale olmadığını ortaya koymaktadır. Meselâ Uzunçarşılı, ocak talimhanesi hakkında bilgi verirken Yeniçeri Teşkilat Mecmuası s. 6-7'den naklen bilgiler vermiş, eserinin farklı sayfalarında ise Yeniçeri Teşrifat Defteri adlı bir çalışmayı daha kaydetmiştir.¹² Uzunçarşılı'nın bu eserinde zaman zaman Yeniçeri Teşrifat Mecmuası olarak bahsedilen hususi kütüphanesindekinin dışında bir başka eser daha zikredilir. Bu eserin ise Halis Efendi Kitapları No: 6166'da kayıtlı olduğu ifade edilmiştir.¹³ Risalenin farklı nüshaları olma ihtimali kuvvetli olan bu eserlerin orijinal metnine ulaşamadık. Maalesef bunun sebebi, genel olarak eserlerin ya hususi kütüphanelerde yer almaları ya da farklı arşiv ve kütüphanelerde, çoğu kez içeriği yansıtmayan başlıklarla ve nüshalarının farklı adlarla kataloglara kaydedilmiş olmasıdır. Tespit edilebilen nüshalar bazan tamamen tesadüfi olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza incelediği-

11 Pál Fodor, "Bir Nasihat-name Olarak Kavânin-i Yeniçeriyân", s. 217, 219.

12 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 333. Ağa Divanı'nda okunan dua metni verilirken Uzunçarşılı bir suretinin Yeniçeri Teşrifat Mecmuası s. 21'de olduğunu ve duaya II. Bayezid'den başlandığını ve arada Yavuz Sultan Selim ve I. Mustafa'nın atlanarak Sultan İbrahim Gazi şeklinde sıralandığını yazıyor. Bahsettiği eserin Avci Mehmed zamanında yazıldığını ifade ediyor (s. 398). Nadir Eserler Kütüphanesi nüshasında sadece I. Mustafa'nın adı zikredilmemiştir (13b). Teşrifat Mecmuası'nın 7. sayfasında ise Yeniçeri borkü ile ilgili bilgi vardır (s. 267). 12. sayfasında, geçit resimlerinde bayrak taşıma nizamı anlatılmaktadır (s. 291). 14, 15, 17, 19. sayfalarında ocak imamı ile bilgiler bulunmaktadır (s. 233). 17. sayfasında ise yusuflî başlık hakkında bilgi vermektedir (s. 272). 22. sayfasında Yeniçerilerin maaş dağıtımı sırasında memnuniyetleri gereği verilen çorbayı içmeleri, buna mukabil kurban kesilmesi ve akide şekeri dağıtımı hususları yer almaktadır (s. 421). 30. sayfada ise, XVII. yüzyılın ilk yarısında göreve gelen Yeniçeri Ağaları ile ilgili bilgi bulunmaktadır.

13 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 168, 174, 178.

miz risale de, *Avusturya Seferine Dair Bir Risale* gibi eserin muhteiyatını tam olarak yansıtmayan bir başlıkla kaydedilmiştir.¹⁴

Yeniçeri Ocağı kanunları ve işleyişi hakkında yazılmış olan bu risale, kuruluş aşamasından itibaren kaldırıldığı tarih olan 1826'ya kadar hiç kuşkusuz zamanın etkilerine en çok maruz kalan askerî müesseselerden olan Yeniçeri Ocağı tarihi için vazgeçilmez bir kaynak değeri taşımaktadır. Eser, en erken XVII. yüzyıla tarihlendirilen ocak kanunlarını ihtiva eden teşkilat eserlerinde yer alan bilgilerin bir kısmını Kanuni döneminde yaşanmış hadiselerle dayandırması, yine bu olaylar çerçevesinde uygulanan kanunları içeren erken tarihli ilk el kaynaklardan olması bakımından bilhassa değerlidir. Daha evvelden Fatma Kaytaç ve Ahmed Akgündüz tarafından Süleymaniye Esad Efendi nüshasının metin neşri yapılmış, her iki çalışmada da herhangi bir nüshasından söz edilmemiştir. Oysa ki, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No: 3293'te *Kanuni Devrinde Yeniçeri Ocaklarına Dair Bazı Merasim* başlığıyla kayıtlı olan bir mecmua içerisinde yer alan ve bu risalenin başka bir nüshası olduğunun farkına varılmaksızın çeşitli araştırmalarda kullanılmış olan ikinci bir nüshası daha bulunmaktadır.¹⁵ Üçüncü nüshası olan TTK nüshası ise, varlığından dahi bilim dünyasının haberdar olmadığı dolayısıyla da hiçbir çalışmada araştırmacılar tarafından kullanılmamış olan nüshadır. Bu makale vesilesiyle hem İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi nüshası hem de TTK nüshası bilim dünyasının istifadesine sunulmuştur.¹⁶ Ayrıca makalede, her üç nüshanın karşılaştırılması yapılarak tenkitli metin neşri yapılmıştır. Metin neşri yapılırken araştırmacılar tarafından varlığı bilinmediği için kullanılmamış olan TTK nüshası esas alınmıştır. Bunun yanı sıra, risalenin içerdiği Yeniçeri mekanları, tayinatları, talimhane, ocaktan ihraç, ocağa ecnebilerin girişi, tekaüdlük, meratib-i silsile, narh gibi konular, mevcut literatür gözönünde bulundurulmuş ve devrin diğer kaynaklarındaki bilgilerle karşılaştırılarak ele alınmıştır.

- 14 Keza İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi nüshası farklı bir adla, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nüshası da bambaşka bir başlıkla kataloga girmişti. Dolayısıyla aynı konuyu çalışanlar için üç farklı eser görünümüne dönüşmüştü. Nüshaların tespiti sürecindeki araştırmamızda Fatma Kaytaç'ın bu husustaki makalesine ulaştık. Fatma Kaytaç, "Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser "Yeniçeri Ocağına İlişkin Bir Risale" (Değerlendirme Ve Metin)", *Tarih Dergisi*, Sayı 57 (2013 / 1), İstanbul 2013, s. 45-68. Bu çalışmalar hakkında *Eserin Nüshaları* başlığı altında daha ayrıntılı bilgi verilecektir.
- 15 Bu nüshanın tespitinde, bu makalenin hakemi olan kıymetli hocamızın isabetli ikazları ve yerinde değerlendirmelerinin büyük payı vardır. Önemli katkılarından dolayı kendisine teşekkürü bir borç bilirim.
- 16 Metnin devamında TTK Nüshası TTKN, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nüshası SKE-EN, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası ise İÜNEKN şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

A. Eser ve Müellifine Dair

1. Eserin Müellifi ve Yazılış Tarihi

Eserde müellif veya müstensih kendisine dair her hangi bir bilgi vermemektedir. Sonradan eklenmiş bir kayıt da mevcut değildir. Eserde herhangi bir devlet adama veya büyüğüne sunulduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yazarın bir devlet görevlisi olup olmadığı konusu da belli değildir. Anlatımının sadeliğinden ulema sınıfına mensup olmadığı düşünülmektedir. Ancak, dil ve üslubundan, orta sayıları ve mensuplarına dair ayrıntılı bilgiler vermesinden, ocak teşkilatına vakıf olmasından dolayı ya bizzat ocak mensubu veya görgü şahidi olan bir ocaklıdan duyduğu şeyleri kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Bilhassa şahıs isimlerinde yaptığı yanlışlardan duyduklarını yazdığı ihtimali güçlenmektedir. *Kül Kethüdâsıyla Başçavuş bi'l-ma'yye cenk iderlerken Zerrinoğlu ve Bali Beğ oğullarına rast gelüb 'azîm cenkden sonra ikisin de esîr eyleyüb huzûr-ı padişahîye getürdüler*¹⁷ cümlesi, buna örnek gösterilebilir.¹⁸

Eserin yazılış tarihi de verilmemiştir. Ancak, Kanuni Sultan Süleyman'dan *merhum* olarak bahsedilmesi onun hayatta olduğu dönemde yazılmadığını göstermektedir. Ocağın bozulma emarelerinden bahsetmemesi, sadece teşkilattaki bir takım kanunlardan, temel ihtiyaç maddelerindeki fiyat hareketlerinden ve mekânsal geliştirme/iyileştirmelerden bahsetmesi dolayısıyla XVI. yüzyılın sonları veya XVII. yüzyılın başlarında kaleme alındığı fikrini güçlendirmektedir.¹⁹

2. Eserin Fiziki ve Şekil Özellikleri

TTK Yazmalar Kataloğu'nda Y/228 katalog numarasıyla *Avusturya Seferine Dair Bir Risale* başlığıyla kayıtlıdır. Geniş özet kısmında ise *Mensur Kanuni Dönemi Avusturya Seferleri İle Askerin Durumu Hakkında* şeklinde ifade olunmaktadır. Yazma eser, vinileks kaplı karton, 237x173 mm ve 178x128 mm ebatındadır. 9 varaktan oluşmakta, 1b dışında diğer varaklarda 15 satır bulunmaktadır. Tek sütun halinde olup, siyah haricinde renkli mürekkep kullanılmamıştır. Son derece itinalı bir nesihle

- 17 Zirinoğluna ve Peykan oğulları (SKEEN 49a); Zirinoğulları ve Palikân oğulları (İÜNEKN 2b) olarak yazılmıştır.
- 18 Onaltıncı ve onyedinci yüzyılların büyük kısmında büyük, düzenli, finansmanı merkezden yapılan ordulardan daha ziyade, sınır vilayetlerinin Hırvat-Macar büyük ailelerinden olan Nadasy, Berdeny, Batthany ve Zriny gibi ailelerin topladığı ve finanse ettiği küçük ordularıyla karşılaşmışlardır. Bk. Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, Çev: M. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007, s. 31.
- 19 TTKN 3a-b. Tarihlendirme meselesi için bk. Kaytaç, "Osmanlı Askeri Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser...", s. 49.

kaleme alınmıştır. Orijinal varak numarası bulunmamaktadır. Sayfa numarası yerine reddade kullanılmış, yani sayfanın ilk kelimesi bir önceki sayfanın alt köşesine yazılmıştır. Bölümlere ayrılmamış, dolayısıyla başlık ya da bölümler arası geçişi sağlayan herhangi bir işaret de yoktur. Metin içerisinde edebî yönü zenginleştirecek şiir, beyt gibi nazım şekillerine de yer verilmemiştir. Altı veya üstü çizili, silinmiş kelimelerin olmayışı müsvedde yazılmadığını göstermektedir. Esere sonradan eklendiği düşünülen der-kenar niteliğinde kayıt bulunmamaktadır. Eserde kurt yeniği vb. gibi olumsuzluklardan kaynaklanan herhangi bir eksik veya silik yoktur.

3. Eserin Dil ve Üslubu

Eser, “Merhum ve mağfur Sultan Süleyman ‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân hazretleri Bec kralı” (1b) satırıyla başlamakta, mukaddime bölümü yer almamakta, “ve’s-selam tamam oldu” (8b) cümlesiyle son bulmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki Beç seferine kısaca değindikten sonra Yeniçeri Ocağı kanunlarına dair hususları özet bir şekilde ele almaktadır. Yazar, bunu “kanun budur ki ‘alâ-tariki’l-icmâl beyân olundu” (7b) şeklinde ifade etmektedir. Oldukça sade bir dil kullanılmıştır. Ağır Arapça Farsça terkipler bulunmamaktadır. “Geldik yine Yeniçeri meydanına” (7b) ifadesiyle aslında ele almak istediği temel konunun Yeniçeriler olduğunu vurgulamaktadır. Metnin geneline bakıldığında Yeniçerilerin kahramanlıkları, alçakgönüllülükleri, sadakatlerine vurgu yapılmaktadır. Müellif, Yeniçeri teşkilatına eskiden nasıl olduklarını hatırlatmakta iken, bir taraftan da yöneticilerin cömertlik, mükâfatlandırma gibi uzun zamandır unuttukları âdet ve usulleri açık ve anlaşılır bir Türkçe’yle ifade edilmektedir. Kavanin-i Yeniçeriyân’da bu durum, “ocak işlerini kadim kanuna göre görmek lazımdır ki gittikleri yerde eski sultanlar zamanında yaptıkları gibi erlik ve dilaverlik gösterebilirler” şeklinde yazılmıştır.²⁰

Metinde zaman zaman imla hatalarına rastlanmaktadır. Örneğin, sizlere=sizele-re, sancak-ı=sancağı, murtaza kelimesi (مرتضى) yerine (مرتضا) şeklinde yazılmıştır (1b-2b). buyurdı=buyurdu, gece=gece (2a), müjde=müjde (2b-3a), Dubrovenedik=Dubrovenedik (2b), irtesi=ertesi (3a), irişüb=erişüb (3a), ümîd (اوميد) şeklinde vav ile (3b), cep=çeb (4a), umûr zaman zaman (اومور) (4b), aşçı (عشچی) (8a) şeklinde, meşveret kelimesi harekeli olarak (4b), kâgîr (كعگیر) (4b), mum kelimesi ise (مور) şeklinde yazılmıştır (8b).

²⁰ *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 96.

Tarafımızdan metnin transkripsiyonu yapılırken mümkün mertebe aslına sadık kalınmaya çalışılmıştır. Örneğin, bozulub=bozulub, olup= olub, ederler= iderler, yerden=yirden, gördü=gördü gibi kelimeler metindeki yazılışlarına göre ifade edilmiştir. Ancak metin içerisinde fark edilmesi gayesiyle şahıs, yer adı gibi özel isimler büyük harfle yazılmıştır. Noktalama işaretleri kullanılmamıştır. Sadece uzatmaları ifade etmek için (^), ayın () işareti ve hemze için (°) kullanılmıştır. Metin içi konuşma cümleleri turnak içinde gösterilmiştir.

4. Eserin Nüshaları

Yazma eserlerin nüshalarını tespit etmenin en büyük zorluğu, farklı adlarla kütüphane kataloglarında kaydolunmuş olmasıdır. Çoğu kez metnin muhteviyatını bile yansıtmaktan uzak olan bu kayıtlar, araştırmacıların işini bir hayli zorlaştırmaktadır. Biz de, TTK Kütüphanesi'nde yer alan bu eseri önce yeni yazıya aktarıp, hangi konuları ihtiva ettiğini tespit ettikten sonra teşkilat tarihiyle alakalı literatürdeki yerini, bilinirliğini sorguladık. Bu süreçte, eserin bir nüshasının İstanbul Süleymaniye Esad Efendi Kütüphanesi'nde farklı bir başlıkla yer aldığını belirledik. Aynı eser olup olmadığı konusundaki araştırmamızda Fatma Kaytaç'ın bu husustaki makalesine ulaştık. Bu makaledeki bilgilere göre, söz konusu risalenin nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi nr. 3622'de yer alan bir mecmua içerisindeydi. 200 varaktan oluşan bu mecmuada farklı alanlara dair bulunan 15 eserin 3. eseridir. Katalogda "Yeniçeri Ocağına İlişkin Bir Risale" adıyla kayıtlıdır. Metin, mecmuanın 48b-54a yaprakları arasındadır. Keza Fatma Kaytaç'ın bu değerli çalışmasında herhangi bir nüshasından bahsedilmemektedir. Ayrıca bu çalışmada SKEE Nüshası'nın müellif hattı olmadığı, istinsah edilmiş olduğu düşünülmektedir.²¹

Fatma Kaytaç'dan önce bu nüshanın tahlil edilmeksizin metin neşri Ahmed Akgündüz tarafından yapılmıştır. Yeniçeri Teşkilatı İle Alakalı Muhtelif Kanun Hükümleri başlığı altında yazar, Kavânin-i Yeniçeriyân dışında bir takım hukukî düzenlemelerin olduğunu ifade ettikten sonra, üç hüküm sıralamış ve ikinci hüküm olarak bu risale hakkında çok kısa bilgi vermiştir. "*Kanunî Sultan Süleyman'ın Vîyana (Beç) Seferinde ordusunda gördüğü mağlubiyet belirtileri üzerine kaleme alınan Yeniçeri Fermâ-*

21 Ayrıntılı bilgi için bk. Kaytaç, "Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser...", s. 47-48. Bir başka çalışmada bu nüshadan *Ahvâl-i Ocak-ı Yeniçeriyân* olarak bahsedilmiştir. Bk. Mehmet Mert Sunar, "XVIII. Yüzyıl ve XIX. Yüzyıl Başları Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi Savaş, Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar*, Yay. Haz. Kahraman Şakul, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2013, s. 266.

nî'dir ve Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Bölümü No: 3622, vrk. 48/b-54a'da tek nüshası bulunmaktadır. Başka nüshalarını biz elde edemedik" diyerek Esad Efendi nüshası dışında başka nüshasına ulaşmadığının altını çizmiştir.²²

Risalenin diğer bir nüshası ise, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi No: 3293'te kayıtlı olan bir mecmuanın içerisinde yer almaktadır. İÜNEK nüshası, Talik yazıyla 17 varak, 21 satırdan oluşmaktadır. Ebatı 248x142, 176x73 mm.dir. Kağıdı aharlı, filigranlı; cildi, sırtı bordo bez, üzeri turuncu kağıt kaplıdır. Söz başları kırmızı mürekkepli, serlevhası mihrabiye ve müzehheplidir.²³ Yazarı bilinmeyen bu nüshada en geç tarih olarak 1069/1658-9 yılının zikredilmesi, eserin IV. Mehmed zamanında kaleme alındığını göstermektedir.²⁴ Eserin iç kapağında Halis Efendi Kütüphanesi 135 yazmaktadır. 1b-8a aralığında risalenin nüshası yer almakta olup, bu sayfadan itibaren ihtiva ettiği konular kısa başlıklar halinde şu şekilde sıralanabilir:

1. Sa'adetlü pâdişâh-ı 'alempenah hazretleri veyahûd serdar vezir-i a'zam olub sefere gittiklerinde büyük alay tertîbi beyân ider (8a).²⁵
2. Vezir-i a'zam ile Yeniçeri sefere gittiklerinde büyük alay (8a) tertîbidir zikr olunur (8b-10b).²⁶
3. Ramazân-ı şerîf-i mübârek ile 'ıyd-ı şerîf geldikte bayramlaşmak için vezir-i a'zam ramazan ve bayramlaşma (10b-12a).²⁷
4. Der-beyân-ı bayramlaşmak (12a-13b).²⁸
5. Haza pâdişâhlara du'a (13b-14a).²⁹
6. Defter oldur ki (14a-14b), burada divan olduğunda arz günlerinde akide dağıtı-

22 Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 9/I. Kitap, s. 368. Risale metni için bk. Aynı eser, s. 371-377.

23 İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Kataloğu.

24 "defter oldur ki Yeniçeri çayırından ocak ağalarına tevzi' olunan otluklar ki zikr olunur der-zamân-ı Ken'an silahdar ağa-yı şehriyârî sene 1069" (İÜNEKN 14b)

25 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 11'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 627.

26 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 11'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 628.

27 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, (sayfa numarası verilmemiş) naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 632-634.

28 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, (sayfa numarası verilmemiş) naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 634-636.

29 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 21'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 398.

mı merasimi anlatılmaktadır, kimlere kaç dirhem verileceği liste halinde verilmiştir.³⁰

7. Defter oldur ki (14b) Yeniçeri çayırından ocak ağalarına tevzi' olunan otluklar ki zikr olunur der-zamân-ı Ken'an silahdar ağa-yı şehriyârî sene 1069/1658-9.³¹

8. Sa'adetlü ve mehâbetlü pâdişâh-ı 'alempenah hazretleri Yeniçeri ocağına rikâb-ı hümâyûn ağalarına beher sene ihsân eylediği bahariye ve zemistâniye beyan ider el-vâki' sene 1054/1644-45 (15a).³²

9. Yeniçeri ağası tebdil oldukda yeni ağaya ocak ağalarının virdiği pişkeşdir ki zikr olunur (15a).³³

10. Der-beyân-ı ibtidâ ağayân-ı Yeniçeriyân-ı dergâh-ı 'âli fi zaman-ı Sultan Selim Han 'aleyhi'r-rahmetü ve'r-rıdvân sene 921/1515 (15b-16a).³⁴

11. Tevârih-i ağa-yı Yeniçeriyân-ı dergâh-ı 'âli ibtidâ ağa-yı Yeniçeriyân Ya'küb ağadır sene 921/1515. Bu tarihten itibaren 1051/1641-42'ye kadar ocak ağaları listesi verilmiştir. (16b-17a).³⁵

Bu noktada şunu da ifade etmek gerekir ki İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Hususi Kütüphanesi'nde yer alan Yeniçeri Teşrifat Mecmuası da bir diğer nüsha olarak değerlendirilmelidir. Tabiatıyla metin karşılaştırmasına bu nüsha dahil edilememiş, ancak Kapukulu Ocakları adlı eserinde zikredilen kısımlara dipnotlarda ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Her üç nüshada ele alınan konular hemen hemen aynı sıralamayla anlatılmakla birlikte aynı yazarın kaleminden çıkmadığı fikrini güçlendiren farklı ifadeler, eksik veya fazla kelimeler yer almaktadır. SKEEN ve İÜNEKN'de hiç değinilmemiş hususlar olduğu gibi, sadece TTK nüshasında yer alan ifadeler de vardır. Bunlar dipnotlarda açıklanmıştır. Metin neşri yapılırken, SKEEN ve İÜNEKN'de olmayan kelime veya cümleler [] içinde, TTK nüshasında yer almayanlar ise *italik* olarak ifade olunmuştur. Kelime yazılışlarındaki ufak farklılıklar düz, bir veya birkaç cümlelik genel anlatım farklılıkları ise metin içerisinde italik, dipnotta tırnak içerisinde yazılmıştır.

30 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 22'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 421.

31 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 636-637.

32 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 24'ten naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 271.

33 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 24'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 185-186.

34 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 25-26'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 167-168.

35 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 26'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 168.

B. Eserin Muhteviyatı

Eser, Kanuni Sultan Süleyman'ın yedinci Avusturya seferinde Yeniçerilerin kahramanlıkları ve İstanbul'a dönüşlerinde padişahın ihsamı olarak kışlarına su sağlanması; cep akçesi, koyun akçesi, keman akçesi, ihtiyarlara takauçluk ve koruculuk, kışların tamiri gibi ihsanlarda bulunulması; ocak kanunları ile ilgili çeşitli uygulamalar, yasak, ceza ve mükâfatlandırma konuları, talimhane yapımı, muhtelif merasimler, terfi ve azillere dair anlatılar, kışların et ihtiyacı, ihtisap ağalığına dair konuları ele almaktadır.

Fatma Kaytaç, Kanuni Sultan Süleyman'ın tarihimizde beşinci seferi olarak kabul gören, ancak yazmada sözü edilen yedinci seferin 1533 yılındaki Alaman Seferi olarak bilinen sefer olduğunu, dönemin Yeniçeri Ağası'nın kimliğinden hareketle ortaya koymaya çalışmıştır.³⁶ Çünkü *altı def'a sefer idüb hikmet-i Hüddâ altı def'ada bozulub yedinci def'ada mükemmel 'asâkir-i muvahhidîn ile tekrâr yine girdükde* ifadesinden bundan önce altı sefer yapılmış, başarıyla sonuçlanmış olsa bile bir süre sonra tekrar sefer yapılmasını gerektiren durumlar oluştuğu, bu yüzden tekrar sefere çıkılacağı ve muvaffak olunacağı anlamı çıkarılabilir. Bununla birlikte Ahmed Akgündüz'ün de "*Kanunî Sultan Süleyman'ın Viyana (Beç) Seferinde ordusunda gördüğü mağlubiyet belirtileri üzerine kaleme alınan Yeniçeri Fermânı'dır*" şeklinde ifadesinden sefer sırasında yaşanan süreçten bahsedildiği de düşünülebilir ki bu görüşün daha ağırlık kazandığı söylenebilir.³⁷

Aslında risalede odaklanılan konunun bu olmadığı, sefer anlatısının sembolik olarak kalmakta olduğu, "Geldik yine Yeniçeri meydanına" (7b) gibi ifadelerle anlaşılmakta, aslında ele almak istediği temel konunun Yeniçeriler olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurguyu yaparken, doğruluk kaygısı gütmeksizin duyduklarını kaleme alan yazar için olaylar, yer, şahıs çerçevesinde zaman zaman yanlış düşüştüğünü görmekteyiz. Zrinye'nin Zerrinoğlu yazılışı gibi, Ahmed Usta'nın Gedik Ahmed Paşa olarak sanki Kanuni döneminde yaşamış olarak gösterilmesi gibi, yine Ahmed Usta'nın 21. bölümün aşçısı olmasına rağmen 52. bölümün aşçısı olarak ifade edilmesi gibi.

Verilen bilgilerin doğruluk/yanlışlık odağının dışında, bir başka açıdan değerlendirildiğinde, sayı sembolleriyile anlatım üslubu bağlamında yazarın yedi sayısının

36 Kanuni'nin hangi seferi olduğu yönündeki tartışmalar için bk. Kaytaç, "Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser...", s. 50.

37 Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 9/1. Kısım, s. 368.

sembolize ettiği³⁸ mükemmellik vurgusunu önplana çıkarmak gibi bir düşüncesi olduğu da göz ardı edilmemelidir. Keza sefer anlatılırken, “Gâzi Hünkâr mahalline vardıkda yedi kırallar ile mukâbil oldukda...” (1b), yedi kıral-ı küffâr (1b), yedi gün yedi gece arâm itmeyüb (2a), yedi ‘aded neferen gâziler (3b) gibi ifadeler bu durumu destekler niteliktedir.

Bununla birlikte risale yazarı, padişahın savaş alanında ordunun başında bulunarak askeri cesaretlendirmesi ve gayrete getirmesi, hatta kılık değiştirerek Solakbaşılara rağmen savaşın içine cesaretle girmesinden hareketle sanki eskiye özlemin bir göstergesi gibi II. Selim’den itibaren ordunun başında sefere gitmeyen sultanlara atıfta bulunmak ister gibidir. Bunun yanı sıra askerlerin kahramanlıklarına da vurgu yapmaktadır.³⁹

Aşağıda eserin ihtiva ettiği bir takım hususlar alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir.

1. Yeniçeri Mekânları

Yeniçeri Ocağı’nın yaşamsal, askerî, dinî bütün faaliyet alanlarını kapsayan ve sağlayan mekân Yeniçeri kışlarıydı. İstanbul’un fethi öncesinde kışla olarak da adlandırılan⁴⁰ Yeniçeri Ocağı, önceleri Edirne’deyken İstanbul’un fethinden sonra merkezi İstanbul olmuştur.⁴¹ Acemioğlanlar ve Yeniçerilerin kışları⁴² şimdiki Şehzadebaşı denilen yerde yaptırılmıştır. Yangın vs. sebeplerle bir süre sonra Fatih Sultan Mehmed zamanında Yeni odalar⁴³ denilen başka bir mekân oluşturulmuş⁴⁴, zamanla Tekkeler Meydanı, Et Meydanı ve Orta Camii ile birlikte büyük

38 Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, Çev. Mustafa Küpüşoğlu, Kabalıcı yay., İstanbul 2000, s. 24. Yedi sayısı için bk. 140 vd.

39 TTKN 2a-3a. Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, C I-II, Haz. Mehmet İpşirli, TTK Yay., Ankara 1999, s. 482, 783. 23 Muharrem 1004 (28 Eylül 1595)’de padişahın genç ve sağlıklı olduğunu, neden kendileriyle sefere çıkmadığını söylemekteydiler. s. 524.

40 Beydilli, “Yeniçeri”, *DİA*, s. 457. Yüksel Çelik, “II. Mahmud Devrinde İdari-Askeri Bir Üs: Rami Kışlası”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LII, 2018, s. 229-231.

41 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C II, TTK Yay., Ankara 1983, s. 556. Necdet Sakaoğlu, “Eski Odalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C III, s. 203-204.

42 A. Süheyl Ünver, “Yeniçeri Kışlaları”, *Belleten*, C XL, S. 160, Ankara 1976, s. 590. Godfrey Goodwin, *Yeniçeriler*, Çev. Derin Türkömer, Doğan Egmont Yay., İstanbul 2008, s. 39, 73.

43 Bir başka görüşe göre ise, Yeni Odalar Kanuni zamanında yapılmıştı. Bk. Necdet Sakaoğlu, “Yeni Odalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C VII, s. 467.

44 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 151. Mehmet İpşirli, “Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânin-i Osmânî ve Râbita-i Âsitâne”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi*, XIV, 1994, s. 26. Sakin,

bir kompleks haline gelmiştir. İstanbul'un fethinden sonra dahi bilhassa Kanuni döneminde Avrupa seferlerinin sıklığından dolayı, Edirne'deki kışlalar aktif kullanılmış, bu sebeple zaman zaman tamirat ve bakımdan geçirilmişlerdir.⁴⁵

Fatih döneminde inşa edilen kışlaların zamanla ihtiyacı karşılayamadığı görülmekte, mevcutları tadilat ve tamirattan geçirme zorunluluğu doğmaktaydı. Bilhassa su konusunda yetersizlikler görülmüş, II. Bayezid zamanında yeni su yolları eklenmiş, Kanuni döneminde ise Kırkçeşme suyolunun inşası ve genişletilmesinden sonra problem halledilmişti.⁴⁶ Bu minvalde risalede odaların tamir edilmesinin yanı sıra kışlada odaların önüne kadar su getirilmesinin hikâyesine yer verilmişti. Buna göre, Kanuni Sultan Süleyman seferden zaferle dönen komutanlara hilat giydirdikten sonra mükâfat olarak bir kese altın ihsan etmişse de onlar odalarına su getirilmesi ricasında bulunmuşlardı. Padişah İstanbul'a döndükten sonra kışlalarına su getirilmesi için hatt-ı hümayun vermişti.⁴⁷ Kanuni, kışlaları ziyaret ettiği bir gün askere sudan memnun olup olmadıklarını sormuş, onlar getirilen suyun ancak havuzları doldurmaya yettiğini, dolayısıyla faydalanamadıklarını söyleyince odaların önüne kadar suyun getirilmesi emrini vermişti. *Yigirminci cemâ'atin evvelinden on bu bölüğün dört bölüğün kışlasına kadar* akan bu suların toplandığı havuzların iyi kullanılması, boşa harcanmaması konusunda da uyarısını yapmıştı.⁴⁸ Kırk çeşme suyollarının inşasında çalışan Acemi oğlanları hizmetleri bitince kapiya çıkarılmışlardı. 1 Muharrem 968/22 Eylül 1560 tarihli Yeniçeri Ağası'na yollanan emirde isimleri deftere yazılan 23 oğlanın kapiya çıkarılması istenmişti.⁴⁹ Yine bu zamanda odaların tamiri gündeme gelmiş, *odaların kârızlerin ka'gîr yapıdırıp ve merâmâtı lâzım mirîden virilmek üzere Şehremîni üzerine mesârifâtını ta'yîn* buyurmuştu.⁵⁰ Odaların tamiri sırasında Makbul İbrahim Paşa, ortaya bir cami yapılmasını padişaha arz etmiş, odaların kapılarını sağlam yapıp içeriye kadın, şarap ve yasak olan şeylerin girmesini, ayrıca vakitsiz içeriye kimsenin girmesi önlemek istemiştir. 13. Yayabaşların odası kaldırılarak yerine Orta Mescid yapılmıştır. Tamirden

Yeniçeri Ocağı, s. 33-36, 293. Mehmet Mert Sunar, "İstanbul'da Yeniçeri Mekânları: Eski ve Yeni Odalar", *Antikçağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, C II, İstanbul, 2015, s. 191.

45 Sakin, *Yeniçeri Ocağı*, s. 34-35. Sunar, "Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 253-254.

46 Sunar, "Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 265-266.

47 TTKN 3b-4a.

48 TTKN 5b.

49 Ahmed Refik, "Devşirme Usulü, Acemi Oğlanlar", *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C V, S. 1-2, Haziran 1926, İstanbul Milli Matbaa, 1927, s. 7.

50 TTKN 4b.

sonra odaları gezerken Orta Mescid’de öğle namazını kılmış, imam ve müezzine Şehremini’nden ulufe tayin etmiştir. Bu mescid III. Murad zamanında Yeniçeri Ağası olan Mehmed Ağa tarafından genişletilip cami haline getirilmiştir.⁵¹ Mescid inşası konusu risalede, “*ba’dehu açular namaz kılmak için bir mescid binâ idüb ve bir masura su ve bir musluk ve bir dehlîz binâ idüb “kulların ta’yinât bir yerde gerekdir” deyû bir de mahzen binâ idüb*” şeklinde ifade edilirken bunun yanı sıra diğer imar faaliyetlerinden bahsedilmiştir.⁵²

Yeni Odalar’ın önündeki Et Meydanı olarak anılan meydan aynı zamanda Yeniçeri Meydanı olarak da zikredilmekteydi. Kışlaların önemli bir parçasıydı.⁵³

Yine risalede Yeni Odalar’dan bahisle her bir kapıya kapıcı tayin edilmesi konusu işlenirken SKEEN’de ve İÜNEKN’de yedi kapıya kapıcı tayin edilmesi şeklinde daha açık şekilde vurgulanmıştı.⁵⁴ Keza Yeni Odalar’da dışa açılan yedi adet giriş kapısı vardı. Bunlar 56. Cemaat kapısı (Solaklar Kapısı), 73. Cemaat kapısı (Karaköy Kapısı), 13. Cemaat kapısı (Âdet Kapısı), 70. Cemaat kapısı (Meydan Kapısı), 2. Ağa bölüğü kapısı, 52. Cemaat kapısı, 57. Cemaat kapısı idi.⁵⁵

2. Talimhane

Yeniçeri Ocağı klasik dönemde düzenli talim yapmakta olan bir kurumdu ve bu talimlere tüm ocak mensupları katılmak durumundaydı. Yeniçeriler hafta üç gün ok ve tüfek atış talimleri yaparlardı. Ok talimlerini Talimhanecibaşı, tüfek talimlerini ise Avcıbaşı denilen zabitler yaptırırlardı. Büyük zabitler de 3-4 ayda bir talimhanede nezaret ederlerdi.⁵⁶ Padişah ise senede bir defa Okmeydanı’ndaki talimlere katılırdı. Merasimle Ocak zabitanı nişangâha rütbelerine göre tüfek atışı yaparlardı.⁵⁷

Talimhanecibaşı 54. Bölüğün çorbacısı idi. Bu ve bölük halkı ok atan yoldaşlara ve kemankeşlere ok verir, talim ettirir ve padişah sefere gitmedikçe Talimhaneci

51 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 152-153.

52 TTKN 7b-8a.

53 TTKN 7b.

54 TTKN 4b, SKEEN 50b, İÜNEKN 4a.

55 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 153. Sunar, “Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 257.

56 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 557. Sakin, *Yeniçeri Ocağı*, s. 296.

57 Uzunçarşılı, *Kâpukulu Ocakları I*, s. 333. Pul, *Türnacıbaşılık*, s. 80. 1015/1606 yılında Ok meydanındaki talim yapma merasimi için bk. Topçular Kâtibi Abdülkadir, *Kadrî Efendi Tarihi*, C I, Haz. Ziya Yılmaz, TTK Yay., Ankara 2003, s. 480.

de gitmezdi. Talimhanecinin başında yusufi başlık ile her gün gelip Solaklara ve kemankeşlere talim ettirmesi kanundu. Ocak talimhanesinde Kanuni Sultan Süleyman kendisine bir yer ve çeşme yaptırmıştı. Padişah senede bir buraya gelir atış talimlerinde bulunur başarılı olanların *kimine dülbend ve kimine kemân ve kimine çıkan ile akçe ihsân* ederdi. Padişahın gelişinde Seksoncular da hazır bulunur seksonların⁵⁸ aylara saldırtıp parçalattırırılar,⁵⁹ ve pehlivanlar güreş tutarlardı. Her Yeniçeri odasında birer ikişer pehlivan bulunması kanundu. Gürz sallamak ve atma yarışmaları yapılırdı. Solak ve kemankeşler de maharetlerini gösterirlerdi.⁶⁰ Ocağın Talimhane ve Okmeydanı denilen atış meydanlarında mükemmel hedefleri vardı. Burayı II. Bayezid'in yaptırmış, Kanuni zamanında ise genişletilmişti. Kanuni tarafından At Meydanı'nda bir talimhane yapılmış, hedef olarak belirlenen yerlere yonma taştan kargir bir duvar, bunun orta yerinde somaki mermerden nişangâhlar konulmuştu. Bundan başka meteris için somaki miller diktirilmişti.⁶¹

Ok meydanında padişah geldiğinde Yeniçeri Ağası başta olmak üzere ocak zabıtları nişangâha tüfek atarlardı. Önce Yeniçeri Ağası yer öper, ağa tüfenkçileri tüfengi doldurup ona verirlerdi. Sonra Sekbanbaşı, Kul Kethüdası, Zağarcıbaşı, Seksoncubaşı, Turnacıbaşı, dört Haseki, Başçavuş sırayla atış yaparlardı. Sonra Başçavuş evvela cemaat sonra bölük çorbacılarına attırırđ.⁶² En son seğirdim aşçıları gelip yarış halinde et kaparlardı ve en başarılısına Solaklık ihsan edilirdi.⁶³

3. Ocak Tayinatı

Yeniçeri kanununa göre, kapıya çıkan Yeniçeriler üç ayda bir ulufe almaktaydılar.⁶⁴ Başlangıçta kıdemlerine göre iki ilâ beş akçe arasında yevmiye tayin olu-

58 Et Meydanı içerisinde sekson adı verilen köpeklerin barınması için seksonhane bulunmaktaydı. Bunlara bakmakla yükümlü olan birim 71. Cemaat ortasıydı. Bk. Sunar, "Yeniçeri Kışlıları Üzerine Bir Değerlendirme", s. 267.

59 TTKN (6a) ve İÜNEKN'de (6a) *Seksoncu başı seksonları bir bir indirüb* derken SKEEN'de *samsoncubaşı ayıyı samsonlara pârelendir[ür]di* (52a) ifadesi yer almaktadır.

60 TTKN 6a-b. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 332. Uzunçarşılı bu bilgileri Yeniçeri Teşkilat Mecmuası s. 6, 7'den nakletmiştir. 271. sayfadaki bilgiler için de yine Hususi Kütüphanesi'nde bulunan bu mecmuayı kullanmıştır. "...*bütün gün başında yusufi ile durub tifenk atanlara ve Solaklara ve sâ'ir kemankeşlere ta'lîm itmeğe me'mûrdur*" İÜNEKN 5a.

61 TTKN 6a. *Yeniçeri Teşrifat Defteri* s. 6'dan naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 229.

62 TTKN 6b. *Yeniçeri Teşkilat Mecmuası* s. 6,7'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 333. Sakin, *Yeniçeri Ocağı*, s. 347.

63 TTKN 6b.

64 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 84. Beydilli, "Yeniçeri", *DİA*, s. 454. Mehmet Mert Sunar, "Ulufe", *DİA*, C

nan Yeniçerilere Kanuni Sultan Süleyman zamanında günlük beş-altı akçe ulufe ödenmekteydi.⁶⁵ Genel anlamda sekiz akçeden fazla ulufe alamazlardı. İş göremez duruma gelip oturak yani emekli olduklarında beş akçesini hazineye devrederler, üç akçe almaya devam ederlerdi.⁶⁶ Kavanin-i Yeniçeriyân'da ayrıca sefere gitmeyenlerin yerinin oturaklık olduğu, ulufelerini eskiden beri camilerin fazlalıklarından aldığı, bu durum zorlaştığında II. Selim zamanından itibaren üçer akçe maaşla birlikte çuhalarının da Yeniçerilerle birlikte verilmesinin kanun olduğu belirtilmekteydi. Bunlar, otuzar akçelik yay akçesini alamamaktaydılar.⁶⁷

Ayrıca tahta cülusta bahşiş ve terakki⁶⁸ verilmesi de âdettendi. Bunlara ilave olarak Yeniçeriler padişahların ilk seferlerinde de bahşiş alırlardı. Kıdem ve hizmetlerine göre tumar sahibi de olabilmekteydiler.⁶⁹ Bu tür uygulamalar, sefer sırasında askerin motivasyonunu yükseltmek için teşvik primi mahiyetindeydi. 1529 Viyana kuşatmasında Kanuni Sultan Süleyman taarruzdan önce düşman savunma hatlarını yaracak ilk askere çeşitli vaatlerde bulunmuştu. Bu bir tumarlı olacaksa subaşılığa terfi ettirilmesi, zaten subaşıysa sancak beyliği verilmesini emretmişti. Bir gönüllü veya dirlik sahibi değilse bu asker, 30 bin akçeli tumarlılar arasına katılacaktı.⁷⁰ Yeniçeri odalarına her ulufede terakki denilen ve hak sahiplerine dağıtılması gereken bir miktar akçe daha vardı. Birkaç çeşidi olan bu terakkilerden biri de mukarrer adı altında verilmekteydi. Bu miktar, her üç ayda bir ulufede bütün ocağa aralarında dağıtılmak üzere toplam 300 akçeydi.⁷¹ Risalede bu ödeneğe dair herhangi bir bilgi yoktur.

Görevlerinin (inzibat, muhafızlık, sefarethane güvenliği, yangın söndürme, dip-

42, İstanbul 2012, s. 124-126.

65 Gyula Káldy-Nagy, "The First Centuries of The Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia*, Tomus. XXXI, Budapest 1977, s. 168.

66 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 68, 88.

67 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 80, 90.

68 Terakkilü denilen ulufelerine 3-5 akçe eklenmiş olan Yeniçerilerin kalelerde görevlendirilmesi ve bu usulün de bozulması hakkında bk. Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, C I-II, Sad. Neşet Çağatay, TTK Yay., Ankara 1992, s. 298.

69 İlgürel, "Yeniçeriler", *İA*, s. 389. Coşkun Üçök- Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yay., Ankara 1991, s. 202.

70 Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, s. 50.

71 İrina Ye. Petrosyan, *Mebde'-i Kanûn-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi*, Moskova 1987, s. 97 (46a). Ayrıca bk. *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 69. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s. 425, 427, 455. Ömer İşbilir, *XVII. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İâşe, İkmâl ve Lojistik Meseleleri*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 154.

lomatik koruma vb.) mahiyetlerine⁷² göre her türlü maddi destek de kendilerine sağlanmaktaydı. Bu destekler gıda maddesinden muhtelif ihtiyaç malzemelerine, konaklamadan güvenliğe, ulaşımdan yolluğa pekçok kalemden oluşmaktaydı. Ek gelir olarak adlandırabileceğimiz bu tayinat içerisinde cep akçesi, koyun akçesi, yaka akçesi, keman akçesi, barut akçesi, nafaka gibi nakdî ödemelerin yanı sıra buğday, et, un, ekmek, peksimet, bal, pirinç, yağ, mum gibi temel ihtiyaç maddeleri de bulunmaktaydı. Zaman zaman serdarlar da sefer sırasında emrinde görevli Yeniçerilere bir takım ihsanlar da bulunmaktaydılar. Örneğin Nasuh Paşa İran savaşları sırasında ocağa Kurban akçesi adında bir miktar meblağ ihsan etmişti.⁷³ Risalede, “*Gâzi Hümkâr Eski Saraya binîş idüb Altı bölüğün Sipahiler ağalarına ve Kethüdâlarına ve Yeniçeri Ocağı halkına ve Yeniçeri kullarına ‘azîm ziyâfetler eyleyüb ve çeb akçesi yağmur misâli yağdırub ve çil para ile karışdırub tepsiyle kullarına bezl idüb Yeniçeri Ağasına ve Kul Kethüdâsına ve Başçavuş ağaya ve sâ’ir ocak ağalarına hil’at-i fâhire giydürüb ve ba’dehu senede yüz elli kise akçe koyun akçesi ve üç ayda bir kerre her bir nefere kırkar akçe yaka akçesi ve barut akçesi ve otuz akçe keman⁷⁴ akçesi için hatt-ı hümayûn ihsân buyurdular ve serhadlerde mevcûd neferâta yamakana yevmiye ikişer akçe nafaka ve ayda birer kile halburlanmış buğday ve iki ademe bir vukyye lahm...*”⁷⁵ şeklinde Yeniçerilere verilen nakdî ve aynî ödeneklerden bahsedilmekteydi. Bu ifadeler bize Kanuni zamanında Yeniçeri’ye yapılan ihsanların nasıl cömertçe yapıldığını, ileriki zamanlarda yılda bir defa verilen bu ödeneklerin bu dönemde üç ayda bir olmak üzere yılda dört defa yapıldığını göstermektedir. İÜNEKN’de de *Yeniçeri ocağı halkına muhabbet eyleyüb* böylesine çok ihsanlarda bulunan padişahın cömertliği dile getirilmekteydi.⁷⁶

Âdet-i nân-horân adı altında, Yeniçerilerin yetimlerine fodla verilmekteydi. Bunlar I. Ahmed zamanında 1655 kişiydi. Her nefere üç ayda un akçesi diye 15’er

72 Ayrıntılı bilgi için bk. İlgürel, “Yeniçeriler”, *İA*, s. 388-389. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 557. Goodwin, *Yeniçeriler*, s. 100-101. Üçok- Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 204. Howard A. Reed, “Ottoman Reform and Janissaries: The Eşkenci Lâyihas of 1826”, *Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ed. Osman Okyar-Halil İnalçık, Ankara 1980, s. 194.

73 *Kadri Efendi Tarihi*, I, s. 572.

74 “Kanun-ı keman-baha, ki yılda her bir nefere otuzar akçe senede bir Şevval, Zilkade ve Zilhicce mevacibine –ki ana kitab ıstılahınca lezez mevacibi itlak olunur. Keman-baha deyu mevacibleri ile maan verilmek kanun-ı kadimdir”. Bk. Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü’l-beyân fi Kavânîn-i Âl-i Osmân*, Haz. Sevim İlgürel, TTK Yay., Ankara 1998, s. 150. *Eyyubî Efendi Kânûnâmeleri Tahlil ve Meitin*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, Eren Yay., İstanbul 1994, s. 46. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, 9/I. Kitap, s. 92.

75 TTKN 4a.

76 İÜNEKN 7a-b.

akçe verilmektedir. Hizmette olan Acemi oğlanlarına ise ayda 5'er akçe olmak üzere üç ayda bir ulufeleriyle birlikte âdet-i zerpul denilen bir ödeme yapılmaktaydı. Kanuni zamanında Haseki Sultan Camii inşasında çalışan Acemilere de ayda beş akçe pabuç akçesi verilmesi ferman olunmuştu.⁷⁷

Tayinat içinde yiyecek malzemeleri olduğu kadar giyecek de önemli bir yer tutmaktaydı. Bunların giyecek ihtiyaçları da devlet tarafından karşılanmaktaydı. *Fatih Kanunnamesi*'nde Yeniçeri taifesine yıllık 5'er zira lacivert çuka ve II. Murad zamanında yılda bir defa on bir akçe olan yaka akçesinin 32 akçeye çıkarılması, başlarına sarmak için 6'şar zira astar verilmesi hükmü konmuştu.⁷⁸ Görüldüğü gibi Kanuni zamanında yaka akçesi yılda dört defa olmak üzere 40 akçeye yükseltilmişti.

Her Çarşamba ocağa 15 bin mum, Yeniçeri çavuşları başlarına selimî sarıkları giyerek 16 dirhem üzerinden yılda 70 bin mum dağıtılırdı.⁷⁹ Yeniçerilere üçü bir akçeden mum satılırdı. Fiyat artışı durumunda aradaki farktan doğan zararı, zarar-ı lahm gibi devlet karşılardı. Ayrıca ocağa ait 75 mum imalathanesi vardı. Etmeydanı'nın mumcu dükkanları da meşhurdu.⁸⁰

Kanuni zamanından beri sınır kalelerindeki Yeniçeriler, maaşlarından başka nafaka akçesi adıyla birer akçe –ki Risale'de ikişer akçe-, ayda bir kile kalburlanmış buğday ve günlük iki muhafız için bir okka et alırlardı.⁸¹ Yine Kanuni tarafından mum, bal, pirinç, revgan virilmek için kışlada “*kulların ta'yinât bir yerde gerekdir*” denilerek bir mahzen bina edilmişti.⁸²

4. Et ve Et Meydanı

Yeniçeri Ocağı'nın bir kısım temel ihtiyaç maddeleri devlet tarafından karşılanmaktaydı. Bunların başında küşt, lahm denilen et gelmekteydi. Genel itibarıyla

77 Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 9/I. Kitap, s. 92. Ahmed Refik, “Devşirme Usulü, Acemi Oğlanlar”, s. 7.

78 Fatih Sultan Mehmed, *Kanunname-i Al-i Osman (Tahlil-Karşılaştırmalı Metin)*, Haz. Abdülkadir Özcan, Kitabevi, İstanbul 2003, s. 14. Kaytaz, “Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser...”, s. 52. Yusuf Halaçoğlu, *XIV ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yay., Ankara 1995, s. 51.

79 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 96.

80 TTKN 8b. Özcan, “Etmeydanı”, *DİA*, s. 497. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 206.

81 *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası* s. 4'ten naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 325.

82 TTKN 7b-8a.

Yeniçeri Ocağı bünyesinde odalara koyun eti verilmesi kanundu.⁸³ Bu kanun çerçevesinde, ocağa etin getirilmesi ve dağıtımı sırasında yapılan uygulamalar sultan ve kapıkulları arasında nimete hizmet bağlamında bir mukavele anlamı da taşı-maktaydı.⁸⁴

Ocağın et ihtiyacı, İstanbul mezbahalarından karşılanırdı. Fakat zaman zaman görülen et sıkıntısı ve fiyat artışları sebebiyle Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren Yedikule Mezbahası'nda kesilen hayvanların etlerinin tamamı da buraya tahsis edilmişti. Fatih zamanında, etin fiyatı ne olursa olsun Yeniçerilere 3 akçeye verilmesi kabul edilmiş, fiyat farkından doğan zararı karşılamak için belli bir meblağ para vakfedilmişti.⁸⁵ Cepheye hareket etmeden önce Yeniçerilere hazırlıklarını tamamladıkları süreçte kendilerine verilen çeşitli ödeneklerin yanı sıra zarar-ı nân ve zarar-ı lahm gibi temel ihtiyaç maddelerini satın alabilmeleri için maddi desteğin sağlandığı vakf-ı nukud adı altında, 1474-1477 yılları arasında Veziriazam olan Gedik Ahmed Paşa tarafından onun yirmibirinci alaydaki aşçıbaşılık tecrübesine dayanılarak bir fon oluşturulmuştu. Paşa, sadece askerlere mahsus kasaplar ve un pazarı (Unkaparı) açılmasını da sağlayarak tedarikte sıkıntı çekmelerini önlemek istemiştir.⁸⁶

Kanuni devrinin başlarında ise, Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılan Yeni Odaları Veziriazam İbrahim Paşa yeniden tanzim ettirirken selhanelerden getirilen etleri ayrı bir kapıdan içeriye aldirarak meydanlık yerde dağıttırılmış, daha sonra bu kapıya Et Kapısı denildiği gibi meydana da Et Meydanı adı verilmiş, sonraları kapı da Et Meydanı Kapısı adıyla anılmaya başlanmıştır.⁸⁷ Kışlanın önemli bölümlerinden olan Et Meydanı, Yeni Odaların önünde bulunan ve her gün et ihtiyacının miri fiyattan karşılandığı yerdirdi.⁸⁸ Et Meydanı'na açılan kapı, Meydan Kapısı olarak da adlandırılan 70. Cemaat kapısıydı. Bu kapının yanında küçük bir

83 *Mebde-i Kanun*, s. 140 (67b). Ayrıca bk. *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 94. Genellikle her bir Yeniçeri'ye genel olarak 60 dirhem yani 200 gr. et verilmekteydi. Merkezden uzakta olan ocak mensuplarına da muayyen miktarda et tahsis edilmekteydi. Örneğin 1611 yılında merkezden Van muhafazası için gönderilen Yeniçerilerin günlük et tahsisatı 160 gr.dır. (İşbilir, *XVII. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İâşe, İkmâl ve Lojistik Meseleleri*, s. 45).

84 Cemal Kafadar, "Yeniçeriler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 7, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 473.

85 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 92-93. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 254. Özcan, "Etmeydanı", *DİA*, s. 497.

86 Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, s. 108, 252 (5. Bölüm dipnot 2).

87 Özcan, "Etmeydanı", *DİA*, s. 497.

88 Sunar, "İstanbul'da Yeniçeri Mekânları: Eski ve Yeni Odalar", s. 193.

kışlayı andıran nöbetçi binası bulunmaktaydı.⁸⁹ Özellikle Yedikule selhanelerinde zebh edilen hayvanlardan her gün tayin edilen miktarda et, hayvanlara yüklenecek birkaç Yeniçeri neferinin korumasında kışlalara getirilirdi. Bu esnada çarşı-pazarda bunların çevresinde dolaşmak yasaktı. Sonra tomruk adı verilen sekiz kasap dükkanı aracılığı ile her orta veya bölüğün nefer sayısına ve tayin miktarına göre belli ücret karşılığında dağıtılırdı. Et fiyatı artsa bile bu rakam değişmez aradaki fark *zarar-ı lahm* adıyla devlet tarafından karşılanırdı. Bu zarar iskelelere gelen hayvanlardan alınan kasabiye akçesinden karşılanmaktaydı.⁹⁰ Bu sekiz adet kasap dükkanlarından her birine ikişer Hıristiyan kasap ve dörder hizmetkâr tayin edilmişti. Bu hizmetleri karşılığında kendilerinden herhangi bir vergi vs. alınmazdı.⁹¹

Kavanin-i Yeniçeriyân, “*Sultan Süleyman Han zamanında tomruk tayin edip, Meydan’ı yaptılar. Rumeli’nde 360 bin koyun tayin edilmiştir. Eğer koyun zararı çok olursa, yoldaşlara koyun bulunmazsa, bu hazine malı koyunlardan verirler. Şimdi o koyunun üçte biri gelmez, kalanın akçesini getirirler, koyun tüccarına verirler. Her iskelede başka kasabiye tayin edilmiştir. Bunların zararı buradan verilir. Ama verilen gittikçe çoğalmaktadır. Çoğaltmamak gerekir. Eskiden verileğeldiği gibi vermek gerekir. Odadan odaya yarımşar koyun verileğelmıştır*” diyerek bu konudaki bozulmalara da dikkat çekmekte, Kanuni dönemindeki durumu idealize etmekteydi.⁹²

Risale, bu husustaki bilgileri 52. bölümün⁹³ açsısı Ahmet Usta’nın şahsında sembolik bir anlatımla teyit eder. Buna göre padişah, Ahmet Usta’nın arzuhalî neticesinde ocağın bünyesinde sekiz tomruğun tesis edilmesi, açsıların namaz kılması için bir mescid, musluk, dehliz (ayak yolu) ve mahzen bina edilmesi emrini vermişti. Ayrıca padişah, “...tomruklarında eğer Karaman koyunu ve keçi ve ark lahm ve bayat lahm görüb bu sekiz tomruğu virilür ise Allahü te’âlanın la’neti vesâ’ir mahlûkâtın la’neti ve cümle yaradılmışların la’neti ol zâbûtânın üzerine olsun” diyerek bu kasap dükkanlarında usulsüz işler yapılmaması, kanundışı uygulamaların olmamasını sıkıca tenbih etmişti. Kanuna uygun olmayan etler getirilirse sekson denilen köpeklere verilmeliydi.⁹⁴

89 Sunar, “Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 257.

90 *Tarih-i Askeri-i Osmanî*, s. 207, 208. Özcan, “Etmeydanı”, *DİA*, s. 497.

91 TTKN 8a. Özcan, “Etmeydanı”, *DİA*, s. 497. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 254-255.

92 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 93. İpşirli, “Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânin-i Osmânî ve Râbîta-i Âsitâne”, s. 29.

93 Yenibahçe Çayırı’na açılan kapı ile Et Kapısı olarak adlandırılan kapıları 52. ve 57. Cemaatler korumaktaydı. Bk. Sunar, “Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 257.

94 TTKN 7b-8a.

Bu işlerden sorumlu olmak üzere et tomruklarının nezareti Başçavuş'a, kasap ve hademelerin nezareti de Başdeveci'ye verilmişti.⁹⁵

Kışlaya gelen etin dağıtımı belli teşrifat kaidelerine göre yapılmaktaydı. Kavanin-i Yeniçeriyan'da : “*Et kışla kapılarında vardığında, bir kasap kesilmiş koyunların birini kucığına alarak kışla kapısının iç tarafında ayakta durur. Seğirdim ustası ile erleri de kışlanın ortasındaki meydanın diğer tarafında hazır olurlar. Bu sırada kışlalardaki askerlerin görevde olmayanlarının hepsi meydanda toplanarak seyredeler. Başçavuş, kışla meydanında her zaman gülbang çektiği yüksek taşın üstüne çıkıp, iki kolunu Bektaşî usulünde göğsüne bağlayıp bir gülbang çektiğinden sonra: Hazır olun ağalar! Et geldi! Bildik, bilmedik demeyiniz! Ustalarımızı gördükde peştemallarımızı çeviriniz! Haydi babam, haydi diye haykırır haykarmaz, bu yarışma adeta bir kale fethine eşit övünme vesilesi olup, eti kapmaya hazır olan seğirdimler bir hamlede eti kucığında tutmakta olan kasaba doğru seğirtip, elini kim önce vurursa, eti alır ve seğirdim erlerinin ikisi derhal herifin koltuğuna girerek, bir tur atıp kışlasına götürürlerdi” diye anlatılmıştı.⁹⁶*

5. Bedergah-Kuloğlu-Ocağa Ecnebi Girmesi

Yeniçeri Ocağı kanununa göre Acemi Ocağı'ndan çıkanlar, kapıya çıkma veya bedergâh adı verilen bir uygulamayla bilhassa sefer zamanlarında kıdem sırasına ve ocağın münhal raporuna göre genellikle üç akçe yevmiye ile Yeniçeri Ocağı'na çıkarılırlardı.⁹⁷ Acemi Ocağı'nın en büyük kumandanı İstanbul Ağası'ydı. Ondan sonra Anadolu ve Rumeli Ağaları gelmekteydi.⁹⁸ Zaman içinde devşirme yoluyla Acemi Ocağı'na kabullerin yanı sıra kuloğlu denilen emektar Yeniçeri çocuklarına da bu yol açılmış, XVI. yüzyılın sonlarına doğru sayıları 700'ü bulan kuloğullarından belli yaşa gelenler Acemi Ocağı'na alınır olmuştu.⁹⁹ Fakat buna da rüşvet

95 TTKN 8a. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 256.

96 *Kavanin-i Yeniçeriyan*, s. 221-222.

97 *Kütâb-ı Müstetâb, Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar*, Haz. Yaşar Yücel, TTK. Yay., Ankara 1988, s. 13. İlgürel, “Yeniçeriler”, *İA*, s. 388. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 554. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 12, 14. Ahmed Refik, “Devşirme Usulü, Acemi Oğlanlar”, s. 1.

98 Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I*, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA, İstanbul 1994, s. 337. Kavanin-i Yeniçeriyan yazarı da dedesinin 14 yıl İstanbul Ağalığı Saka Mahmud olduğunu ifade etmişti. Bk. *Kavanin-i Yeniçeriyan*, s. 28.

99 İlgürel, “Yeniçeriler”, *İA*, s. 388. Irina Petrosyan, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu İle XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, *Osmanlı, C 6*, Ankara 1999, s. 673. Orhan Sakin, Kanuni döneminde sınırlı da olsa evlenmeye müsaade edildiğini, II. Selim'in tahta çülusunda kul oğullarının ocakta istihdam edildiğini yazar. (*Yeniçeri Ocağı*, s. 57).

karışmış, tefiş etmeksizin ocağa kuloğlu¹⁰⁰ kaydedilir hale gelmişti.¹⁰¹ Kendisi de devşirme kökenli bir Yeniçeri olan *Kavanin-i Yeniçeriyân* yazarına göre, ocağın bozulmasına yol açan girişimlerin temeli devşirme uygulamasındaki usulsüzlüklere dayanmaktaydı. Yeniçeri olmaya layık olup olmama konusunda eski kanunlarda meslek, soy ve dine göre bir zorunluluk belirlenmişken, bu kurala uyulmaması ocağı temelden sarsmaktaydı.¹⁰² Yeniçeriliğe kabul edilecek olanlar, Türk oldukları halde ana baba isimlerini Hıristiyan adıyla kaydederek Ağa Çırağı yapılmakta, aslımı araştırmadan deftere kaydedilmekteydi. *Bu uygulama başladığından beri devşirmeye ihtiyaç kalmamıştı. Ağa çıraklığı başladığından beri Yeniçeri Ocağı'na Türk mürk dahil olup başlı başına bir illet olmuştur, devşirmeye ihtiyaç kalmamıştır. Devşirmenin bozulmasına sebep bu olmuştur* diyerek kanunların uygulanmadığının önemini çizmişti.¹⁰³ Durum bir başka açıdan değerlendirildiğinde; Kanuni zamanından itibaren ateşli silahların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte Yeniçeri sayısı hızla artmış, bu minvalde ocağa devşirme usulüne uygun olmamakla birlikte Türkler de alınmaya başlamıştır.¹⁰⁴

Kanuni döneminden sonra yazılmış olan risale, bu durumdan doğan rahatsızlığı vurgulamak istercesine Kanuni zamanında kanunun uygulanış biçimine dikkat çekmektedir. “... ve ocaklı evlâdları ve ocak ağalarının hizmetlerinde kâl olmuşlardan be-dergâh eyleyeler ve kaldı ki yigirmi üç yaşına kadar be-dergâh etmeyeler yigirmi üç yaşmadan evvel Acem oğlu kışlâsına Anadolu ve Rumili ağasına teslim eyleyeler ve ta'zirleri oda kethüdasının elinde olsun okusunlar İslâmın öğrensünler ahşâm oldukda oda kethüdâsı bir oda içine koyub üzerinden kapıyı berkide bu minvâl üzere terbiye olunduktan sonra be-dergâh eyleyeler” şeklinde ocağa kabul kriterlerinden bahsetmektedir.¹⁰⁵ Öyle ki hükümdarların dahi kapıya oğlan çıkarmak hususunda geçerli kanunlara uymak durumunda olması ve yapılan suistimallere göz yummaması bir hikâyeyle somutlaştırılmıştı. Hikâyeye göre, Kanuni Sultan Süleyman Halkalı bahçesini düzenleyen Acemilerin hiz-

100 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 26, 112, 186.

101 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 494.

102 Fodor, “Bir Nasihat-name Olarak Kavânin-i Yeniçeriyân”, s. 219-220. Koyuncu, “Kavânin-i Yeniçeriyân ve Bosnalı Müslüman Çocuklarının Devşirilmesi Meselesinin Tenkidi”, s. 195

103 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 24, 35.

104 Halil İnalçık, “Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700”, *Archivum Ottomanicum*, VI, 1980, s. 289. Öz, *Kanun-ı Kadîmîn Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, s. 47.

105 TTKN 5b. *Yeniçeri Teşkilat Mecmuası*, s. 5'ten naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 33. *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 28.

metlerini beğenip bunlardan üç oğlanın *kanunları çerçevesinde* kapuya çıkarılması emrini verdiğiinde İstanbul Ağası Saka Mahmud Ağa onlardan daha kıdemli iki Acemi'nin olduğunu belirterek toplamda beş kişinin bedergâh edilmesi için izin vermişti. Ancak Yeniçeri kâtibi kendisine mensup iki Acemi'yi de kayıt sırasında bunların arasına dahil etmişti. Defterler incelenirken bunun farkına varıldığında padişah tüm ricalara rağmen kâtibin idam emrini vermişti.¹⁰⁶ Keza yine Edirne'de Sultan Selim Camii inşası sırasında pencere demirleri hizmetlerinden dolayı Mimar Sinan'ın mektubuna binaen yedi Acemi oğlanın kapıya çıkarılması için verilen emirde *kanunlarına göre* ibaresi yer almıştı. Ahmed Refik'e göre ise, Acemi Ocağı teşkilatındaki bozulma Kanuni zamanında başlamıştı.¹⁰⁷

1584 tarihinde Özdemiroğlu Osman Paşa'nın, yararlılığı olanlara dokuz akçe ile bölüğe girme izni vererek ocağa ecnebilerin girmesinin yolunu açtığı¹⁰⁸ söyleyen Koçi Bey, kul sayısının azaltılmadan çözüm bulunamayacağını söyleyerek ümitsizliğini vurgular¹⁰⁹ ve şu tavsiyelerde bulunur: Devşirme oğlanlar veya kul oğulları olanlar sadece bedergâh olmalıdır. Ağa çırağı, ferzend-i sipahi ve becayeş namı altındaki kanuna aykırı her uygulama kaldırılmalıdır.¹¹⁰

Kütâb-ı Müstetâb'a göre III. Murad'dan itibaren devletin adalet mekanizmasında kusur, devlet işlerinde tedbirsizlik, ihmallerden dolayı reaya çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Hazine gelirleri giderlere yetmez olmuş, kul taifesine kanuna aykırı olarak ecnebi girmiş, devlet adamları arasında haset ve sürtüşmeler yaygınlaşmış, rüşvet ve iltimas gibi temel sebepler yüzünden devlet-i aliyyenin temeli sarsılmıştır.¹¹¹ Bu eserde, kanuna aykırı devşirme yapılması şu şekilde ifade edilmişti: "*kanun ve zabt ve edeb ahvallerinden evvela iç oğlanları kadimü'l-eyyamdan devşirme veyahut sahih kul cinsi pişkeş olagelmıştır. Şimdiki hal ise ekseri İstanbul'un şehri oğlanları ve Türk ve Ermeni ve Çingane oğlanları olup on oğlanda bir sahihçe devşirme veyahut kul cinsi yokdur. Bu takdirce ol makule oğlanlar taşraya çıkub Kul taifesine zabıt olup ağa oldukda veyahut memlekete vali olduklarında ahvalleri malum ve ehl-i basiret katında hafı değildir*".¹¹² Yine burada, "*reaya olanlardan Etrak ve Ekrad ve Çingane ve Tat ve Acem el-hasil her isteyen ila'l-an varup eğer*

106 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 63, 385.

107 Ahmed Refik, "Devşirme Usulü, Acemi Oğlanlar", s. 8, 14.

108 *Koçi Bey Risalesi*, Haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 52-53, 55.

109 *Koçi Bey Risalesi*, s. 66-67.

110 *Koçi Bey Risalesi*, s. 97-98. Pál Fodor, "Bir Nasihat-name Olarak Kavânin-i Yeniçeriyân", s. 221.

111 *Kütâb-ı Müstetâb*, s. 2.

112 *Kütâb-ı Müstetâb*, s. 26.

seferlerde ve eğer Asitanede akça ile dirliklere geçmek ile Kul taifesine bu sebeb ile ecnebi karışıp herc ü merc olmuşlardır...¹¹³ denilerek Osmanlı Devleti'nde yaşanan bozuklukların temeli askerî sistemdeki kanun dışı uygulamalara dayandırılmaktaydı.

Risale, “Gâzi Hünkâr “benim hâs kullarım içine Acem ve Rum ve Çingâne ve Göçebe Yörük Yeniçeri olmayanların evlâdlarını komaya”¹¹⁴ diyerek kanuna aykırı bu uygulamanın Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar gittiğini düşündürmekte hatta işaret etmektedir.

SKEEN ve İÜNEKN'deki “Kapucı, odaların içine kullarumdan gayrı ecnebî kimesneyi komayasın ve avratdan ve tâze oğlandan bir kimesnenün girdüğüne rızâyı hümayûnum yokdur, meger kim kul oğlı ola ve gayrı şehirlinün girdüğüne aslâ rızâm yokdur” ifadesi kuloğulları dışında ocağa dışarıdan girişe izin verilmediğini teyit etmektedir.¹¹⁵ Dolayısıyla SKEEN ve İÜNEKN, kuloğlu uygulamasının daha Kanuni döneminde başladığını göstermektedir. TTK nüshasında da bizzat Sultanın ağzından Acem ve Rum ve Çingâne ve Göçebe Yörük gibi Yeniçeri olmayanların evlâdlarının ocağa girdiğini/girmeye çalıştıkları, ancak bunlara izin verilmediği belirtilmekte, kuloğlu ve ağa çırağı gibi kişilerin daha Kanuni döneminde bedergah edilmesinin yaygınlaştığı ve kabul gördüğü vurgulanmaktadır.

İÜNEKN ve Yeniçeri Teşkilat Mecmuası'nda da Kanuni Sultan Süleyman'a ait olduğu söylenen aşağıdaki söz, ocağa alınacak efradın menşei ve ırklarına ne kadar ehemmiyet verildiğini göstermektedir. Şöyle ki: “*el-‘iyazübillah Urus ve Acem ve Çingâne ve Türk re‘ayasının evlâdların ve sâ‘ir mahlûkâtın evlâdların Harputlu ve Diyarbekirli ve Malatyalı olmaya bu yukarıda ta‘yîn ve tasrîh olunanlardan gayrı âdemi ya rüşvetle veya ricâ ile veya bir büyük yerden şefa‘at ile be-dergâh idüb hâlis kullarımın aralarında bir ecnebi korlarsa Allahü ‘azîmü’ş-şanın ve yüz yigirmi dört bin peygamberlerin la‘netleri ol zâbitlerin üzerlerine olsun*”.¹¹⁶

113 *Kütüb-ı Müstetâb*, s. 4, 8, 17. Koçi Bey, Laz, Yörük, katırcı, deveci, hammal, ağdacı, kutta-i tarik (yol kesen), yan kesici ve sair muhtelif cinsleri de belirtir. s. 57.

114 TTKN 5b

115 SKEEN 50b-51a. İÜNEKN 4a. “meğer ki kul oğulları ola ve babasından yetim kalan kul oğulları odalarına alub hıdmet itdürelere taze olduğu suretde yatsu namazından sonra oda kethüdâsı ol kul oğlın bir تنها odanın içine koyub üzerine kilitleye ve sabah oldukda oda kethüdâsı kapuyu açub yine hıdmetine meşgûl ola ve mezbûr kul oğulların bir ma‘küle kabahat zuhûr ider ise oda başısı ve vekil harcı ta‘zîr itmeyüb yine oda kethüdâsı ta‘zîr ide hatta kim otuz dokuz değnekden ziyâde urmaya ve mezbûr kul oğulları yigirmi üçer yaşına girmeyince be-dergâh itmeyeler ve kul oğulları ve devşirme ocak ağalarının hıdmetlerinde olub bişmiş kâl olmuş hunefalarından” şeklinde ayrıntılı kriterler ifade edilmişti.

116 İÜNEKN 4a-4b. *Yeniçeri Teşkilat Mecmuası*, s. 5'ten naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 21.

Selânikî ise, 1590 yılında Acemi Ocağı'na devşirme alımında usulsüzlük yaşanmış olduğunu, rüşvetle Yahudi, Çingene, Rus, Çerkes, Etrak ve erazil-i haramzadelerin defterlere kaydolunduğunu ifade etmiştir.¹¹⁷

Oysa ki Kanuni zamanında ocağa dahil olmak bir tarafa, kışlalara bile yabancıların girmesi kanuna aykırıydı. Bu dönemde, Yeniçerilerin kışlaya yabancıları sokarak kötü hal ve hareketleri rahatsız edici boyuta geldiğinde, Sadrazam İbrahim Paşa, bunlar için odaların ortasında bir cami inşa edilmesi ve bunların kapılarının sağlam yapılıp; içeriye kadın, şarap ve yasak şeylerin girmemesi için birer kapıcı tayin edilmesi ve vakitli vakitsiz içeriye adam girmemesi konusunu padişaha arz etmişti.¹¹⁸

Risale bu bilgileri teyit eder mahiyette, “odaların her bir kapısına birer kapucu bir vukıyye lahm ta'şîn buyurub ve kapuculara emr buyurdu ki “odalarımın içine Yeniçeri kullarımdan gayri ecnebi komayasınız ve ‘avret ve taze oğlan girdiğine rızâm yokdur” deyû muhkem tenbîh eyleyüb kapulara çatal zencirler idüb lâzım geldikde açub yine kapayalar...” şeklinde odalara ecnebilerin girmemesi konusu vurgulanmaktaydı.¹¹⁹ Kışla binaları şehirden uzak inşa edilmemiş olduğundan Yeniçerilerin kışlalarını bir nevi bekâr odası olarak kullanması, yasak olmasına rağmen dışarıdan kadın ve içki sokmaları neticesinde odaların etrafına duvar örülmesini zorunlu kılmıştı.¹²⁰ Yüksek duvarlarla çevrili olan Yeni Odalar'a Adet Kapısı, Ağa Bölüğü Kapısı, Solaklar Kapısı, Meydan Kapısı, Çayır Kapısı, Et Kapısı, Karaköy Kapısı olmak üzere yedi kapıdan girilmekteydi.¹²¹ XVII. yüzyılın sonlarında yazılmış olan Kavânîn-i Osmânî'ye göre Solaklar Kapısı, Et Kapısı, Karaköy Kapısı ve Orta Camii Kanuni zamanında yapılmıştır.¹²²

6. Tekâüd-Oturak-Korucu

Yeniçeriler, Akdeniz ve Avrupa'daki çağdaş askerî teşkilatlarla mukayese edildiğinde yüksek ve düzenli maaş almaktaydılar. Sosyal bir devletin gereği olarak emeklilik (oturak) hakları, ihtiyaç fonu denilebilecek orta sandığı gibi bir yardım-

117 *Tarih-i Selânikî*, s. 220.

118 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 152, 154.

119 TTKN 4b.

120 *Mebde-i Kanun*, s. 218. Sunar, “Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 256.

121 Sakin, *Yeniçeri Ocağı Tarihi*, s. 35.

122 İpşirli, “Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmânî ve Râbita-i Âsitâne”, s. 27.

laşma ve dayanışma usulleri de vardı.¹²³ Genellikle kırklı yaşlarına geldiklerinde belirli bir maaşla emekliye ayrılan Yeniçeriler, Osmanlı ticarî hayatı içerisinde rahat ve saygın yaşamlarına devam ederlerdi. Üniformayla dolaşmaya devam ederler, isterlerse kışlalarında kalabilirlerdi.¹²⁴

Korucular ise, sefere çıkmayıp İstanbul'un ve ocağın güvenliğini korumak amacıyla görevlendirilirlerdi. Sefere çıksalar bile seferde muhafaza görevinde bulunurlardı.¹²⁵ Yeniçeri odalarını ve gemilerini korumak amacıyla II. Murad'ın sefere giderken Edirne'de ulufeleriyle birkaç kişiyi tayin etmesiyle başlamıştı. Başlangıçta sayıları az olan korucular zamanla ya ihtiyaca binaen ya da usulsüz uygulamalarla çoğalmıştı. Sigetvar seferinde İstanbul'da 80 korucu olduğu kesindir. Odaların Caiz kapısı ile Solaklar kapısını açıp diğer kapıları kapıyı kapatıp, orada yatıp o kapıları beklerlerdi.¹²⁶ Kavânîn-i Osmani'ye göre, Fatih Sultan Mehmed zamanında Edirne'de Yeniçeri odalarını beklemek üzere korucu tayin olmuş, Kara Boğdan seferinden sonra ise yaralı Yeniçerilerden korucu gediği oluşturulmuştur.¹²⁷ Eyyubi Efendi Kanunnamesi'nde ise Sigetvar seferinde 1000 kişi korucu ve mütekaid olduğu ifade edilmektedir.¹²⁸ Kanuni de, her ulufe dağıtımında Yeni Odalarda taht odasına gelerek burada bir süre oturur, oda zabiti olan Kul Kethüdasından 40 akçelik korucu ödeneğini alırdı.¹²⁹

Mütekaid ve korucu olarak istihdam edilenlerin sayıları başlangıçta 1000'i geçmemekteyken daha sonraları yani XVII. yüzyılın başlarında 7000 sayısına ulaşmıştı. Bunlar ya İstanbul'da kalıyor ya da sefere gitse de çadırları kurmakla yükümlü olduklarından savaşa katılmıyorlardı.¹³⁰ XVII. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'daki Yeniçerilerin çoğu mütekaid veya koruculardan oluşan ortalama

123 Kafadar, "Yeniçeriler", s. 472.

124 Goodwin, *Yeniçeriler*, s. 41, 69. Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 344.

125 Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Askeri Teşkilatı", s. 344.

126 *Kitâb-ı Müstetâb*, s. 9-10. *Kavânîn-i Yeniçeriyân*, s. 100, 102, 104. *Tarih-i Selânikî*, s. 59-60.

127 İpşirli, "Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmâni ve Râbita-i Âsitâne", s. 29.

128 *Eyyubî Efendi Kânûnnâmesi*, s. 41.

129 Sakaoğlu, "Yeni Odalar", s. 467.

130 *Koçi Bey Risalesi*, s. 57. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 379. *Yeniçeri Teşrifat Mecmuası*, s. 4'ten naklen. (burada anlaşılıyor ki teşrifat ve teşkilat şeklinde ayrı ayrı ifade edilen eser aynı eserdir). Gabor Ágoston, *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, Çev. Kahraman Şakul, Timaş Yay., İstanbul 2013, s. 143-144.

%30'luk kısmı¹³¹ sefere katılmaktaydı.¹³² Her kazada Yeniçerilerin üzerine serdar olarak bir ihtiyar korucu veya oturak tayin edilmişti. Sefer olduğunda o da İstanbul'a oda beklemeye giderdi. Ancak 1600'lerin başında korucuların sayısı çok olduğundan İstanbul'dakilerin yeterli olduğu düşüncesiyle artık oda beklemeye de gelmemekteydiler.¹³³

Risalede korucu ve mütekaid olanlardan şu şekilde bahsedilmekteydi: "...*ta'yîn buyurub bundan sonra bin beş yüz umûr-dâde ihtiyarlara tekâü'dlük ihsân buyurub yigirmi dokuz akçe koruculuk virilüb ve kanun buyurdular ki ne vakit padi[şa]hlar sefere gider ise beş yüz ihtiyar korucu ile bin nefer umûr-dâde teka'üd ma'an beraber gidüb bunlar cenge girmeyüb çadır bekleyüb bir kal'anın alınması güç olub fethi müyesser olmayınca bunlar ile meşveret olunub ne gâne tedbîr iderler ise kal'anın fethi müyesser olur*".¹³⁴ Görüldüğü üzere Kanuni zamanında bin-beşyüz tecrübeli, işten anlayan ocak mensubuna emeklilik ihsan edilerek 29 akçe maaşla korucu tayin edilmişti. Padişahlar sefere gittiğinde bunlardan beşyüzünün korucu, bininin oturak olarak yanında gitmesi kanunu konulmuştu. Sıkıntılı bir durum olduğunda kendilerinin tecrübelerinden istifade edilecek derece itimat edilen bu görevliler, çadırları bekleyecekler, savaşa aktif katılmayacaklardı.

Kanuni döneminden sonra durumun değiştiği anlaşılıyor. Gereklilikler çerçevesinde istihdam edilen korucular ve tekaüdlerin *bilinmez ki odalarının kiremitleri mi korunurlar* şeklinde ifade edilecek kadar sayıca çok ve gereksiz istihdamından bahsedilmekteydi.¹³⁵ Bu durumun mali açıdan devlete yüklerini de göz ardı etmemek gerekir.¹³⁶

7. Solaklar

Yeniçeri Ocağı'nın 60, 61, 62, 63. ortaları olan Solak ortaları padişahın muhafız bölükleri idi. Kanuni döneminden önce sayıları seksener iken Yeniçeri sayısının artmasıyla onlar da oda başına yüz kişi olmuşlardı. Gedik oldukları için biri ölmeden yeri boşalmayınca başkasına vermezlerdi. Dolayısıyla kesinlikle yüz kişi

131 Koçi Bey'e göre seferlere nisfi değil öşrü bile katılmamaktaydı. *Risale*, s. 54.

132 Ağoston, *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, s. 206-207.

133 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 81.

134 TTKN 4b.

135 *Kütâb-ı Müstetâb*, s. 9. Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 480.

136 Yeniçeri maaş ödemeleri için hazineden ayrılan paylar hk. bk. Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, s. 66-68.

olurlardı.¹³⁷ Cesur, uzun boylu, tecrübeli ve sözü dinlenir, hitabet kabiliyeti olan Yeniçeriler arasından usulüne uygun, bilhassa XVI. yüzyılda seçirdim aşçıları arasından seçilirlerdi.¹³⁸ Kanuni, Solak ortaları dışından birinin Solakbaşı olmasını kesinlikle yasaklamıştı.¹³⁹ Savaş meydanında dört Solakbaşı ile dört Kethüda ve dört Odabaşı hükümdarın atının yularına ve eteğine sıkıca yapışarak 400 kemankeş Solak padişahı her taraftan çevirirler ve hatta Silahdar, Çukadar, Rikapdar ve Dülbent ağasını bile bu çemberin dışında tutarlardı. Onlardan sonra da Yeniçeriler kuşatırlardı. Bunların dışında hiçbir askere itimat etmezler, güvenmezlerdi.¹⁴⁰ Solakbaşı, hükümdarı yumuşak huylu ata bindirerek atın ayağına marbend veya pazubend bağlardı.¹⁴¹ Solakların başlarında üsküf olup kaftanları beyaz, etekleri bellerine sokulmuş ellerinde yay ve bellerinde okluk (tirkeş) vardı, zırh gömleklidiler.¹⁴²

Solakbaşılığın ne olduğu, Solakbaşların nasıl olması gerektiği hakkında risale bize şu bilgileri veriyor: "...ziyâde seçirden aşçıya Solaklık ihsân iderdi ve olur olmaz ademe Solaklık virmezler idi ekseri umûr-dâde oda başlılara virilürdi ve genç ademe virmezlerdi oda başlıların yolu Solaklıktır meğer ihtiyâr ola bir oda başı ana etmek virile ve dahi odanın çorbacıyı fevt olub veyahut yolu yürüye oda başlılardan gelme Solaklara virilürdi ve Yeniçeri Ağası 'arz etmedikçe Solaklık verilmezdi ve bir çorbacı seferde şehîd oldukda Solaklık virilürdi ecnebiye ve neferâta ço[r] bacılık verilmezdi kanûndur ve Gâzi Hünkâr la'net nâme yazmışdır ve Solak başlık dahi bir umûr-dâde ademe virilürdi zirâ Solak başlık bir ulu mertebedir ve gayetle söz bilür ve umûr-dâde ve her ahvâle vukûf olmak ve padişahların sözün anlar ademler Solak başı olurlardı..."¹⁴³

Solaklar konusundaki etraflı malûmatı Eyyubî Efendi Kânûnnâmesi'nde bulmak mümkündür. Kanunnameye göre, "*kavânîn-i solagân: altmış ve altmış bir ve altmış iki ve altmış üç, bu dört oda solaklar odalarıdır. Her odada yüzer solak vardır. Ziyade ve noksan kabul etmez. Yevmiyye ulufeleri dokuzar akçedir. Eğer oda beklerlerse yarımşar vakıyye etleri dahi vardır. Cümle solaklar çorbacı gibi süpürge giyerler. Alay oldukda beyaz gömlekler ve dört yenli kaftan*

137 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 158. Sakin, *Yeniçeri Ocağı*, s. 301.

138 *Yeniçeri Teşrifat Defteri*, s. 7, 8'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 218. Ayrıca bk. İlgürel, "Yeniçeriler", *İA*, s. 388.

139 *Yeniçeri Teşrifat Defteri*, s. 8'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 219.

140 TTKN 2a, 7a. *Yeniçeri Teşrifat Defteri*, s. 8'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 219. Selânikî de Sigetvar seferinde yer alan 400 Solak'tan bahsederek bu bilgiyi teyit etmektedir. Bk. *Tarih-i Selânikî*, s. 27-28.

141 TTKN 7a. *Yeniçeri Teşrifat Defteri*, s. 8'den naklen Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 220.

142 Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 222.

143 TTKN 6b-7a.

*giyerler. İki yenine ellerin geçirüb ve ikisin bellerine sokarlar. Ve ellerinde yay ve bellerinde kubur ile mükellef oklar götürürler. Ve hünkârın önünde piyade yürürler. Yollarıyla emîn ve kethüda ve solakbaşı olurlar. Ve 20 neferde bir düzenbaşılıları vardır. Solakbaşılar semmur ve vaşak kaplı kadife üst giyerler ve sorguğlarına bahkçıl korlar. Ve atlarına zencir ve enselik ve gümüş özengi ve topuz ve sarı çizme giyerler. Seferde kanğı yerde köprü vaki olsa inüp hünkârın selamına dururlar. Solaklardan gayri her odada yüzer nefer yeniçeri olur. Gâhi ziyade ve gâhi noksan kabul eder”.*¹⁴⁴

Bir Yeniçerinin Hatıratı adlı eserde, “sultan kendi sarayında 600 tane de atlı Tatar bulundurur. Bunların iki kumandanı vardır. Bunlara garipler subaşlıları denir. Bunların her birinin kumandasında 300 kişi bulunur. Bunların adı garip yiğitleridir. Yani yetim hizmetçiler demektir. Zira bunların hepsi sultanın yetiştirmesidir. Sultan bunlardan altmış gösterişli çocuğu seçer ve birlik halinde teşkil eder. Bunlar Solak adını taşırlar. Bu birliğin kumandanının adı Solakbaşdır. Ulufesi günde bir altındır. Bu birlik oklarla mücehhez olarak sultanın önünden gider” bilgisi verilmektedir.¹⁴⁵

Kanuni dönemini anlatan Batılı bir seyahatname yazarı olan Nicolas de Nicolay da, ocak içerisinde Solaklara dikkat çekmekte, Osmanlı kaynaklarını teyit edecek bilgiler vermektedir. Ona göre, güçlü, yetenekli ve en iyi ok atanlar arasından seçilirler. Pala taşırlar, her an ok atmaya hazır bir şekilde altın yaldızlı bir yayı ellerinde hazır bulundururlardı. Padişah sefere ya da camiye giderken ikişerli gruplar halinde padişahın güvenliğini sağlardı. Padişaha asla sırtlarını dönmezler, sağ elini kullananlar padişahın solundan, solak olanlar ise sağından yürürlerdi.¹⁴⁶

Solakbaşlılarla ilgili risalede yer almayan hususlardan bir diğeri de, padişahın gerek sefer esnasında gerekse Bursa, Edirne, Belgrad gibi yerlerdeki gezintilerinde o şehir halkı ve esnafının padişaha ikram olarak geçtiği yerlere serdiği payendaz olarak adlandırılan halılar ve kumaşların iş bittikten sonra Solakbaşlılar ile Silahdar ve İbrikdarının arasında paylaşılmasıdır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ *Eyyubî Efendi Kânûnâmehi*, s. 43. Benzer bilgiler için bk. *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 145. Ayrıca bk. İpşirli, “Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânin-i Osmâni ve Râbita-i Âsîtâne”, s. 29.

¹⁴⁵ *Bir Yeniçerinin Hatıratı*, Çev. ve Yay. Haz. Kemal Beydilli, TATAV Yay., İstanbul 2003, s. 98. Konsantın Mihayloviç adlı bu şahıs, Fatih devrinde 1455’de esir edilip Yeniçeri olduktan sonra çeşitli seferlere katılmış ve firar etmiştir.

¹⁴⁶ Nicolas de Nicolay, *Muhteşem Süleyman’ın İmparatorluğunda*, Ed. Marie-Christine Gomez-Geraud, Stefanos Yerasimos, Çev. Şirin Tekeli-Menekşe Tokyay, Kitap Yay., İstanbul 2014, s. 204.

¹⁴⁷ Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları I*, s. 223.

8. Silsile-i Merâtib

Kapıkulu Ocağı içerisinde zamanla ayrı bir önem kazanmış olan Yeniçeri Ocağı, belirli kanun ve kaidelere bağlı olarak hiyerarşik bir düzende varlığını sürdürmekteydi. Orta olarak adlandırılan her bölük hiyerarşik bir yapıda kendi başına özerk bir birim olarak yaşamaktaydı. Bu düzene uygun şekilde terfi usulü uygulanmaktaydı.¹⁴⁸

Risalede talimhane hakkında bilgi verilirken Kanuni döneminde ocak ağalarının hiyerarşisine de değinilmektedir. Şöyle ki: “...*Yeniçeriler Ağası yir öpiüp tüfenk atardı verâsından Kul Kethüdâsı verâsından Sekban başı verâsından Zağarcı başı Seksoncu başı Turnacı başı ve dört Haseki ağalar ve Baş çavuş ağalar atardı verâsından birinci Deveciler başlayub ve çorbacılar başlarında yusuflî sitâreler ile ve neferâtlarıyla Gâzi Hümkârın önünde tüfenk atarlardı ve nişân uran yoldaşlara Gâzi Hümkâr bahşîş i'tâ iderdi cemâ'atler ve bölükler tamâm oldukda Seğirdim aşuları gelüb seğirdirler idi ve et kaparlardı ve ziyâde seğirden aşçıya Solaklık ihsân iderdi...*”¹⁴⁹

Kethüda Bey, Zağarcıbaşı, Seksoncubaşı, Turnacıbaşı, Başçavuş gibi ocak ağaları, orta ve bölük kumandanlarıydılar. Bunlara, Ocak ağaları, Sanadid-i Bektaşiyân (Bektaşî seçkinleri), Ağayan-ı Bektaşiyân da denilmekteydi. Bunlar dışındakilere Yayabaşı, Bölükbaşı denilmiştî.¹⁵⁰ Genel olarak ocağın en alt kademesinden başlayarak büyüğe doğru hiyerarşik sıralama şu şekildeydi: Küçük Müteferrika, Orta Müteferrika, Baş Müteferrika, Odabaşı, Baş Odabaşı, Yayabaşı, Baş Yayabaşı, Deveci, Baş Deveci, Haseki, Baş Haseki, Turnacıbaşı, Seksoncubaşı, Zağarcıbaşı, Kethüda Bey, Sekbanbaşı.¹⁵¹

Eyyubî Efendi Kânünnâmesi'nde ise, “*Başbölükbaşı, kethüda yeri olur. Badehu muhızır ağa, andan sonra haseki, badehu turnacıbaşı, badehu samsoncubaşı, badehu zağarcıbaşı, andan sonra kethüda bey olmak kanundur*” denilmiştî.¹⁵² Ocağın son zamanlarına kadar ufak tefek istisnâî durumlar haricinde bu terfi usulü değişmemişti.¹⁵³

148 Bahaeddin Yediyaıldız, “Osmanlı Toplumı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Yay. Ekmeleddin İhsanoğlu, C I, IRCICA Yay., İstanbul 1994-1998, s. 454.

149 TTKN 6a-b.

150 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 57. *Mebde-i Kanun*, s. 192. (93b). Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s. 155, 234-235. İlgürel, “Yeniçeriler”, *İA*, s. 388.

151 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 142, 208. *Tarih-i Askeri-i Osmani*, s. 17. Küçükyalçın, *Turna'nın Kalbi*, s. 57.

152 *Eyyubî Efendi Kânünnâmesi*, s. 42.

153 İpşirli, “Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânin-i Osmânî ve Râbita-i Âsitâne”, s. 27-28. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, s. 531.

Olağanüstü durumlar haricinde rutin görevde yükselme takvimi belli bir kanun çerçevesinde yürütülmekteydi. Silsile-i merâtûbin değişimi Şevval ayının sonunda yapılmaktaydı.¹⁵⁴

9. Ocaktan İhraç

Yeniçeri Ocağı, kendi içinde özerk bir yapıya sahip olması dolayısıyla koğuşturma ve ceza uygulamaları Yeniçeri Ağası'nın yetkisi ve bilgisi dâhilinde yapılmaktaydı.¹⁵⁵ Suç işleyen Yeniçerilere suçunun niteliğine göre tazirden idama varan muhtelif cezalar uygulanmaktaydı.¹⁵⁶

Bu cezalar içerisinde ocaktan ihraç anlamına da gelen tumar vermek ocak mensupları için idamdan sonraki en ağır ceza olarak kabul edilmekteydi. Öyle ki Busbecq bile *Türk Mektupları* adlı eserinde, geri dönüşü olmayan bir yola girdiklerini bildiklerinden Yeniçerilerin ölümünden daha kötü bir ceza olarak algıladıkları merd-i kal'a veya merd-i tumar¹⁵⁷ ilan edilerek sürgüne yollandıklarını ve sefalet içinde yaşamaya mahkûm bırakıldıklarını anlatmaktaydı.¹⁵⁸ Risalede bu uygulamaya örnek olabilecek bir hadise şöyle anlatılmıştı: "...bir gün Gâzi Hünkâr meydana tîfenk atdırmağa gider iken odaların içinde at başın çeküb Kul Kethüdâsını celb idiüb buyurdılar ki "ben sizi odalarınıza üzerine nâzır ta'yîn eyledim Harem-i hassımda niçün kelb gezer korsunuz" deyü azar idiüb kapucuyu katl eylemek murâd eyledikde Kul Kethüdâsı rica idiüb canın halâs eyledi mezbur kapucuya bir tmâr virüb eline berât virüb ocaktan ihrâc buyurdılar ..."¹⁵⁹

10. Narh

Osmanlı Devleti'nde halkın refahı için çeşitli sebeplerle yaşanan fiyat hareketlerinin dengelenmesi ve kontrol edilmesi amacıyla uygulanan narh işi İhtisab müessesesinin sorumluluğundaydı. İhtisab müessesesi Osmanlı şehrinde günlük yaşa-

154 *Kadrî Efendi Tarihi*, s. 1161.

155 Beydilli, "Yeniçeri", *DİA*, s. 456.

156 *Eyyubî Efendi Kânûnnâmesi*, s. 47. *Telhîsü'l-Beyân ...*, s. 153.

157 *Merd-i Kal'a*, Hisar eri, kaleleri muhafaza etmekle mükellef bir cins asker demektir. Hisar erleri, yaşlanıp yahut harbde sakatlanıp sefere gidemeyecek hale gelen yahut da bir kabahati dolayısıyla ocakta tutulması artık caiz görülmeyen Yeniçerilerden tayin olunurdu. s. 152. *Merd-i Tumar* ise tumarlı sipahinin bir başka adı olarak ifade edilmişti. Bk. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986, s. 222.

158 Ogier Ghislain de Busbecq, *Türk Mektupları*, Doğan Kitap, İstanbul 2005, s. 108. Ayrıca bk. Pul, *Turnacıbaşlık*, s. 112-113.

159 TTKN 5a.

mın düzenlenmesi amacıyla tesis edilmişti. Günlük zaruri ihtiyaçlarını halkın en uygun ve ucuz şekilde temin etmesi belki de en önemli göreviydi. Aynı zamanda devletin büyük merkezlerinin inşası da önemli işlerdendi. Temel ihtiyaç maddeleri olan, buğday, et, yağ gibi maddelerin yeterli ve uygun fiyatta bulunmasını sağlamak da muhtesibin göreviydi.¹⁶⁰

Muhtesip olacak kişinin akıllı, zeki, ilim sahibi, uğurlu ve nur yüzlü kişilerden seçilmesi, aynı zamanda çarşı-pazarda malların kalitesinden ve fiyatından da anlayacak tecrübe ve bilgiye sahip olması gerekiyordu. İhtisap Ağası, sadrazamla irtibatı en sık görevlilerden biriydi. Her çarşamba sadrazam kola çıktığı zaman onun atının yanında değneğini tutarak yaya olarak giderdi. Sadrazam attan indiğinde Yeniçeri Ağası değneği alır ona verirdi. Muhtesibin esnafla halk arasındaki ilişkiyi düzenleyen icraatları arasında kola çıkmak, fiyat tespiti ve kontrolü olan narh başlıca sırayı almaktaydı.¹⁶¹

İsahat yazarlarının da üzerinde durdukları önemli konulardan biri olan narh¹⁶² ve ihtisap müessesesi konusuna bu risalede de yer verilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemine odaklanan bu risalede, Gedik Ahmed ya da 52. bölüğün aşçısı Ahmed Usta'ya çeşitli yararlılıklarından dolayı İhtisap Ağalığı ihсан edilmiş ve İstanbul'da etin beş akçeye çıktığından, diğer temel ihtiyaç maddelerinin pahalılığından dolayı bunun sebebini araştırması istenmişti.¹⁶³ Ahmet Usta sert tedbirler alarak piyasayı düzenlemeye çalışmıştı. Vurgunculuk ve fırsatçılıktan doğan karaborsanın önüne geçilmesi, piyasada mal ve fiyat dengesi sağlanması "...mezbur 'aşçı taşra çıkdıkda kol idüb ol gün yigirmi adem salb idüb ve ertesi gün kol idüb sekiz adem salb idüb ve dördüncü günü Kassáb başıyı ve Kethüdâsını Etmekci başıyı salb idüb beşinci günü gördükim etmek vesâ'ir zahiremiş dağlar gibi yığılmış alur satar yok bir buçuk vukyye etmek bir akçeye ve dibi kazıl mum on ikisi bir akçeye [bir] vukyye lahm üç akçeye bir vukyye revgan-ı sâde on bir akçeye vesâ'ir zahire bunlara kıyâs..." şeklinde aslında aşçı bir yana İhtisap Ağası'nın bile yetkileri¹⁶⁴ dahilinde olmayan durumlar ifade edilmişti. Risaleye göre

160 Ziya Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi*, İstanbul 1987, s. 29, 34, 82-83, 93.

161 Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi*, s. 30, 39-40, 77. Fiyat karşılaştırması için bk. Akdağ, "Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu", s. 297-299.

162 Öz, *Kanun-ı Kadimin Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Geleneği Yorumcuları*, s. 61.

163 TTKN 8a. Kaytaç, "Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser...", s. 57. Devlet hizmetinde yararlılık gösteren kişilere memuriyet olarak verilebiliyordu. Bk. Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi*, s. 51.

164 Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi*, s. 16-17. Muhtesip, görevini yaparken hafiften şiddetliye doğru bir yol izler; tarif, vaaz ve nasihat konularında başkasından izin almasına gerek yoktur.

Ahmet Ağa, hizmetlerinin karşılığı olarak beş yıl bu görevde kalmış,¹⁶⁵ daha sonra ikinci vezir, en nihayetinde veziriazamlığa getirilmişti.¹⁶⁶ Gedik Ahmed Paşa ismi İÜNEKN'de açıkça dile getirilmiştir.¹⁶⁷ Ahmet Paşa, haftada bir gün büyük kol ederek, Yeniçerileri Ağası, İstanbul Kadısı ve İhtisâb Ağası'yla un kapanına inip bir kile buğdaydan un yaptırılmış, numûne olarak buna göre narh verilmişti.¹⁶⁸ Risalede 52. bölümün aşçısı olarak ifade edilen Ahmed Ağa'nın Gedik Ahmed Paşa olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak, Gedik Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed zamanında başarılı bir kumandan olarak karşımıza çıkmakta, Sırp ya da Arnavut devşirmesi olma ihtimali üzerinde durulmakta, Yeniçeri Ocağı mensubu olduğu bilinmektedir. 1461 yılındaki beylerbeyliğinden öncesine herhangi bir bilgi bulunmazken, İhtisap Ağalığı'ndan veziriazamlığa kadar yükseltilmiş olduğu sadece Kavanin-i Yeniçeriyân'da hikâyeleştirilerek anlatılmıştır.¹⁶⁹ İÜNEKN'de ise Kanuni Sultan Süleyman dönemi vurgulanarak Gedik Ahmed Paşa'dan bahsedilmiştir.¹⁷⁰ Hatta "...*etmekciler kethüdâsın salb idüb Gâzi Hümkâra 'arz olundukda ziyâde hazz idüb sürûrundan bi'z-zât kendüleri Mevlevî şekline girüb İstanbulu gezdükde mezbûr aşçıyı huzûr-ı şeriflerine getürdüb hil'at-ı fâhire ihsân idüb ve bin altın in'âm eyledi bundan sonra mezbûr aşçı kol itdükde gördü kim...*"¹⁷¹ şeklinde detaylandırılmıştı. Kavanin-i Yeniçeriyân'da, aşçı olan Ahmed'in koyun eti bulamadığından dolayı odaya gidemediği, görevin kendisine verildiği takdirde alacağı sıkı tedbirler neticesinde yiyeceğin bollaşacağı iddiaları üzerine Fatih Sultan Mehmed'in onu muhtesip yapması anlatılmaktadır.¹⁷²

Daha evvelden de ifade ettiğimiz üzere, Gedik Ahmed Paşa tarafından zarar-ı nân

Ancak dövme veya hapseme gibi uygulamalarda izin alması gerekliydi. *age.*, s. 56.

165 Oysa ki genelde uygulandığı gibi görev süresi bir yıldır. İltizam ve bir sene müddetle ihale olunan bu görevi kabul ettiğinde bedel-i mukataa adı altında bir ödeme alınırdı. Bk. Kazıcı, *Osmanlılarda İhtisap Müessesesi*, s. 59-60.

166 TTKN 8b. "...*bütüin İstanbulu gezdükde on bir âdem navlunculardan salb idüb*" ifadesi için bk. İÜNEKN 7b.

167 "...*bir iki seneden sonra vezîr-i a'zam ahirete intikâl idüb mezbûr Gedik Ahmed Paşayı vezir idüb...*" İÜNEKN 7b.

168 TTKN 8b. "...*kaynıkların çorbacısı ile gelüb unkapnında karâr iderlerdi*" İÜNEKN 8a.

169 *Osmanlı Sadrazamları Hadikatü'l-Vüzerâ ve Zeyleri 3*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2013, s. 65. Mehmed Süreyya, *Siçill-i Osmanî*, C I, Yay. Haz. Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, s. 209. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, s. 177-179, 533.

170 "...*buñlardan sonra Gâzi Sultan Süleyman bir seneden sonra...*" İÜNEKN 7b.

171 İÜNEKN 7b.

172 *Kavanin-i Yeniçeriyân*, s. 92-93.

ve zarar-ı lahm gibi temel ihtiyaç maddelerini satın alabilmeleri için para desteğinin sağlandığı vakf-ı nukud adı altında bir fon oluşturulmuş, bu fon onun yirmibirinci alaydaki açışbaşılık tecrübesine dayanılarak ihdas edilmişti. Paşa sadece askerlere mahsus kasaplar ve un pazarı (Unkapamı) açılmasını da sağlamıştır.¹⁷³

Görüldüğü gibi Kanuni zamanına odaklanılan risalede Fatih döneminden bir örnek verilmiştir. Kaytaş'ın da ifade ettiği üzere, yazarın anlattığı bu hikâyede amacının tarihî gerçekliğin ötesinde terfilerde liyakatin, doğruluğun, dürüstlüğün ön planda tutulması, piyasa fiyat kontrolünün halka zulmedilmemesi anlamında sıkı denetimden geçirilmesi gibi başka kaygıların olduğu düşünülmelidir.

Sonuç

Osmanlı askerî teşkilatı içerisinde yaklaşık 500 yıllık tarihiyle Yeniçeri Ocağı hakkında tespit edilen, gün ışığına çıkarılan ve bilim dünyasının istifadesine sunulan her kaynak mühimdir. Osmanlı askerî müesseselerinin zaman içerisinde değişim ve dönüşümünü izah etme noktasında yararlanılması zaruri olan, ancak oldukça sınırlı olan bu kaynaklar içerisinde bu risalenin şimdiye kadar Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi Nüshası tespit edilmiş olup, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası ise bu risalenin bir nüshası olduğunun farkına varılmadan, farklı bir başlıkla çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır. Bu eserin risalenin bir diğer nüshası olduğu tespiti tarafımızdan yapılmıştır. Elimizde orijinal metni bulunmamakla birlikte İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Hususi Kütüphanesi'nde yer alan nüshayı da burada zikretmekte fayda vardır. Bir diğer önemli husus ise TTK Nüshası'nın tespit edilerek bilim dünyasına duyurulmuş olmasıdır. Bu çalışmayla, Y/228 katalog numarasıyla TTK Kütüphanesi'nde muhafaza edilen ve sekiz varaktan oluşan bu nüshanın diğer iki nüsha ile karşılaştırmalı olarak tam metni de araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Bu nüshalar dışında farklı adlarla kütüphane kataloglarına girmiş veya hiç tasnif edilmemiş, hususi kütüphanelerde yer alan nüshaların da bulunma ihtimali vardır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminden sonra yazılan ve yazılış amacı doğrudan belirtilmeyen risale, Yeniçeri Ocağı'na dair bir takım kanunları, kanun-ı kadim olarak idealize edilen Kanuni dönemiyle ilişkilendirerek üstü örtülü bir kanun-ı kadim portresi çizmekte, ocağın eleştirilen yönlerine dair eskiden nasıl olduklarını, padişah-ocak ilişkisi bağlamında hatırlatma amacını gütmektedir. Yeniçerilerin

173 *Kanuni Devrinde Yeniçeri Ocaklarına Dair Bazı Merasim*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ms. T.Y. 3293, 6b-7b'den naklen Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş*, s. 108, 252 (5. Bölüm dipnot 2).

sadakati, kahramanlığı, itaati, hürmeti anlatılırken padişahın da ocakla bir olma, taltif ve ödüllendirme, askerin başında sefere gitme gibi hasletleri dolaylı ve sembolik anlatımlarla öne çıkarılmaktadır. Bu anlatımlarda, ocağın bozulan ve aksayan yönleri doğrudan doğruya açık bir şekilde ifade edilmemekle birlikte, bilhassa ocağa kanuna aykırı olarak yabancıların dahil edilmesi konusuna odaklanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle risale, Yeniçeri ocak kanunlarına dair mevcut bilgilerimizi teyit ederken, yeni bilgiler de vermesiyle önem arz eder. Risalede, Kanuni dönemi gibi erken bir tarihte açıkça ve bizzat Sultanın ağzından Acem, Rum, Çingâne ve Göçebe Yörüklerin yanı sıra Yeniçeri olmayanların evlâdlarının ocağa girdiğini/girmeye çalıştıkları dile getirilmekte, ancak bunlara izin verilmediğinin altı çizilmekte, fakat bir taraftan da kuloğlu ve ağa çırağı gibi kişilerin daha Kanuni döneminde bedergah edilmesinin kabul gördüğü ve yaygınlaştığı belirtilmektedir. Öne çıkarılan bir diğer husus ise narh meselesidir. Temel ihtiyaç maddelerinin piyasa şartlarına uygun fiyata ve yeterli miktarda olması konusu, Gedik Ahmed Paşa'yı doğrudan işaret etmemekle birlikte onun aşçılıktan İhtisap Ağalığı'na, oradan veziriazamlığa giden hayat hikâyesi Ahmed Usta veya Gedik Ahmed olarak aktarılmakta, onun aldığı sert tedbirlerle piyasanın ferahladığı ifade edilmektedir. Ayrıca, kışlalara su getirilmesi konusu, askerin kahramanlıkları neticesinde mükâfat olarak padişahın para yerine kışlalara su yolları yapılmasını istemeleri hem kışlaların tamir ve imar faaliyetlerini göstermesi hem de askerle sultan arasında cereyan eden hizmet-taltif veya fedakârlığı mükâfatlandırma münasebeti noktasından mühimdir.

Eserini ne zaman kaleme aldığı, kime ithaf ettiği hakkında bilgi vermeyen risale yazarı, kendisi hakkında da en ufak bir ipucu dahi vermemektedir. Ancak, çeşitli hadiseler ile ocak kanunlarını anlatırken ocak mensuplarını isim ve lakaplarıyla zikrederek örneklendirmesiyle kendisinin de bir ocaklı olduğu veya bir ocak mensubundan duyduklarını aktardığı izlenimi vermektedir. Bunu, şahıs isimlerinde yaptığı yanlışlardan, tarihsel olayların gerçekliği kaygısı gütmemesinden ve zaman-mekan-şahıs çerçevesinde verdiği bilgilerden yola çıkarak söylemek mümkündür. Eser, sade ve anlaşılır üslubuyla, yeri geldikçe canlı ve renkli anlatımıyla araştırmacılar kadar okuyucunun da ilgisini çekecek niteliktedir.

Risale Metni

-1b- ¹⁷⁴Merhûm ve mağfûr¹⁷⁵ Sultan Süleyman¹⁷⁶ ‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân¹⁷⁷ hazretleri Bec kralı üzerine altı def’a sefer idüb hikmet-i Hüdâ altı def’ada bozulub¹⁷⁸ yedinci def’ada¹⁷⁹ mükemmel ‘asâkir-i muvahhidîn¹⁸⁰ ile *tekrâr yine gıtdükde yedi kral-ı küffâr rûz-ı hakrâr bir olub ‘ahd-ı misâk iderler ki Âl-i ‘Osman devletini ara yirden kalduralım deyû tedbîr iderler*¹⁸¹ *Gâzi Hünkâr mahalline vardıkda yedi krallar ile mukâbil oldukda cümle beglerbeği bozulmak üzere iken Gâzi Hünkâr gördü iş gayri yüzden oluyor heman Sancağ Şerîfi ve İmâm-ı a‘zam hazretlerinin sancağını getirüb*¹⁸² Kul Kethüdâsı Selim Ağa¹⁸³ ve Başçavuş Murtaza Ağaya¹⁸⁴ ve Başyaya başı¹⁸⁵ Deli Hamza Ağaya *teslîm eyleyüb buyurdular ki “kullarım bu gün bizim Kerbela günümüzdür bu günden sonra sizelere ve bize dirlik harâmdur*¹⁸⁶ İslâm gayretin elden komak sizlere lâıyk değildir paygamberimiz¹⁸⁷ aleyhi’s-salatü ve’s-selâmın Sancağ-ı şerîfin ve İmâm-ı a‘zam hazretlerinin San-

174 *Sultan Süleyman Gâzi* (Kırmızı mürekkeple İÜNEKN 1b); *Cennet-mekân, Firdevs-âşiyân* (SKEEN 48b), (İÜNEKN 1b)

175 *-leh* (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

176 *Han* (SKEEN 48b)

177 [aleyhi’r-rahmeti ve’l-gufrân] (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

178 [altı def’ada bozulub] (İÜNEKN 1b), *fethi müyesser olmayub* (İÜNEKN 1b)

179 [-da] (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

180 [‘asâkir-i muvahhidîn] (SKEEN 48b); [muvahhidîn] (İÜNEKN 1b), *İslâmla* (İÜNEKN 1b)

181 “tekrâr Bec kralı üzerine sa‘âdetile gıtdükde yedi krallar dahi bir olup anlar dahi ahd ü yemîn iderler ki Osmanlı’yı ara yirden kaldurmak için tedbîr iderler”. (SKEEN 48b); “tekrâr gıtdükde yedi krallar bir olub öyle ‘ahd ü yemîn ider ki ‘Osmanlı’yı ara yerden kalduralar ‘azim ... idüb ve tedârikler iderler” (İÜNEKN 1b)

182 “Merhûm Sultân Süleymân sa‘âdetile mahalline vardıklarında yedi krallar ile mukâbil olup cümle beglerbegiler bozulmak sadedinde iken merhûm Sultân Süleymân görür ki küffârın tedbîri gayri güne ve hücumı ziyâde bunlar da Sancağ-ı şerîfi ve İmâm-ı a‘zam hazretlerinin sancağ-ı şerîfin getirüp,” (SKEEN 48b); “bu taraftan merhûm Sultân Süleymân sa‘âdetle mahalline vardıklarında yedi krallar ile mukâbil olduklarında küffâr-ı hâksârın galebesinden cümle beglerbegiler bozulmak sadedinde iken merhûm Sultân Süleymân gördü ki iş gayri dürlü oluyor Sancağ-ı şerîfi ve İmâm-ı a‘zam hazretlerinin sancağ-ı şerîfin” (İÜNEKN 1b)

183 *-ya* (SKEEN 48b); “Yavuz Selim Ağaya” (İÜNEKN 1b)

184 [ya] (SKEEN 48b)

185 Yayabaşı (SKEEN 48b)

186 “teslîm idüb, buyurdı kim: “Kullarım bugün bizim Kerbelâ’muzdur, bugünden sonra bize ve sizlere dirlik harâmdur,” (SKEEN 48b); “teslîm idüb, buyurur ki “Kullarım bugün Kerbelâ günümüzdür bugünden sonra bize ve sizlere dirlik harâmdur” (İÜNEKN 1b)

187 [-imiz] (İÜNEKN 1b)

cağ-ı şerîfından hicâb ediniz¹⁸⁸ yârın bunların sahiblerinden ne yüz ile¹⁸⁹ şefâ‘at istersiniz” deyû buyurdıklarında cümle **-2a-** Yeniçeri Ocağı ve sâ‘ir ocak halkı¹⁹⁰ bu sözü¹⁹¹ istimâ‘¹⁹² eylediklerinde cümlesi canların¹⁹³ ve hayatların terk idüb bin beş yüz¹⁹⁴ serdengecdi gâzileriyle Başyayabaşı¹⁹⁵ Deli Hamza Ağaya Sancağı Şerîfi ve İmam-ı a‘zam hazretlerinin sancağını¹⁹⁶ emânet¹⁹⁷ idüb cümle gâziler bir uğur-
dan¹⁹⁸ küffâr-ı hâksâr¹⁹⁹ üzerine hücum eylediklerinde²⁰⁰ *yedi gün yedi gece*²⁰¹ *arâm it-
meyüb*²⁰² *bir cenk-i ‘azîm eylediler ki gözler görmüş değil*²⁰³ sekizinci gün sabah namazın-
dan sonra ‘inâyet-bârî²⁰⁴ küffâr bozulub ve her taraftan²⁰⁵ cümle beğler bile²⁰⁶ tâze
can bulub ve ‘asâkir-i İslâm gayret eyleyüb²⁰⁷ küffâr ‘askerini²⁰⁸ bölük bölük itdik-
lerinde ‘azimetlü padişahın sabr-ı²⁰⁹ karârı kalmayub Solak başlar ellerinden bir
tefrît²¹⁰ halâs olub²¹¹ Silahdar ağa ve Çukadar ağa ve Rikabdar ağa ve²¹² Dülbend

188 eylesen (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

189 [ne yüz ile] (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

190 ocağın halkı (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

191 sözleri (İÜNEKN 1b)

192 bu söz istimâ‘ iştdüklerinde (SKEEN 48b)

193 [canların] (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

194 *Yeniçeri* (SKEEN 48b)

195 Yayabaşı (SKEEN 48b)

196 [Sancağı Şerîfi ve İmam-ı a‘zam hazretlerinin sancağını] (İÜNEKN 1b)

197 *vaz‘* (SKEEN 48b); (İÜNEKN 1b)

198 bir uğurdan gâziler kendülerin (SKEEN 48b); bir uğurdan kendülerin (İÜNEKN 1b)

199 *-a urub* (İÜNEKN 1b)

200 itdüklerinde (SKEEN 48b)

201 cenk-i ‘azîm olup (SKEEN 49a)

202 asla arâm olunmayub (İÜNEKN 1b)

203 “yedi gün yedi gece cenk-i azîm olup” (SKEEN 49a); “dost ve düşmen fark (1b) olunmayub bir cenk-i ‘azîm olup” (İÜNEKN 2a)

204 emr-i Hakla (SKEEN 49a); emr-i Hakkıyla (İÜNEKN 2a)

205 küffâr bir mikdâr bozulmağa yüz tutdukda (İÜNEKN 2a)

206 beyler beyler (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

207 her taraftan İslâm ‘askeri yürüyüb (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

208 küffâr-ı hâksârı (İÜNEKN 2a)

209 [sabr-ı] (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

210 vechle (SKEEN 49a); bir vechiyle (İÜNEKN 2a)

211 *dört tebdil ile* (SKEEN 49a); *suret-i tebdil ile* (İÜNEKN 2a)

212 silahdar ve çukadar ve rikâbdar ve (İÜNEKN 2a)

ağasıyla tebdîlan²¹³ cenge girüb vâfir kâfir katl idüb cenk²¹⁴ ederken Solak başların ‘akılları başlarından gidüb²¹⁵ dört Solak başı²¹⁶ dört Kethüdâ yeri²¹⁷ ve dört Oda-başları²¹⁸ cenge girüb *Gâzi Hünkârı taşra çıkardıklarında Gâzi Hünkâr bi’z-zât kullarına istimâletler*²¹⁹ virüb “kullarum bu gün bizim²²⁰ ulu bayramımızdır böyle²²¹ bayram bir dahi ele girmez **-2b-** feth ü nusret bizimdir sizlere mücde olsun”²²² deyû buyurdıklarında Silahdâr ağalığından gelme Rüstem Ağa Yeniçerileri²²³ Ağası ve Kul Kethüdâsı²²⁴ Selim Ağa ve Baş çavuş Murtaza Ağa ve Baş yaya başı Deli Hamza Ağa Sancağ-ı şerîfi ve İmam-ı a‘zam hazretlerinin Sancağ-ı şerîfi²²⁵ önüne koyub²²⁶ cevâb ider²²⁷ ki “sa‘adetlü hünkârım din-i mübîn yoluna ve²²⁸ hünkârımızın²²⁹ uğrına canımız fedâdır hayr du‘âdan bu²³⁰ kullarını unutma²³¹” didiklerinde Gâzi Hünkâr ağlayub vâfir hayr du‘âlar eyleyüb²³² Sancağ-ı şerîfi ve İmam-ı a‘zam hazretlerinin Sancağ-ı şerîfini²³³ bekleyen bin beş yüz Serdengecdi gâzilerinin²³⁴ karâ-

213 [tebdîlan] (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

214 küffârları katl (İÜNEKN 2a)

215 [Solakbaşların ‘akılları başlarından gidüb] (SKEEN 49a)

216 *-lar* (İÜNEKN 2a)

217 Kethüdâ (SKEEN 49a); kethüdâlar (İÜNEKN 2a)

218 Odabaşı (SKEEN 49a)

219 “Gâzi Hünkâr’ı bulup, cengden taşra çıkardılar. Taşra çıktukda bi’z-zât kendüleri kullarına istimâletler” (SKEEN 49a); “Gâzi Hünkârı bulub cengden çıkardıklarında bi’z-zât kendüleri kullarına istimâletler” (İÜNEKN 2a)

220 [bizim] (SKEEN 49a); mü‘minlerin (İÜNEKN 2a)

221 bayramlarıdır bu (İÜNEKN 2a)

222 *kullarım* (İÜNEKN 2a)

223 Yeniçeri (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

224 *Yavuz* (İÜNEKN 2a)

225 [şerîfi] *Gâzi Hünkârın* (SKEEN 49a)

226 “Baş yaya başı Deli Hamza Ağa ve Baş çavuş Murtaza Ağa Sancağ-ı şerîfleri alub Gâzi Hünkâra getirüb teslim idüb ve cevâb iderler ki” (İÜNEKN 2a)

227 ederler (SKEEN 49a)

228 yolunda ve sa‘adetlü (İÜNEKN 2a)

229 Hünkârımın (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

230 [bu] (SKEEN 49a)

231 kullarını hayr du‘âdan unutma (İÜNEKN 2a)

232 idüb (SKEEN 49a); du‘âdan sonra (İÜNEKN 2a)

233 sancağın (SKEEN 49a); [Sancağ-ı şerîfi ve İmam-ı a‘zam hazretlerinin Sancağ-ı şerîfini] (İÜNEKN 2a); sancağ-ı şerîfleri (İÜNEKN 2a)

234 gâzilerin (SKEEN 49a)

rı²³⁵ kalmayıb cenge girmişler idi bir kola²³⁶ Yeniçerileri²³⁷ Ağası²³⁸ ve bir kola²³⁹ Kul Kethüdâsı²⁴⁰ hikmet-i bâri²⁴¹ Yeniçerileri²⁴² Ağasının gitdiği kolda²⁴³ Dubrevenedik *kıralına rast gelüb kıral olduğun bilmeyüb başın kesüb huzûr-ı hümayûna getürdü ve Kul Kethüdâsıyla Başçavuş bi'l-ma'ıyye cenk iderlerken Zerrin²⁴⁴ oğlu ve Bali Beğ oğullarına rast gelüb 'azîm cenkten sonra ikisin de esîr eyleyüb huzûr-ı padişahîye getürdüler*²⁴⁵ ve cümle Yeniçeri gâzileri²⁴⁶ yedi gün²⁴⁷ yedi gece ac ve susuz cenk idüb²⁴⁸ onar onar ölüb hayatlarından ümîdi kesüb²⁴⁹ kendülerini ol bî-pâyân küffâr²⁵⁰ 'askerine²⁵¹ urub 'azîm cenk **-3a-** *eylediklerinde dünya duralı ne gözler görmüş ve ne olmuş ve ne olacak ertesi sabah namazından sonra küffâr bozulub cümlesi karârı firâra tebdîl eylemişlerdir*²⁵² ²⁵³ *Sipahile-*

235 karârları (İÜNEKN 2a)

236 tarafa (İÜNEKN 2a)

237 Yeniçeri (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

238 *gidüb* (İÜNEKN 2a)

239 tarafa (İÜNEKN 2a)

240 *gidüb* (SKEEN 49a); *ve Baş çavuş gidüb* (İÜNEKN 2a)

241 Hüdâ (SKEEN 49a); (İÜNEKN 2a)

242 Yeniçeri ağası (SKEEN 49a)

243 Yeniçeri ağası gitdiği tarafa (İÜNEKN 2a)

244 R harfinin üzerinde şedde vardır.

245 "kralı bulnup, yeniçeri ağası râst gelüp, kral olduğun bilmeyüp, başın kesüp huzura getürüp ve kul kethüdâsı ve başçavuş cenk ederken Zirinoğluna ve Peykan oğullarına rast gelüp azim cenkten sonra ikisin tutup esîr idüp huzur-ı hümayuna getürmüşlerdür" (SKEEN 49a); "Dubrovenedik kralı bulnub Yeniçeri ağasıyla bir hayli ceng ü cidalden sonra kral olduğun bilmeyüb başın kesüb huzûr-ı hümayûna getürdü ve *Kul kethüdâsı ve Başçavuş sancağ-ı şerifleri bekleyen bin beş yüz Serdengeçdi gâzileri ile* (2b) düşdüleri tarafdâ Zirinoğulları ve Palikân oğulları itmişler iki gün iki gece ac ve susuz azim cenklerden sonra fırsatı Hakk te'ala Kul kethüdâsı ve *Baş çavuş ve bin beş yüz Serdengeçdi gâzilerine virüb* iki melâ'inleri tutup esir idüb huzûr-ı hümayûna getürmüşlerdir ve" (İÜNEKN 2a-2b)

246 *dahi* (İÜNEKN 2b)

247 *ve* (İÜNEKN 2b)

248 [cenk idüb], *asla arâm ve karâr olunmayub* (İÜNEKN 2b)

249 hayatların terk idüp (SKEEN 49b); din uğruna canların fedâ idüb (İÜNEKN 2b)

250 [küffâr] (SKEEN 49b); küffâr-ı haksâr (İÜNEKN 2b)

251 'askere (SKEEN 49b)

252 "evvel ve evvel geceye bir azîm ceng eylemişlerdür ki dünyâ duralı ne olmuş ne olacaktır. İrtesi sabâh namâzından sonra küffâr askeri bi'l-küllîye bozulub, karârı firâra tebdîl eylemişdür." (SKEEN 49b); "cân u gönülden hücum eyledilerinde öyle bir cenk eylemişlerdür ki dünyâ duralı ne olmuş ne olacaktır irtesi gün sabâh namâzından sonra yedi kralların cümlesi bozulub karârı firâra tebdîl eylediklerinde" (İÜNEKN 2b)

253 *bu ahvâli Gâzi Hünkâr müşâhede eyledikte atından yere nüzul idüb miübârek yüzün toprağa süriüb şükri-i yezdân*

rin aşağı bölüğün ağası ve dört bölüğün ağaları Hünkârı tekrâr alkoyub²⁵⁴ bu Silâhdâr ağalarıyla ma'an cenge girüb anlar dahi rûz-ı hakrânın alaylarına rast gelüb cümle tobların ve cebehanelerin ve hazinelerin zabt edüb Sipahiler ağası Handân Ağa gelüb Hünkâra müjde eyledi²⁵⁵ bunlar dahi²⁵⁶ ber-murâd oldukda aşağı bölüğün ağasuları padişahın huzûr-ı sa'âdetlerine gelüb "şevketlü padişahım bu gazâ-yı ekberde bu kulların mahzun kaldık" deyü tazarru' niyâz eylediklerinden Rumili Beğlerbeğisi İslâm Paşanın ma'yyetine durub Bölük ağası Sipahiler bile firâr eden küffârın üzerine ta'yîn buyurub anlar dahi 'acele idüb firâr iden küffârın verâsından irişüb²⁵⁷ cümlesin kırub on bin iki yüz kelle ile üç bin dil alub²⁵⁸ huzûr-ı hümâyûna getürdiler²⁵⁹ ve bu cenk-i kübrâda Yeniçeriler dilâverlerinden²⁶⁰ yigirminci cema'atin²⁶¹ Deli Mandracı ve²⁶² otuz iki bölüğün²⁶³ Rıdvân Usta²⁶⁴ ve otuz beş bölüğün Alasonyalı Deli 'Ali²⁶⁵ ve otuz üç bölüğün Deli 'İvaz²⁶⁶ ve onuncu bölüğün²⁶⁷

eyleyüb tekrâr atna sivrâ olub (İÜNEKN 2b)

254 Önce alkob yazıp sonra üzerine -yu eklenmiştir.

255 "Ve altı bölük sipâhilerün aşağı bölük dört bölükleri Gâzi Hünkâr'a bekçi alkoyup, sipâh u silâhdâr ağalarıyla ve cümle sipâh yürüyüp cenge girdüklerinde anlar dahi küffârın büyük dip alaylarına râst gelüb cümle kâfirlerün topları ve cebehâneleri ve hazinelerin zabt idüb, Sipâhiler Ağası Handân Ağa gelüb, hünkâra müjde eyleyüb" (SKEEN 49b); "sipahiler ağası ve Silâhdâr ağası bu ahvâli gördüklerinde dört aşağı bölük ağaların hünkârın yanlarında alkoyub kendüleri cenge girdüklerinde küffârın dib alaylarına uğrayub cenk ü cidâl ederek küffâr bozulub cümle topların ve cebehânelerin zabt idüb sipahiler ağası Handan Ağa gelüb Gâzi Hünkâra müjde eyleyüb" (İÜNEKN 2b)

256 [dahi] (SKEEN 49b); [bunlar dahi] (İÜNEKN 2b)

257 "ber-murâd olduklarında aşağı bölük ağaları hünkârın huzûrına gelüb: "Hünkârım bu gazâda bu kulların mahrûm olduk" didüklerinde Rum-ili begler beğisi İslâm Paşa ile dört bölük ağası ve sipâhileri firâr iden küffârın ardına ta'yîn buyurub, anlar dahi acele üzre küffâra irişüp firâr iden küffârın" (SKEEN 49b); "mansûr ve muzaffer gelüb yerinde karar eylediklerinde hünkârın yanında olan dört aşağı bölük ağaları hünkârın huzûr-ı şeriflerine gelüb feryâd eylediler kim "hünkârım bu dört bölük fukarâ kulların bu büyük gazâdan mahrûm kaldık" didüklerinde Gâzi Hünkâr bunların feryâdların gördükde Rumili beğlerbeğisi İslâm Paşayı ser'asker idüb ve *Anatoli Beğlerbeğisi Zülfi-kâr Paşayı ve Sivas Beğlerbeğisi Arslan Paşayı* ve dört aşağı bölük ağaların ma'an ta'yîn idüb zarâr iden küffârın ardına revâne oldılar sürûr ile küffâra irişüb" (İÜNEKN 2b)

258 *ganimet mal ile* (İÜNEKN 3a)

259 getürmüşlerdir (İÜNEKN 3a)

260 [Yeniçeriler dilâverlerinden] (SKEEN 49b); (İÜNEKN 3a)

261 *yoldaşı* (SKEEN 49b); (İÜNEKN 3a)

262 *otuz dört bölüğün Mustafa Üsküblü* (İÜNEKN 3a)

263 *yoldaşı* (SKEEN 49b); (İÜNEKN 3a)

264 [Usta], *Beşe* (SKEEN 49b); (İÜNEKN 3a)

265 Deli 'Ali Alasonyalı (SKEEN 49b); Deli 'Ali Avlonyalı (İÜNEKN 3a)

266 bölükde Deli İvaz (SKEEN 49b)

267 otuzuncu bölükde (SKEEN 49b)

Veli Baba ve on beş bölüğün²⁶⁸ Deli Hamza **-3b-** Pirlepeli²⁶⁹ ve on dört bölüğün Belgradi Deli Kurt bedenle? bu zıkr olunan yedi ‘aded neferen gâziler hem-civâr olmağla biri birlerine hevadâr ve kafadâr olmağla ayrılmayub ziyâde yüz aklığıyla her birleri üçer dörder kelle dil ile gelür iken hikmet-i bâri bunlar küçük Macar ve orta Macar kralları ordusuna rast geldiler mezbûr gâziler hayatlarından na-ümîd olub min tevekkeli ‘alallah kendilerini ol deryâ-mânendi küffâr ‘askerine urub küffâr dahi bunlara hücum eyleyüb bunlar dahi na’ra-i Allah ü ekber sadası esmâna çkalak bir ‘azîm cenk eyleyüb ‘inâyet-bâri küffâr bozulub Allahü ‘azîmü’ş-şan ruhsatı gâzilere virüb iki ‘aded kralları esîr idüb Gâzi Hünkârın huzûruna geldiler²⁷⁰ bu kadar baş ve dil²⁷¹ ile geldiklerinde Gâzi Hünkâr ayağ üzere kalkub mübârek yüzün türâba²⁷² sürüb mübârek²⁷³ gözlerinden yaş yerine kan akıdub “benim²⁷⁴ Yeniçeri²⁷⁵ kullarım gazânız mübârek olsun”²⁷⁶ deyû vâfir du‘â eyledi ve hil‘at-i fâhire giydirib iki dolu kise altın ihsân eyleyüb mezbûr gâziler kabul itmeyüb boyunlar büküb durdular²⁷⁷ Gâzi Hünkâr dahi “kullarım ihsân niçün kabul kabul²⁷⁸ itmediniz”²⁷⁹ deyû buyurdukla-

268 bölümünde (SKEEN 49b)

269 Pirlebeyeli (SKEEN 49b)

270 “on dört bölükde Deli Kurd, bu zıkr olunan yedi nefer yoldaşlar hem-civâr yoldaşlar olmağla birbirlerine kafadar ve hevadâr olup, ziyâde yüz aklığ [ile] her biri üçer dörder dil ve baş alub, Gâzi Hünkâr’a gelürken hikmet-i Hudâ meger kim orta Macar kralına ve küçük Macar kralına râst gelüb, gâziler bunları gördüklerinde hayatları gidüp, kendülerden nâ-ümîd olup ve kendülerin küffâr askerine urub, küffâr dahi bunlara hücum idüb, bu gâziler bir uğurdan tekbir getirüb, yürüdüklerinde Allâhu ‘azîmü’ş-şan fırsatı gâzilere virüb, küffârı bozup ve iki kralları esîr idüb, Gâzi Hünkâr’a” (SKEEN 49b-50a); “on dört bölüğün Deli Kurt Belgradlı bu zıkr olunan yedi nefer yoldaşlar hem-civârlar olmağla birbirlerine kafadar ve hevadar olub bu cenkte ziyâde yüz aklıkları idüb her biri üçer dörder dil ve baş alub Gâzi Hünkâr’a gelürken hikmet-i hudâ Orta Macar ve Küçük Macar krallarına rast gelüb gâziler bunları gördükde hayatlarından nâ-ümîd olub kendülerin küffâr ‘askerine urub küffâr ‘askeri dahi bunlara hücum eylediklerinde gâziler dahi bir uğurdan tekbir getirüb yürüdüklerinde Allâhu ‘azîmü’ş-şan fırsatı gâzilere virüb küffârı bozup ve iki kralları esîr idüb huzûr-ı hümâyûna” (ÛNEKN 3a)

271 dil ve baş (ÛNEKN 3a)

272 tobrağa (SKEEN 50a); (ÛNEKN 3a)

273 [mübârek] (ÛNEKN 3a)

274 [benim] (SKEEN 50a)

275 [benim Yeniçeri] (ÛNEKN 3a)

276 *Hakk te‘alâ cümlemin dest-gîri olsun* (ÛNEKN 3a)

277 “vâfir hayr du‘adan sonra bu gâzilere birer fâhir hil‘at ve birer kise altın ihsân itdükde, mezbûr[lar] kabul itmeyüb, boyun burub huzûrlarında durdular.” (SKEEN 50a); “vâfir hayr du‘adan sonra gâzilere birer hil‘at-i fâhireler ihsân ve bir kise altın in‘âm itdükde mezbûr gâziler hünkârın in‘âmın kabul itmeyüb boyun burub huzûr-ı şeriflerinde durduklarında” (ÛNEKN 3a)

278 mükerrer

279 [dahi] kullarım niçün ihsânım kabul itmediniz *murâdınız nedir* (ÛNEKN 3a)

rında²⁸⁰ “şevketli Hünkârımız ihsanınıza her bâr -4a- muhtâcız lâkin şevketli efendimiz hazretlerinden ricamız oldur ki İstanbulda kışlalarımızda suyumuz yokdur ‘azîm zahmet çekiyoruz bir iki masura su için hatt-ı hümayûn buyurasınız bu kullarına rahmete sebep olurduunuz” deyü ricâ eylediler “benim gâzi oğullarım inşallah ü te‘âla İstanbula vardığımızda cümle kullarım suya doyum ideyim” deyü ‘ahd ü aman idüb²⁸¹ 282 ba‘dehu sa‘âdetle İstanbula yüz aklıyla ve ganîmet-i mal ile herkes yerlerinde karâr eylediklerinde Gâzi Hünkâr Eski Saraya binış idüb Altı bölüğün Sipahiler ağalarına ve Kethüdâlarına ve Yeniçeri Ocağı halkına ve Yeniçeri kullarına ‘azîm ziyâfetler eyleyüb ve çeb akçesi yağmur misâli yağdırub ve çil para ile karışdırub tepşiyle kullarına bezl idüb Yeniçeri Ağasına ve Kul Kethüdâsına ve Başçavuş ağaya ve sâ‘ir ocak ağalarına hil‘at-i fâhire giydürüb²⁸³ ve ba‘dehu senede yüz elli kise akçe koyun akçesi ve üç ayda bir kerre her bir nefere kırkar akçe yaka akçesi ve barut akçesi ve otuz akçe keman akçesi için hatt-ı hümayûn ihsân buyurdular ve serhadlerde mevcûd neferâta yamakana yevmiye ikişer akçe nafaka ve ayda birer kile halburlanmış buğday ve iki ademe bir vukıyye lahm -4b- ta‘yîn buyurub bundan sonra bin beş yüz umûr-dâde ihtiyarlara tekâü‘dlük ihsân buyurub yigirmi dokuz akçe koruculuk virilüb ve kanun buyurdular ki ne vakit padi[şa]hlar sefere gider ise beş yüz ihtiyar korucu ile bin nefer umûr-dâde teka‘üd ma‘an beraber gidüb bunlar cenge girmeyüb çadır bekleyüb bir kal‘anın alınması güç olub fethi müyesser olmayınca bunlar ile meşveret olunub ne güne tedbîr iderler ise

280 dedükde bunlar dahı cevâb virüp, didiler kim: (SKEEN 50a); cevâb viridiler ki (İÜNEKN 3a)

281 “Hünkârım! İhsânuna her bâr muhtâclaruz, velâkin sa‘âdetlü hünkârımızdan bir murâdımız vardur”, “Nedür kullarım?” didüklerinde, “İstanbul‘da odalarımızda su yokdur, azîm zahmetler çekerüz bir iki masura su için, hatt-ı hümayûn ihsân idesiz” didiler. “Kullarım! İnşâ‘illâh Âsitâne‘ye vardığımızda cümle kullarımı suya doyurayım ideyüm diyü ahd [ü] yemin eyledi” (SKEEN 50a); “Hünkârım ihsanınıza her bâr muhtacız velâkin sa‘âdetlü hünkârımızdan bir murâdımız vardır” “nedir kullarım” deyü buyurdularında “hünkârım İstanbul‘da odalarımızda (3b) suyumuz yokdur ‘azîm zahmetler çekilür bir iki masura sucağız ricâ ideriz hünkârımızdan” deyü cevâb virdiklerinde “olsun kullarım “ deyü iki masura su için hatt-ı hümayûn ihsân idüb buyurdu ki “kullarım inşallahü te‘âlâ asitâneye vardığımızda cümle kullarımı suya doyum ideyim” deyü ‘ahd ü yemin ider (İÜNEKN 3a-3b)

282 bundan sonra düşmen ber taraf olub sürâr ü safâ ile (İÜNEKN 3b)

283 “Bundan sonra sa‘âdetile Âsitâne‘ye bu kadar yüz aklığı ile ve ganîmet ve mâl-ı firâvân ile herkes karâr-dâde olduklarında, Gâzi Hünkâr, Eski Sarây‘da altı bölük ağalarına ve kethüdâlarına ve Yeniçeri ocağı halkına ve Yeniçeri kullarına ‘azîm ziyâfetler idüp, ziyâfetden sonra altun ile çil akçeyi harman misâl yığdırdub ve birbirine karışdırub, altun tepsi ile kulların başlarına nisâr idüp, Yeniçeri ağasına ve kul kethudasına ve başçavuşa ve sâ‘ir ocak halkına fâhir hil‘atler ihsân idüp” (SKEEN 50a); sa‘âdetle İstanbula gelüb kırk gün ve kırk gece ‘ale’s-seviye ‘azîm donanmalar olub herkes karâr-dâde olduklarında sa‘âdetlü hünkâr Eski Saraya teşrif buyurub altı bölük ağalarına ve kethüdâlarına ve Yeniçeri ocağı halkına ve Yeniçeri kullarına ‘azîm ziyâfet idüb ziyâfetden sonra altun ile çil akçeyi harman misâl yağdırub ve birbirlerine karışdırub altun tepsi ile kulların başlarına nisâr idüb cümle vüzerâyâ kürkler giydürüb ve sipah ağalarına ve kethüdâlarına ‘azîm hil‘atler ihsân buyurub” (İÜNEKN 3b)

kal'anın fethi müyesser olur²⁸⁴ ve bâlâda zıkr olunan ziyâfet sa'âdetle Gâzi Hünkâr odalara²⁸⁵ gelüb ta'mir sipâriş idüb ve odaların kârizlerin ka'gîr yapıdırıp ve merâmâtı lâzım mirîden virilmek üzere Şehr emîni üzerine mesârifâtını ta'yîn buyurub hatt-ı hümâyûn ihsân eylemişdir ve odaların her bir kapusuna birer kapucu bir vukıyye lahm ta'yîn buyurub ve kapuculara emr buyurdı ki "odalarının içine Yeniçeri kullarından gayri ecnebi komayasınız ve 'avret ve taze oğlan girdiğine rızâm yokdur" deyû muhkem tenbîh eyleyüb kapulara çatal zencirler idüb lâzım geldikde açub yine kapayalar²⁸⁶ bir gün Gâzi Hünkâr meydana tüfenk atdırmağa gider iken odaların

284 "ba'dehû senede yüz elli kise akçe koyun akçesi ta'yîn idüp, be-her sene [50b] virilmesi için hatt-ı hümâyûn ihsân buyurub ve yine üç ayda bir her nefere kırkar akçe yaka akçesi ve barut akçesi ve otuzar akçe kemân akçesi ta'yîn idüp ve serhadlerde neferâta ve yamak yoldaşlara günde ikişer akçe nafakaların bir kile kalburlanmış buğday ve iki âdeme bir vakıyye lahm ta'yîn buyurub, koyundan sonra bin beş yüz umûr-dîde ihtiyârlara yigirmi tokuz akçe ile koruculuk ihsân buyurub ve bin beş yüz âdeme tekâ'üd ihsân buyurub ve kânûn buyurdılar kim pâdişâhlar sefere gittükde nevbetçe beş yüz âdem umûr-dîde ihtiyâr korucu ve beş yüz umûr-dîde oturak sefere ma'an gidüp korucu [ve] oturaklar cenge girmeyüb çadırda bekçi olup bir kal'a muhâsara olup alınmak mümkün olmaduğı mahalde cengden âzâdeli kullarım ile müşâvere itmek ve anların re'y ile ve kal'anun fethi ne vechile olur diyû bu zıkr olunan umûr-dîde ihtiyârlar bir yere gelüb müşâvere eyledüklerinde, bunların rây ü tedbîrleri üzere kal'anun fethi müyesser olurdu" (SKEEN 50a-50b); "ve beher sene Yeniçeri ocağına yüz elli kise koyun akçesi ta'yîn idüb beher sene virilmek için hatt-ı hümâyûn ihsân idüb ve üç ayda bir her nefere on iki akçe yaka akçesi ve otuz akçe yay akçesi ve barut akçesi ta'yîn idüb ve serhadlerde olan neferât yoldaşlara günde birer akçe nafaka akçesi ta'yîn ve ayda bir kile kalburlanmış buğday ve iki ademe bir vakıyye lahm ta'yîn buyurub ve bundan ma'adâ bin beş yüz umûr-dîde ihtiyara koruculuk ihsân buyurub kânun buyurdular ki pâdişâhlar sefere gittükde bu nice beş yüz umûr-dîde korucu ve beş yüz umûr-dîde oturaklar ma'an sefere gidüb bu korucu oturaklar cenge girmeyüb çadırda bekçi olup (4a) bir kal'a muhâsara olup alınmak mümkün olmaduğı suretde cenkden azadlu kullarım ile müşâvere eylesen bu kal'anun fethi ne vechile olur deyû bu zıkr olunan umûr-dîde ihtiyarlar bir yere gelüb müşâvere eyledüklerinde onların rey ü tedbîrleri üzere kal'anun fethi müyesser olurdu" (İÜNEKN 3b-4a)

285 odulara (SKEEN 50b)

286 "ve yukarıda zıkr olunan ziyâfetlerden sonra sa'âdetlü hünkâr odalara gelüb odaları ta'mir itdirüb ve cümle odaların kârizlerin muhkem kârgîr yapıdırub ve meremmât lâzım geldükde şehr emîni üzerine buyurub meremmâtına harc olunan akçeyi mirîden virilmek üzere hatt-ı hümâyûn ihsân buyurub odaların yedi kapusunda birer bekçi ta'yîn ve birer vakıyye lahm ihsân buyurub ve buyurdı ki: "Kapucu, odaların içine kullarından gayri ecnebi kimesneyi komayasın ve avratdan ve taze oğlandan bir kimesnenün [51a] girdüğüne rızâ-yı hümâyûnum yokdur, meger kim kul oğlu ola ve gayri şehirlinün girdüğüne aslâ rızâm yokdur" diyû muhkem tenbîhden sonra kapularına çatal zencirler yapıdırub, lâzım geldükde açub yine kapayalar" (SKEEN 50b-51a); "ve yukarıda zıkr olunan ziyâfetlerden sonra sa'âdetlü Gâzi Hünkâr odalara gelüb odaları ta'mir idüb cümle kârizlerin müstahkem kârgîr yapıdırub ve bed yerlerde kullarım sudan zarûret çekmesün için çeşmeler yapıdırub ve meremmât lâzım geldükde şehr emîni üzerine ta'yîn buyurub meremmâta harc ve sarf olunan akçe mirîden virilmek üzere hatt-ı hümâyûn ihsân idüb ve odalarda yedi kapu yapıdırub her kapuda birer bekçi ta'yîn buyurub ve birer vakıyye lahm ihsân idüb ve buyururlar ki oda kapularından içeri kullarından gayri ecnebi kimse komayasız ve 'avretten ve taze oğlandan bir kimesnenin girdüğüne rızâ-yı hümâyûnum yokdur meğer ki kul oğulları ola ve babasından yetim kalan kul oğulları odalarına alub hudmet idürelere taze olduğı suretde yatsu namazından sonra oda kethüdâsı ol

İNİNDE AT BAŞIN ÇEKÜB KUL KETHÜDASINI CELB İDÜB **-5a-** BUYURDULAR KI “ben sizi odalarınıza üzerine nâzır ta’yîn²⁸⁷ eyledim Harem-i hassımda niçün kelb gezer korsunuz” deyü azar idüb kapucuyu katl eylemek murâd eyledikte Kul Kethüdâsı rica idüb cânın halâs eyledi mezbûr kapucuya bir tımâr virüb eline berât virüb ocakdan ihrâc buyurdular²⁸⁸ ve ²⁸⁹bâlâda mestûr²⁹⁰ yoldaşları huzûr-ı sa’âdetlerine da’vet idüb²⁹¹ “kullar²⁹² benim ile bir ulu²⁹³ gazâda bulundunuz elhamdülillahi te’âla emnen selâmet²⁹⁴ geldik ber-hudâr olunuz²⁹⁵ hemişe²⁹⁶ yüzünüz ak olsun ricâ olunan sularınız vâfir oldu hâtırmız hoş oldu mu” deyü buyurduklarında²⁹⁷ mezbûr gâziler cevâb verdiler ki “şevketlü hünkârımız gerek ta’mûr ve sularımız vâfir lâkin

kul oğlın bir tenha odanın içine koyub üzerine kilitleye ve sabah oldukda oda kethüdâsı kapıyı açub yine hizmetine meşgâl ola ve mezbûr kul oğulların bir ma’kûle kabahat zuhûr ider ise oda başısı ve vekil harcı ta’zîr itmeyüb yine oda kethüdâsı ta’zîr ide hatta kim otuz dokuz değnekden ziyâde urmaya ve mezbûr kul oğulları yigirmi üçer yaşına girmeyince be-dergâh itmeyeler ve kul oğulları ve devşirme ocak ağaların hizmetlerinde olub bîmiş kâl olmuş hunefâlarından hatta ki el-‘iyazübillah Urus ve Âcem ve Çingâne ve Türk re’ayasının evlâdların (4b) ve sâ’ir mahlûkâtın evlâdların Harputlı ve Diyarbekirli ve Malatyalı olmaya bu yukarıda ta’yîn ve tasrîh olunanlardan gayrı âdemi ya rüşvetle veya ricâ ile veya bir büyük yerden şefa’at ile be-dergâh idüb hâlis kullarının aralarında bir ecnebî korlarsa Allahü ‘azmü’ş-şanın ve yüz yigirmi dört bin peygamberlerin la’netleri ol zâbitlerin üzerlerine olsun ta’yîn ve tasrîh olunan ta’îfeden gayrı kimesne harem-i hassımda be-dergâh iderlerse ocağımın hâkimleri su-i hatmiye mübtelâ olub dünya ve ahiretleri harâb ola deyü la’netnâme yazılmışdır bir şehrlü âdem girdüğüne rızam yokdur deyü muhkem tenbihden sonra yedi kapularına çatal zencir yapıdrub lâzım geldikde açub yine kapayalar” (İÜNEKN 4a-4b)

287 SKEEN’de ta’ayyün şeklinde yazıldığı ifade olunuyor.

288 “Bir gün sa’âdetile meydâna tüfeng atdurmağa gelürken odalar içinden geçerken bir köpege râst gelüp, at başın çeker kul kethüdâsın huzûrına getirür buyurur kim: “Seni odaların üzerine nâzır ta’yîn eyledüm, harem-i hâssımda niçün köpek korsız” diyü azâr idüp, kapucuyu katl itmek murâd ider. Kul kethüdâsı şefa’at idüp, cânın halâs ider. Mezbûr kapucuyu tımarlı idüp, eline bir berât virüp, ocakdan ihrâc ider.” (SKEEN 51a); “Gâzi Hünkâr bir gün meydâna gelüb tüfeng atdırmak için gelürken odaların ağa kapusundan içerü girüb Yeniçeri ağası rıkâbında yürürken odaların giceciler mahalline geldikde bir köpege rast gelüb sa’âdetle at başın çeküb kul kethüdâsın huzûrına da’vet idüb buyurur ki “ben seni odaların üzerine nâzır ta’yîn eyledüm, benim harem-i hâssımın niçün köpek korsın” deyü ziyâde azâr idüb ve kapucuyu öldürmek murâd eyledikte Yeniçeri ağası ricâ idüb cânın halâs idüb ve lakin mezbûr merd-i tımar idüb eline bir berât virüb ol kapucuyu ocakdan ihrâc ider” (İÜNEKN 5a)

289 Burada tekrar su konusuna dönülüyor.

290 olan (SKEEN 51a); (İÜNEKN 4b)

291 huzûrına da’vet buyurub (SKEEN 51a); huzur-ı şeriflerine da’vet buyurub (İÜNEKN 4b)

292 kullarım (SKEEN 51a); (İÜNEKN 4b)

293 büyük (SKEEN 51a); (İÜNEKN 4b)

294 yuwamuza (SKEEN 51a); [emnen ve selâmet], yuwamuza gelüb dâhil olduk (İÜNEKN 4b)

295 olun (SKEEN 51a); (İÜNEKN 4b)

296 [hemişe] (SKEEN 51a); (İÜNEKN 4b)

297 “odalarınız ta’mîr ve suyunuz vâfir hâtırmız hoş oldu mı?” deyü buyurduklarında” (SKEEN 51a); “odalarınızı ta’mîr ve suyunuz vâfir hâtırmız hoş oldu mı?” deyü buyurduklarında” (İÜNEKN

*bizim bu sulardan fâ'idemiz yokdur mezbû[r] sular anca binâ buyurduğunuz havzlara kifâyet ider bu kulların ricâmend olduğumuz odalarımızın önünde olmak üzere hatt-ı hümayûn buyurdunuz idi şevketlü efendimiz va'dine sahib-kademdir yine emr şevketlü padişahumdur” deyû boyun bükdiler Gâzi Hünkâr ol zaman “kam sizlere virdiğim hatt-ı şerîfi getürün” deyû buyurdularında yigirminci cemâ'atin Deli Mandracı hatt-ı şerîfi Gâzi Hünkâra tesellüm eyledi Gâzi Hünkâr dahi oda önüne iki masura su dahi **-5b-** odaların önüne ta'yîn eyleyüb şimdi hâlâ yigirminci cemâ'atin evvelinden on bu bölüğün dört bölüğün kışlasına kadar akar ²⁹⁸ Gâzi Hünkâr “benim hâs kullarım içine Âcem ve Rum ve Çingâne ve Göçebe Yörük Yeniçeri olmayanların evlâdlarını komaya ve ocaklı evlâdları ve ocak ağalarının hizmetlerinde kâl olmuşlardan be-dergâh eyleyeler ve kaldı ki yigirmi üç yaşına kadar be-dergâh etmeyeler yigirmi üç yaşınadan evvel Âcem oğlu kışlasına Anadolu ve Rumili ağasına teslim eyleyeler ve ta'zîrleri oda kethüdâsının elinde olsun okusunlar İslâmını öğrensünler ahşâm oldukda oda kethüdâsı bir oda içine koyub üzerinden kapıyı berkide bu minvâl üzere terbiye olunduktan sonra be-dergâh eyleyeler ve mezbûr sularını havza akıtmayub battâl iderler ise ve ecnebiden yoldaş be-dergâh iderler ise yüz yigirmi dört bin peygamberin ve evliyâların ve melâ'ikenin ins cin cümlesin la'neti ol zâbitânın üzerlerine olsun” deyû la'net nâme yazub mezbûr yigirminci cemâ'atin Deli Mandracının eline virdi mezbûr odaların ve havzların ta'mîri tamâm oldukda Kul Kethüdâsını üzerlerine **-6a-** nâzır ta'yîn buyurmuşlardır²⁹⁹ bundan sonra Gâzi Hünkâr At meydanına gelüb ta'lîm hâne yapıdurub üzerine elli*

4b)

298 Burada farklı ve SKEEN'de olmayan bir konuya geçiyor. İÜNEKN'de ise biraz daha farklı ifadelerle yer almaktadır. Be-dergâh kanunu ile ilgili bu bölüm için bk. 286. dipnot.

299 “mezbûr gâziler cevâb virdiler kim: “Hünkârım! Hak te'âlâ ömrünüz uzun eyleye, hâtırımız hoş, fe'emmâ kim bu sudan bu kulların fâ'idelenmediler, bu binâ buyurduğunuz havza ancak kifâyet ider, bu kulların murâdları odamızın önünde olmak üzere hatt-ı hümayûn ihsân buyurmuşdunuz, pâdişâhlar va'deye hilâf eylemezler, pâdişâhların va'desi va'de gerekdir.” didüklerinde Gâzi Hünkâr gülüb: “Kam sizlere virdiğim hatt-ı hümayûn getürün” diyû buyurdularında yigirmi cemâ'atın yoldaşı Deli Mandracı hatt-ı hümayûnı Gâzi Hünkâr'un önüne koyub, Gâzi tekrâr gülüb, iki masura su dahi ilhâk idüb [51b] ve birer çeşme dahi ol gâzilerin hâtırları için odaların önünde yapıdurub ve tenbih buyurdılar kim “musluklarınız dolduktan sonra gine havza aksun” diyû ve gine yigirmincinin bir yoldaşın mezbûr havza bekçi ta'yîn buyurub, günde birer vakiyye lahm ve seferden mu'âf idüb, bu minvâl üzere ahdnâme yazılmışdı ki: “Eger binâ eyledüğüm havzları ibtâl ve suyun eksik iderler ise Allâhu azîmü'ş-şânun ve yüz yigirmi dört bin peygamberlerin ve cemî'i melâ'ikenün ve ins ü cinnün la'neti anların üzerine olsun” diyû la'netnâme yazdurub, mezbûr yigirminci cemâ'atın yoldaşı Deli Mandracı ol yedi nefer gâzilerin ellerine virilmişdür. Ve odalar ta'mîr olup ve su yolları ve kâzîrlere ve havzlar tamâm oldukda odaların üzerlerine kul kethüdâsın ta'yîn buyurmuşlardır.” (SKEEN 51a-51b); “mezbûr gâziler cevâb virdiler ki “Hünkârım Hakk te'âlâ ömrünü uzun eyleye, hâtırımız hoş, fe'emmâ ki bu sudan bu kullarınıza fâ'ide olmadı, bu binâ buyurduğunuz havza ancak kifâyet ider, kulların murâdları odamızın önünde olmak üzere hatt-ı hümayûn ihsân buyurmuşdunuz, va'deye hilâf eylemez, pâdişâhların va'desi va'de gerekdir” didüklerinde Gâzi Hünkâr gülüb “Kam sizlere virdiğim hatt-ı hümayûnunu getürün” deyû buyurdularında yigirminci cemâ'atin yoldaşı Deli Mandracı hatt-ı

dört bölüğün çorbacısı ta'lim hâne başı nasb eyleyüb tüfenk atan ok atan kemânkeşlere ta'lim itmek için padişahlar sefere gittükde ta'lim hâneci başı beraber gitmeğe me'mûrdur³⁰⁰ ve tüfenk atmak için menzil yerine yonma taşlardan divâr ve orta yerlerine somaki mermerlerden nişangâh yapıdırub meteris için somaki miller diktirüb ve millerin ardına bir büyük sofa ve yanında bir çeşme yapıdırub ordan nişan vuran yoldaşlar kimine dülbend ve kimine kemân ve kimine çıkan ile akçe ihsân idüb³⁰¹ Gâzi Hünkâr meydâna geldikde Seksoncu başı seksonları bir bir indirüb ve behlivanlar gelüb güreş tutarlar idi ve güreş sallarlar idi her odada birer ikişer behlivan bulunur idi ve ba'dehu Solaklar ve sâ'ir kemânkeşler hünerlerin gösterirler idi ocak ağaları dahi gelüb tertîb üzere başlarında yusufti sitârelerle dururlar idi tüfenkciler dolu tüfenk hâzır idüb evvel Yeniçeriler Ağası yir öpüp tüfenk atardı verâsından **-6b-** Kul Kethüdâsı verâsından Sekban başı verâsından Zağarcı başı Seksoncu başı Turnacı başı ve dört Haseki ağalar ve Baş çavuş ağalar atardı verâsından birinci deveçiler başlayub ve çorbacılar başlarında yusufti sitâreler ile ve neferâtlarıyla

hümâyûnı Gâzi Hünkârın eline virdükde tekrâr gülüb ve iki masura su dahi ilhâk idüb ve birer çeşme ol gâzilerin hâturları için odaların önünde (5a) yapıdırub ve tenbîh buyurur ki “musluklarımız doldukda gine havza aksun” deyû ziyâde tenbîh buyururlar ve yigirmincinen bir yoldaşın mezbûr havza bekçi ta'yîn idüb ve günde bir vukyye lahm ihsân buyurub ve sefere gitmekden mu'âf ider bu minvâl üzere bir la'net nâme yazmışdır ki “eger binâ eylediğim havzaları ibtâl ve ta'yîn eylediğim suyun eksik iderlerse Allâhu azimü's-şânın ve yüz yigirmi dört bin peygamberlerin ve cemî'i melâ'ike ve ins ü cinnin la'neti anların üzerine olsun” deyû la'netnâme yazdırub ve üzerlerine kul kethüdâsın nâzır ta'yîn buyurub ve bu ahdnâme yazub kul ketüdâsının eline virmişdir ve odalar ta'mir olub ve su yolları ve kârizler ve havzlar tamâm oldukda Gâzi Hünkâr meydana gelüb” (İÜNEKN 4b-5a)

300 “Bundan sonra Gâzi Hünkâr yeniçeri meydânına gelüb, ta'limhâneyi yapıdırub üzerlerine ta'limhâneci başını nâzır ta'yîn buyurub, tüfeng atan yoldaşlara ve ok atan kemânkeşlere ta'lim itmek için ve sefere gitmekden ve serhadde[n] mu'âf buyurub, bütün gün meydânda tüfeng ve ok atan yoldaşlara nezâret itmek için meger kim pâdişâh sefere gittükde ta'limhâneci pâdişâhlar ile gitmeğe me'mûrdur.” (SKEEN 51b); “Gâzi Hünkâr meydana gelüb ta'limhâneyi yapıdırub üzerine ta'limhâneci başıyı nâzır ta'yîn idüb tüfenk atan yoldaşlara ve kemânkeşlere ok atmağı ta'lim itmek için ve ta'limhâneci başıyı sefere gitmekden ve serhadlere ahkonulmaktan mu'âf buyurub *bütün gün başında yusufti ile durub tüfenk atanlara ve Solaklara ve sâ'ir kemânkeşlere* ta'lim itmeğe me'mûrdur ve pâdişâh sefere gittükde ta'limhâneci başı ile gitmeğe me'mûrdur” (İÜNEKN 5a)

301 “Ve tüfeng atılacak mahalle yonma taşdan kârgir divâr ve ortasında soma mermerden nişangâh yapıdırub ve metris için somâki miller diktirüb ve millerin ardında yonma taşdan bir büyük sofa yapıdırub ve yanında bir çeşme yapıdırub kendüleri oturub kulları tüfeng atdukların seyr itmeğiçün, [52a] be-her sene meydâna gelüb, tüfeng atdukların seyr iderdi. Nişân uranların kimisine dülbend ve kimine kemân ve kimine birer çığın akçe ihsân iderdi” (SKEEN 51b-52a); “ve bundan sonra tüfenk atılacak mahalle yonma taşdan kâgîr divâr yapıdırub ve orta yerinde somaki mermerden nişangâh yapıdırub ve metris için somaki miller diktirüb ve bu millerin ardında yonma taşdan bir büyük sofa yapıdırub kendüleri sa'adete oturmağıçün ve yanında bir çeşme bina idüb kulları tüfenk atduklarında sudan zaruret çekmemek için beher sene Gâzi Hünkâr meydana gelüb kullarının tüfenk atdukların seyr iderdi ve nişân uran kullarına 'azim ihsânlar iderdi ba'zı nişân uran kullarının (5b) kimine bir dülbend ve kimine bir yay ve kimine birer çıkan akçe ihsân iderdi” (İÜNEKN 5a-5b)

*Gâzi Hünkârın önünde tüfenk atarlardı ve nişân uran yoldaşlara Gâzi Hünkâr bahşış i'tâ iderdi*³⁰² cemâ'atler ve bölükler tamâm oldukda *Seğirdim açıcıları gelüb seğirdirler idi ve et kaparlardı ve ziyâde seğirden aşçıya Solaklık ihsân iderdi ve olur olmaz ademe Solaklık virmezler idi ekseri umûr-dîde oda başılara virilürdi ve genç ademe virmezlerdi oda başıların yolu Solaklıktır meğer ihtiyâr ola bir oda başı ana etmek virile ve dahi odanın çorbacısı fevt olub veyahut yolu yürüye oda başılardan gelme Solaklara virilürdi ve Yeniçeri Ağası 'arz etmedikçe Solaklık verilmezdi ve bir çorbacı seferde şehîd oldukda Solaklık virilürdi ecnebiye ve neferâta ço[r]bacılık verilmmezdi kanûndur ve Gâzi Hünkâr la'net nâme yazmışdır ve Solak başılık -7a- dahi bir umûr-dîde ademe virilürdi zirâ Solak başılık bir ulu mertebedir ve gayetle söz bilür ve umûr-dîde ve her ahvâle vukûf olmak ve padişahların söziin anlar ademler Solak başı olurlardı ve cenklerde ve seferlerde padişahları zabt idüb ve cenk ahvâline vukûf idüb ve cenk ahvâlini padişaha i'lâm idüb ve cenk mahallinde padişahların bindiği ata pazbend urub zabt iden Solak başılardan cenk mahallinde dört Solak başı bulunub ve dört Kethüdâ ve dört Oda başı hünkârın eteklerine muhkem yapışub ve dört etrâfın kuşadub dururlar Silahdâr ağa ve Çukadâr ağa ve Rikâpdâr ağa ve Dülbend ağasını padişahın yanına komazlardı Solakların ardında iç halkaya cenk aletlerin ellerinde dutub hâzır amâde dururlardı ve cenk olurken padişahu ve veziri a'zamı Yeniçeriler orta yerlerine alurlardı ve gayri 'asâkire³⁰³ inanmazlardı Yeniçerilerin orta yerlerinde karâr iderlerdi madem ki cenk bertaraf olmayınca padişahu ve veziri a'zamı aralarından salı virmezlerdi çadırların dört etrâfın kuşadub dururlardı muhâfaza iderlerdi kânun budur ki -7b- 'ala-tari-*

302 "Gâzi Hünkâr meydâna gelüp, tüfeng atmak lâzım geldükde evvel samsoncıbaşı ayuyu samsonlara pârelendir[ür]di ba'dehû pehlivânlar gelüp güreş tutarlardı ba'dehû güzr salarlardı. Ve her odada birer ikişer pehlivân bulunmak kânûndur. Ve ba'dehû solaklar ve sâ'ir kemânkeşler gelüp hünerler gösterürlerdi ba'dehû ocak ağaları kul, kethudâsı ve başçavuş ve cümle zâbitân tertib üzere başlarında destârlarıyla tururlardı. Evvel yeniçeri ağası yir öpüp tüfengçileri dizili tüfenge hâzır idüp atardı andan sekbânbaşı andan kul kethudâsı andan zağarcıbaşı andan saksoncıbaşı andan turnacıbaşı andan dört hâseki ağaları andan başçavuş atardı ve ba'dehû başçavuş birinci deveçilerden başlayup bölük bölük çağırub çorbacıların başlarında Yüsufi neferâtıyla Gâzi Hünkâr'un önünde nişâna karşı koşum atarlardı. Nişân uran yoldaşlara Gâzi Hünkâr ihsân itdükden sonra" (SKEEN 52a); "ve ba'dehû meydâna gelüb sa'adete yerinde karâr eyledikde tüfenk atmak lâzım geldikde evvel Seksoncıbaşı seksonları getürüb ayuya salvirüb pâreletdirirdi ba'dehû pehlivânlar gelüb güreş olurdu ve her odalarda birer ikişer pehlivânlar olmak kânûndur ba'dehû güzrler sallarlardı ve ba'dehû Solaklar ve sâ'ir kemânkeşler gelüb hünerler gösterirlerdi ve ba'dehû ocak ağaları ve Kul kethudâsı ve Başçavuş ve cümle zâbitân tertib üzere Gâzi Hünkârın huzurunda durub başlarına yusufi giyerlerdi evvel Yeniçeri ağası yer öpüb tüfengçileri dolu tüfengi hâzır idüb eline virüb atardı andan Sekbânbaşı andan Kul kethudâsı andan Zağarcıbaşı andan Seksoncıbaşı andan Turnacıbaşı andan dört Hâseki andan Başçavuş Gâzi Hünkârın huzurunda tertib üzere nişâna kurşun atarlardı ve ba'dehû Başçavuş birinci deveçilerden başlayub bölük bölük çağırub çorbacıların başlarında Yüsufi neferâtıyla Hünkârın huzûrunda nişâna tüfenk atarlardı nişâni (6a) uran yoldaşlara 'azim ihsânlar iderdi" (İÜNEKN 5b-6a)

303 SKEEN'de olmayan önemli kelimelerden biri.

*ki'l-icmâl beyan olundu*³⁰⁴ geldik yine Yeniçeri meydanına bir köşede³⁰⁵ Gâzi Hünkâr³⁰⁶ kullarına³⁰⁷ sadedinde iken elli iki bölüğün³⁰⁸ aşcısı Ahmed usta³⁰⁹ dimekle ma'rûf

304 “segirdüm olan odaların açıcıları gelüp segirdüp et kaparlardı. Ziyâde segirden aşçıya solakluk mahlûl oldukda ana ihsân olunurdu. Olur olmaz âdeme solakluk virilmezdi. Ekser umûr-dide odabaşılara virilürdü. Uzun boylu ve kıyâfetlü âdemlere virilürdü. Bodur âdeme solakluk virilmezdi ve genç dahı olursa virilmezdi. Odabaşılardan yolu solaklukdur meger kim gâyetle amel-mânde ihtiyâr ola da etmek vireler idi. Bir odanın çorbacısı mahlûl oldukda solak olan odabaşılardan [52b] virilürdü. Yeniçeri ağası hünkâra telhîs itmedükçe solakluk virilmezdi. Ve bir çorbacı ağa seferde şehîd oldukda solaklara virilürdü, ecnebîye virilmezdi ve nefere çorbacılık virilmemek kânûndur ve Gâzî Hünkâr la'netnâme yazmışdur ve herkes solakbaşı olmazdı. Solakbaşılık bir umûr-dide âdeme virilür ve bir ulu mertebedür gâyetle iş ve söz bilür ve umûr-dide ve her ahvâle vukûf ve pâdişâhların sözün anlar âdemler solakbaşı olurdu. Ve cenglerde ve seferlerde pâdişâhları ceng ahvâline vâkîf idenler solakbaşılardur ve ceng mahallinde pâdişâhların bindüğü ata bir bend uran solakbaşılardur. Ceng mahallinde dört solak başı ve dört kethudâ ve dört odabaşı hünkârın eteklerine muhkem yapışub ve dört yüz solaklar hünkârın dört etrâfın kuşadub tururlar. Silahdârı ve çukadâr ve rikâbdâr ve dülbend ağasının pâdişâhun yanında komazlar. Solakların ardında iç halkı top olup ceng âletleri ellerinde tururlar, hâzır u âmâde ve ceng mahallinde sa'âdetlü pâdişâhı ve vezîr-i a'zamı yeniçeriler ortasına alup tururlar, bir gayrı kula vezîr-i a'zamı ve sa'âdetlü hünkârı inanmazlar. Yeniçerilerin orta yerinde karâr iderler. Mâdâm ki ceng ber-taraf olmaya pâdişâhı ve vezîr-i a'zamı yeniçeriler çadırlarına salhirmezler. Yeniçeriler dört etrâfın kuşadub dururlar, muhâfaza iderler. Kânûn budur ki alâ tarîkı'l-icmâl beyân olundu.” (SKEEN 52a-52b); “segirdüm olan odaların açıcıları hazır olup ve soyunub segirdim ile et kaparlardı ziyâde segirden aşçıya Solaklık mahlûl oldukda ânâ ihsân ve olur olmaz âdeme Solaklık virilmezdi uzun boylu ve kıyâfetlü âdemlere virilür idi genç ve bıyıklı âdemlere verilmezdi ekser umûr-dide iş görmüş ve kal'a fethin bilür ve metris ahvâlin bilür odabaşılara virilür idi ve odabaşılardan doğru yolları Solaklıktır meger kim ziyâde ihtiyâr ve amel-mânde bir odabaşıya etmek virilürdü odanın çorbacısı mahlûl oldukda Solak olan odabaşılara virilür idi Solaklık mahlûl oldukda Yeniçeri ağası telhîs itmedükçe virilmez idi ve bir seferde çorbacı şehîd oldukda Solaklara virilürdü ecnebîye nefere çorbacılık virilmemek için sa'âdetlü ve 'azimetlü *Sultan Süleyman Han Gâzi* rahmetullahı 'aleyh la'netnâme yazmışdur ve herkes Solakbaşı olmaz idi Solak bir bir ulu mertebedir gayetle ma'kûl söz bilür ve gayetle umûr-dide ve her ahvâle vâkîf ve pâdişâhların sözün anlar âdemler Solakbaşı olur idi ve cenglerde pâdişâhları zabt idüb ceng ahvâlin pâdişâhlara i'lâm iden iden ve ceng mahallinde pâdişâhları bir yavaş ata bindirüb ve bindüğü ata bir marbend uran Solakbaşdır ceng mahallinde dört Solak başı ve dört Kethudâlar ve dört odabaşılar sa'âdetlü hünkârın eteklerine muhkem yapışub ve dört yüz kemankeş Solaklar hünkârın dört etrâfın kuşadub dururlar Silahdârı ve Çukadârı ve Rikâbdârı (6b) ve Dülbend ağasının hünkârın yanında komazlar. Solakların ardlarında iç halkı tob olup dururlar ve ceng mahallinde sa'âdetlü ve 'azimetlü ve şevketlü pâdişâh-ı 'alem-penâh hazretlerini ve vezîr-i a'zam hazretlerini Yeniçeriler orta yerlerine alurlar ve gayrı kullara inanmazlar Yeniçerilerin orta yerinde olur mâdâm ki ceng ber-taraf olmaya sa'âdetlü ve 'azimetlü ve şevketlü ve devletlü pâdişâh hazretlerini ve vezîr-i a'zamı çadırına salhirmezler Yeniçeriler dört etrâfın kuşadub muhâfaza iderler kânûn budur ki alâ tarîkı'l-icmâl beyân olundu.” (ÛNEKN 6a-6b)

305 [köşede], *gün* (ÛNEKN 6b)

306 *meydana gelüb* (ÛNEKN 6b)

307 *tüfeng atdurmak* (SKEEN 52b); (ÛNEKN 6b)

308 yigirmi birinci ağa bölüğünün (SKEEN 52b); yigirmi bir ağa bölüğünün (ÛNEKN 6b)

309 Gedik Ahmed (SKEEN 52b); Gedük Ahmed (ÛNEKN 6b)

³¹⁰ve ziyade bahâdir âdem idi³¹¹ nice def'a ³¹²hünkârın huzûr-ı devletine³¹³ dil ve baş getürmüş³¹⁴ nice³¹⁵ yararlığı sâbit olmuş idi³¹⁶ *ol aşçı Gâzi Hünkâra 'arzu hal idüb dimiş ki "Hak te'âla hünkârımızın eksikliğİN göstermesün ihsân buyurulan etleri aşçı kulların kassâb dükkânından alıncaya kadar meydan beklenür ve 'azîm zahmet çekilür ihyâ buyurduğunuz et için mücedded ihyâ buyurduğumuz meydanın bir köşesinde kassâb dükkânı idüb zâbitân ma'rifetiyle tevzî' olunmak için hatt-ı hümayûn ihsân buyurla"* deyû 'arzu hal kırâ'at olundukda *Gâzi Hünkâr kahkaha ile gülüb*³¹⁷ "aşçı ³¹⁸ceddim ruhiçün bu gün³¹⁹ bu ahvâl benim hâtırma geldi elhamdülillahi te'âla kullarımın niyetleri"³²⁰ gönül birliğine delildir" deyû ol sa'at sekiz tomruğu İstanbul içinde olan dükkânlardan ayırub *meydâna vaz' idüb*³²¹ *ve ba'dehu aşçular namaz kılmak için bir mescid binâ idüb ve bir masura su ve bir mus-*

310 *kimesne* (İÜNEKN 6b)

311 kimse olub (İÜNEKN 6b)

312 [Gâzi] (SKEEN 53a); (İÜNEKN 6b)

313 [devletine] huzuruna (SKEEN 53a); (İÜNEKN 6b)

314 getürüb (İÜNEKN 6b)

315 [nice] (İÜNEKN 6b)

316 olmuşdı (İÜNEKN 6b)

317 "Ol aşçı Gâzi Hünkâr'a arz-ı hâl virüp, mefhûmında: "Hünkârım yeniçeri kullarını üçer akçe mirî virmek üzere Kırçan koyunından bi'z-zât matbah-ı âmire[ye] giden bu kadar etler ihsân buyurdunuz. Hak te'âlâ Hünkâr'ımın eksiklüyin göstermesün velâkin ihsân buyurduğın etleri aşçı kulların varub kassâb dükkânların beklerüz, azîm zahmetler çekilür. Gâzi Hünkâr'um cümle aşçı kullarına merhamet buyurub, ocağa ta'yîn buyurulan etlerimizi bu ihyâ buyurulan meydânın bir köşesine kassâb dükkânları idüp, zâbitlerimiz ma'rifetiyle tevzî' ü taksim olınmak bâbında hatt-ı hümayûn ihsân olma" diyü. Bu arz-ı hâl Gâzi Hünkâr kırâ'at buyurdıklarında kahkaha ile gülüb" (SKEEN 53a); "evvelâ aşçı Gâzi Hünkâra arz-ı hâl virüb mefhûmında "Hünkârım Yeniçeri kullarına üçer akçe mirî virilmek üzere kırçan koyunından bi'z-zât sa'âdetlü hünkârımın matbah-ı 'âmiresinden bu kadar etler ihsân buyurdunuz Allahü te'âlâ sa'sdetlü hünkârımın eksiklüğİN göstermeyüb bu ocağa ihsân buyurduğın ihsânların 'arzına kulların şükürin itmeğe bir vechiyle iktidârları yok velâkin sadaka ve ihsân buyurduğın etleri cümle aşçı kulların varub İstanbulda kassâb dükkânların bekler zirâ nice 'azîm zahmetler çekilür Gâzi Hünkârım hazretleri mercûdur ki cümle aşçı kullarına merhamet buyurlub ocağa sadaka ve ihsân buyurduğın etlerimizi bu ihyâ buyurduğın bir köşesinde İstanbul dükkânlarından ayırub bu gâzi kulların meydânına getürüb zâbitlerin ma'rifetiyle odalarımıza tevzî' ve teslim olunmak bâbında hatt-ı hümayûn sadaka ve ihsân oluna" deyû bu 'arz-ı hâli (7a) Gâzi Hünkâr kırâ'at buyurdıklarında kahkaha ile gülüb" (İÜNEKN 6b-7a)

318 *aşçı* (İÜNEKN 7a)

319 bu gice (SKEEN 53a); (İÜNEKN 7a)

320 [niyetleri], *tedbirleri* (İÜNEKN 7a)

321 "sekiz tomruğu meydana getürüb vaz' eylemişdir" (İÜNEKN 7a)

luk ve bir dehlîz binâ idüb “kulların ta’yînât bir yerde gerekdir” deyû bir de -8a- mahzen binâ idüb mum bal pîrinc revgan virilmek için ve buyurdular ki “kassâblar Yeniçeri kullarının hıdmetkârıdır” deyû³²² her tomruğa ikişer zımmî³²³ dörder hıdmetkâr ta’yîn idüb³²⁴ zımmîlerin cemilesi harâcdan mu‘âf olub vesâ’ir tekâlifden³²⁵ dahi mu‘âf³²⁶ oldular³²⁷ Gâzi Hünkâr³²⁸ mübârek eline kalem alub bir hatt-ı hümayûn tahrîr buyurub³²⁹ “benim Yeniçeri³³⁰ kullarının tomruklarında eğer Karaman koyunu ve keçi ve³³¹ arık lahm³³² ve bayat lahm görüb³³³ bu sekiz tomruğu³³⁴ virilir ise Allahü te‘âlanın la’neti vesâ’ir mahlûkâtın la’neti ve cümle yaradılmışların la’neti olzâbâtının üzerine olsun” deyû la’net nâme tahrîr eyleyüb Baş çavuş ağaya üzerlerine nâzır ta’yîn buyurub ve Baş deveciyi kassâbların üzerine hâkim nasb idüb ve tenbîh buyurdular ki “kassâblar kullarıma Karaman koyunu ve keçi bayat et getirürler ise pâreleyüb seksonlara virüb tekrâren ziyâdesiyle a’lâ et getireler”

322 “ba‘dehû aşçılara namâz kılmak için bir mescid binâ idüb ve bir masura su ve bir musluk binâ idüb ve ayak yolu ve kullarının ta‘âmâtı bir yerde gerekdir diyü meydânda bir mahzen binâ itdürüb bal ve yağ ve pîrinc ve mum virilmek için ve buyurdular kim, “Bu kassâblar şimdengirü yeniçeri kullarının hidmetkârı oldu” diyü” (SKEEN 53a); “ba‘dehû aşçılara namâz kılmak için bir mescid binâ idüb ve bir masura su virmek üzere ve bir musluk ve ayak yolu binâ idüb ve kullarının yemek ta’yînâtı yerde gerekdir deyü meydânda bir mahzen binâ idüb yağ ve bal ve pîrinc ve mum virilmek için ve buyurur ki “şimdi bu kassâblar Yeniçeri kullarının hidmetkârı oldu” deyû” (İÜNEKN 7a)

323 *usta ve* (İÜNEKN 7a)

324 *buyurdu* (İÜNEKN 7a)

325 *Tekâlif-i şakka* (SKEEN 53a)

326 *ve müselleme* (SKEEN 53a)

327 *ve bu zımmîlerin cümlesin harâcdan vesâ’ir tekâlif alınmak için mu‘âf ve müselleme itmîşlerdir* (İÜNEKN 7a)

328 [Gâzi Hünkâr] (İÜNEKN 7a)

329 *yazmışdır* (SKEEN 53b); *yazmışdır ki* (İÜNEKN 7a)

330 [Yeniçeri] (İÜNEKN 7a)

331 *elleri vesâ’ir* (İÜNEKN 7a)

332 [lahm] (İÜNEKN 7a)

333 *etler getürüb* (İÜNEKN 7a)

334 *tomrukda kullarıma virürlerse* (İÜNEKN 7a)

deyû hatt-ı hümayûn tahrîr ihsân buyurub Baş çavuş ağanın eline teslim eyledi^{335 336} *ve*³³⁷ *iki seneden*³³⁸ *sonra Gedik Ahmed didikleri ‘aşçıy*³³⁹ *meşin ile divân-ı hümayûna*³⁴⁰ *getürüb*³⁴¹ *meşin*³⁴² *üzerine hil’at-ı fâhire*³⁴³ *giydirüb İhtisâb Ağalığı*³⁴⁴ *ihsân buyurub emr eyledi ki*³⁴⁵ *“bu şehrde et*³⁴⁶ *beş*³⁴⁷ *akçeye çıktı -8b- ve sâ’ir zahire*³⁴⁸ *bahâya çıktı aslı üzere ahvâli i’lâma hâcet yokdur ahvâli aslı üzere bilüb emrine muhâlefet idenlerin haklarından gelsin rikâb-ı hümayûnuma i’lâma hâcet yokdur” deyû tenbîh idüb*³⁴⁹ *mezbur ‘aşçı taşra çıkdıkda kol idüb ol gün*³⁵⁰ *yigirmi adem salb idüb ve ertesi gün kol*

335 “Allah`un la’neti ve ins ü cinnün ve cemî’ yaradılmışun la’neti anun üzerine olsun” diyü ve başçavuş üzerlerine nâzır ta’yîn buyurup ve başdeveciyi zimmî kassâbların üzerine hâkim nasb ve tenbîh buyurdu kim, “Meydân kassâbları eger kullaruma ayrık eger Karaman ve keçi ve dişi etlerin götürürler ise saksonlara pâreleyüp, tekrâr ziyâde eyüsinden getüreler” diyü hatt-ı hümayûn ihsân idüb, başçavuşun eline virmişdür” (SKEEN 53b); “üzerlerine nâzır ta’yîn olunan Başçavuş ve mezbûr zimmîlerin üzerine hâkim eylediğim Başdeveci bir vechiyle rızâ virüb veyahud iğmâz-ı ‘ayn iderlerse Allahü ‘azîm ins ü cinnin ve cemî’ yaradılmışun la’neti onların üzerine olsun” deyü bu minvâl üzere te’kid ile bir la’netnâme yazdırub Başçavuş ve mezbûr Başdevecinin eline hatt-ı hümayûn virdi kim “bu zimmî meydân kassâbları eğer kullaruma arık veyahud Karaman koyunu ve keçi etleri veya bayat etler götürürlerse seksonlara virile” deyü bu minvâl üzere her şeyi tertîb eyleyüb” (İÜNEKN 7a)

336 *bâldâda mestûr olduğı üzere merhum Gâzi Hiinkâr Yeniçeri ocağı halkına muhabbet eyleyüb bu kadar ihsânlar (7b) idüb yedi dafa la’netnâme yazub birin Kül kethüdasına ve birin Başçavuşa ve birin Başdeveciye ve birin yedi nefer gâzîlere virmişdir* (İÜNEKN 7a-7b)

337 *bir* (SKEEN 53b)

338 *bunlardan sonra Gâzi Sultan Süleyman bir seneden sonra* (İÜNEKN 7b)

339 *aşçı Gedik Ahmedi* (SKEEN 53b); (İÜNEKN 7b)

340 *divâna getürdüb* (İÜNEKN 7b)

341 *çağırıp* (SKEEN 53b)

342 [meşin] (İÜNEKN 7b)

343 *kaftan* (SKEEN 53b); (İÜNEKN 7b)

344 *-n* (İÜNEKN 7b)

345 [emr eyledi ki] *eline bir kavi hatt-ı hümayûn virdi kim* (İÜNEKN 7b)

346 *lahm* (İÜNEKN 7b)

347 *-er* (İÜNEKN 7b)

348 *zehâ’ir kim kezalik* (İÜNEKN 7b)

349 “ahvâlin bil emrine muhâlefet idenlerin haklarından gel, rikâb-ı hümayûnuma arza ihtiyâc yokdur, göreyüm seni!” diyü tenbîh buyurup,” (SKEEN 53b); “ahvâlin bil ve egle emrime muhâlefet iden kimesnenin hakkından gel rikâb-ı hümayûnuma arza ihtiyâc degildir göreyüm seni *er ol baş yar* sonra senin hakkından gelürüm” deyü ziyâde tenbîh ve te’kidden sonra (İÜNEKN 7b)

350 *bütin İstanbulu gezdükde on bir âdem navluncılardan salb idüb* (İÜNEKN 7b) ve irtesi gün

idüb³⁵¹ *sekiz adem salb idüb ve dördüncü günü Kassâb başıyı ve Kethüdâsını Etmekci başıyı*³⁵² *salb idüb beşinci günü gördükim*³⁵³ etmek vesâ'ir zahiremiz³⁵⁴ dağlar gibi yığılmış alur satar yok³⁵⁵ bir buçuk³⁵⁶ vukıyye etmek bir akçeye ve³⁵⁷ dibi kızıl mum on ikisi bir akçeye³⁵⁸ [bir] vukıyye lahm üç akçeye bir vukıyye revgan-ı sâde³⁵⁹ on bir akçeye vesâ'ir *zahire bunlara kıyâs bu minvâl üzere*³⁶⁰ beş sene İhtisâb Ağalığı idüb³⁶¹ ziyâde zâbit olmağla³⁶² Gâzi Hünkâr³⁶³ ikinci vezir idüb³⁶⁴ *sonra vezir-i a'zam ahirete intikâl idüb baş vezir olmuştur*³⁶⁵ haftada bir gün büyük kol idüb ve Yeniçerileri Ağası ve İstanbul Kadısı İhtisâb Ağası un kapanına inüb³⁶⁶ bir kile buğdayı alub un itdirib³⁶⁷ numûne didikleri budur.³⁶⁸ ana göre narh virirler idi³⁶⁹ ve's-selâm tamâm oldu³⁷⁰.

351 *on beş âdem salb idüb, irtesi gün kol* (SKEEN 53b); [yigirmi âdem salb idüb] irtesi gün kol itdikde (İÜNEKN 7b)

352 *ve etmekcilerin ba'zısını* (SKEEN 53b)

353 “kassâbbaşıyı ve kassâblar kethüdâsın ve etmekcibaşıyı ve etmekciler kethüdâsın salb idüb *Gâzi Hünkâra 'arz olundukda ziyâde hazz idüb sürûrundan bi'z-zât kendüleri Mevlevî şekline girüb Istanbulu gezdikde mezbûr aççıyı huzûr-ı şerîflerine getürdüb hil'at-ı fâhire ihsân idüb ve bin altun in'âm eyledi bundan sonra mezbûr aççı kol itdikde gördü kim*” (İÜNEKN 7b)

354 *et ve etmek* [vesair zahiremiz] (SKEEN 53b); et ve etmek vesâ'ir eşyâ (İÜNEKN 7b)

355 *bir vukıyye lahm ve üç akçeye* (İÜNEKN 7b)

356 *bir vukıyye iki yüz dirhem* (SKEEN 53b)

357 *bir vukıyye revgân-ı sâde ve sâfi on akçeye* (İÜNEKN 7b)

358 on iki kutu kızıl mum (SKEEN 53b); (İÜNEKN 7b)

359 *vü sâfi* (SKEEN 53b); [vukıyye lahm üç akçeye bir vukıyye revgan-ı sâde] (İÜNEKN 7b)

360 eşyâ buna göre (SKEEN 54a); eşyâlar buna göre (İÜNEKN 7b)

361 ağası olub (İÜNEKN 7b)

362 olduğu ecilden (SKEEN 54a); (İÜNEKN 7b)

363 *sonra* (SKEEN 54a)

364 eyleyüp (SKEEN 54a)

365 “kubbe-nişin oldukda iki seneden sonra vezir-i a'zam merhûm oldukda vezir-i a'zam olup” (SKEEN 54a); kubbe-nişin oldukda bir iki seneden sonra vezir-i a'zam ahirete intikâl idüb *mezbûr Gedik Ahmed Paşayı vezir idüb* (İÜNEKN 7b)

366 karâr idüb (SKEEN 54a); Yeniçeri ağasıyla ve İstanbul efendisi ve İhtisâb ağası ve *kayıkçıların çorbacısı* ile gelüb un kapanında karar iderlerdi (İÜNEKN 8a)

367 *ve yoğurub etmek tabh itdikde* (SKEEN 54a); *ve yoğurdub etmek tabh itdikde* (İÜNEKN 8a)

368 *ba'dehû* (SKEEN 54a)

369 iderlerdi (SKEEN 54a); (İÜNEKN 8a)

370 [tamam oldu] (SKEEN 54a); (İÜNEKN 8a)

KAYNAKLAR

- Avusturya Seferine Dair Bir Risale*, Y/228, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu.
- Ágoston, Gábor, *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, Çev. Kahraman Şakul, Timaş Yay., İstanbul 2013.
- Ágoston, Gábor, *Osmanlı'da Strateji ve Askerî Güç*, Çev. Fatih Çalışır, Timaş Yay., İstanbul 2012.
- Ahmed Cevad, *Tarih-i Askeri-i Osmani*, Cild-i evvel, İstanbul 1299.
- Ahmed Refik, “Devşirme Usulü, Acemi Oğlanlar”, *Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, C V, S. 1-2, Haziran 1926, İstanbul Milli Matbaa, 1927, s. 1-14.
- Akdağ, Mustafa, “Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu”, *AÜDTCF Dergisi*, C V, Ankara 1947, s. 291-303.
- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 9/I. Kitap, I. Ahmed Devri Kanunnâmeleri, 9/II. Kitap, II. Osman Devri Kanunnâmeleri, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1996.
- Áşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. Atsız, MEB Yay., İstanbul 1992.
- Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *DİA*, C 43, İstanbul 2013, s. 450-462.
- Bir Yeniçerinin Hatıratı*, Çev. Ve Yay. Haz. Kemal Beydilli, Tatav Yay., İstanbul 2003.
- Busbecq, Ogier Ghislain de, *Türk Mektupları*, Doğan Kitap, İstanbul 2005.
- Çelik, Yüksel, “II. Mahmud Devrinde İdari-Askeri Bir Üs: Rami Kışlası”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LII, 2018, s. 227-266.
- Eyyubî Efendi Kânunnâmesi Tahlil ve Metin*, Yay. Haz. Abdülkadir Özcan, Eren Yay., İstanbul 1994.
- Fatih Sultan Mehmed, *Kanunname-i Al-i Osman (Tahlil-Karşılaştırmalı Metin)*, Haz. Abdülkadir Özcan, Kitabevi, İstanbul 2003.
- Fodor, Pál, “Bir Nasihat-name Olarak Kavânîn-i Yeniçeriyân”, *V Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler*, 23-28 Eylül 1985, C 1, İstanbul 1986, s. 217-224.
- Goodwin, Godfrey, *Yeniçeriler*, Çev. Derin Türkömer, Doğan Egmont Yay., İstanbul 2008.

- Halaçoğlu, Yusuf, *XIV ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, TTK Yay., Ankara 1995.
- Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhûsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân*, Haz. Sevim İlgürel, TTK Yay., Ankara 1998.
- İlgürel, Mücteba, "Yeniçeriler", *İA*, C 13, MEB Yay., İstanbul 1986, s. 385-395.
- İnalçık, Halil, "Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700", *Archivum Ottomanicum*, VI, 1980, s. 283-337.
- İpşirli, Mehmet, "Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Bir Eser: Kavânîn-i Osmânî ve Râbîta-i Âsîtâne", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi*, XIV, 1994, s. 9-35.
- İşbilir, Ömer, *XVII. Yüzyıl Başlarında Şark Seferlerinin İâşe, İkmâl ve Lojistik Meseleleri*, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996.
- Kafadar, Cemal, "Yeniçeriler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 7, Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994, s. 472-476.
- Káldy-Nagy, Gyula, "The First Centuries of The Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia*, Tomus. XXXI, Budapest 1977, pp. 147-183.
- Kanuni Devrinde Yeniçeri Ocağına Dair Bazı Merasim*, İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu, No: 3293.
- Kavânîn-i Yeniçeriyân (Yeniçeri Kanunları)*, Yay. Haz. Tayfun Toroser, İş Bankası Yay., İstanbul 2011.
- Kaytaç, Fatma, "Osmanlı Askerî Teşkilatı Hakkında Bilinmeyen Bir Eser "Yeniçeri Ocağına İlişkin Bir Risale" (Değerlendirme Ve Metin)", *Tarih Dergisi*, Sayı 57 (2013 / 1), İstanbul 2013, s. 45-68.
- Kazıcı, Ziya, *Osmanlılarda İhtisab Müessesesi*, İstanbul 1987.
- Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar Kütâb-ı Müstetâb-Kitâbu Mesâlihi'l-Müslimîn Menâfi'i'l-Mü'minîn-Hırzû'l-mülûk*, Haz. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988.
- Koçi Bey Risalesi*, Haz. Yılmaz Kurt, Akçağ Yay., Ankara 1998.
- Koyuncu, Aşkın, "Kavânîn-i Yeniçeriyân ve Bosnalı Müslüman Çocuklarının Devşirilmesi Meselesinin Tenkidi", *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, 6-8 Ekim 2016, Çanakkale, Bildiriler*, C I. Ed. Aşkın Koyuncu, Çanakkale:

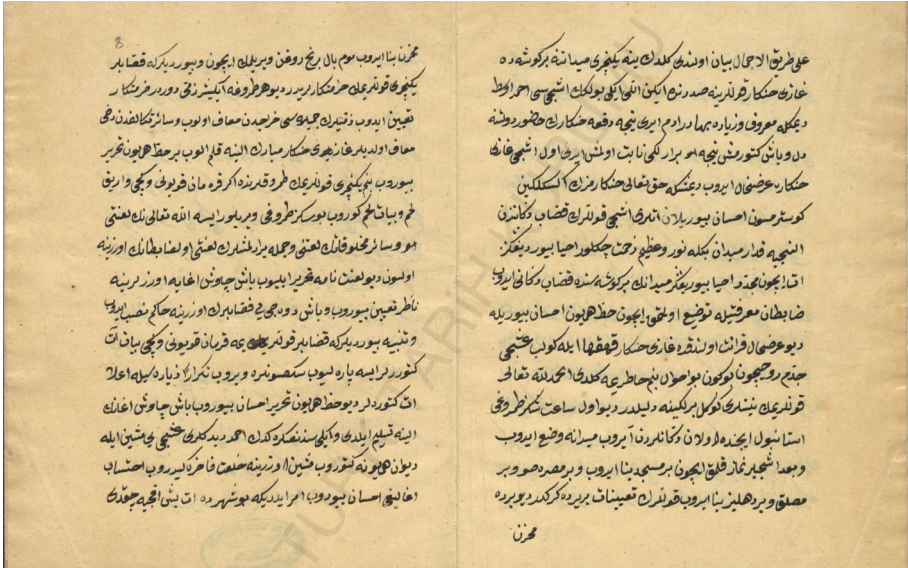
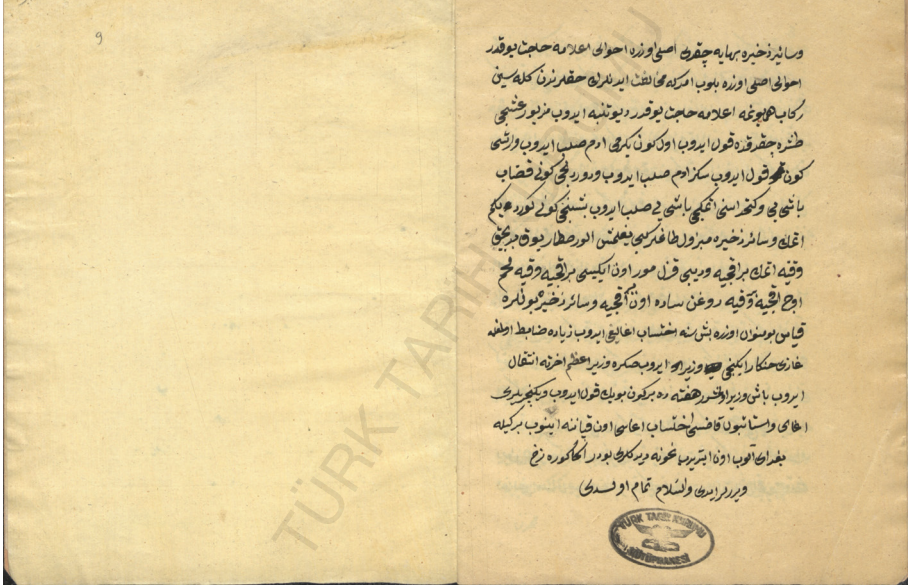
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2017, s. 193-233.
- Küçükyalçın, Erdal, *Turna'nın Kalbi Yeniçeri Yoldaşlığı ve Bektaşilik*, Boğaziçi Ün. Yay., İstanbul 2010.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C I, Yay. Haz. Nuri Akbayan, Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.
- Murphey, Rhoads, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş 1500-1700*, Çev. M. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2007.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, C I-II, Sad. Neşet Çağatay, TTK Yay., Ankara 1992.
- Nicolas de Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, Ed. Marie-Christine Gomez-Geraud, Stefanos Yerasimos, Çev. Şirin Tekeli-Menekşe Tokyay, Kitap Yay., İstanbul 2014.
- Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine*, Sad. Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul 2009.
- Osmanlı Sadrazamları Hadikatü'l-Vüzerâ ve Zeylleri 3*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2013.
- Öz, Mehmet, *Kanun-ı Kadîmin Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, 7. Bsk., Dergâh Yay., İstanbul 2017.
- Özbek, Özgül, “Yeniçeri Kanunları Kitabı: Kavânîn-i Yeniçeriyân”, *Turkish Studies*, Volume 13/5, Winter 2018, pp. 375-388.
- Özcan, Abdülkadir, “Etmeydanı”, *DİA*, C 13, s. 497-498.
- Özcan, Abdülkadir, “Osmanlı Askeri Teşkilatı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, C I, IRCICA, İstanbul 1994, s. 337-371.
- Petrosyan, Irina Ye., “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Yeniçerilerin Kökeni”, *Türkler*, C 10, Yeni Türkiye Yay., s. 129-135.
- Petrosyan, Irina Ye., “Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Reformlar Konusunda İlk Girişim: XVI. Yüzyılın Sonu İle XVII. Yüzyılın Başında Yeniçeri Ocağı”, *Osmanlı*, C 6, Ankara 1999, s. 673-683.
- Petrosyan, Irina Ye., *Mebde'-i Kanûn-ı Yeniçeri Ocağı Tarihi*, Moskova 1987.

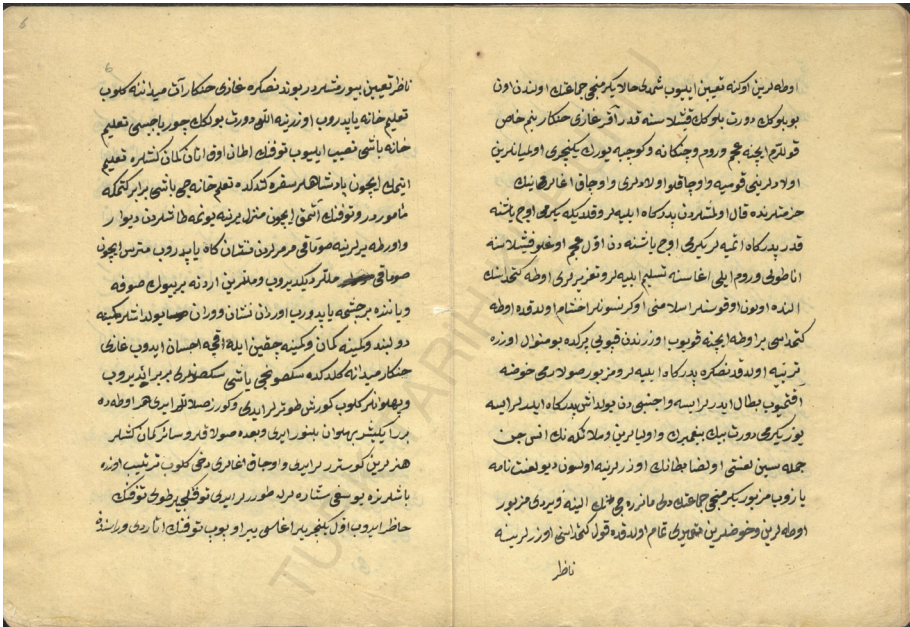
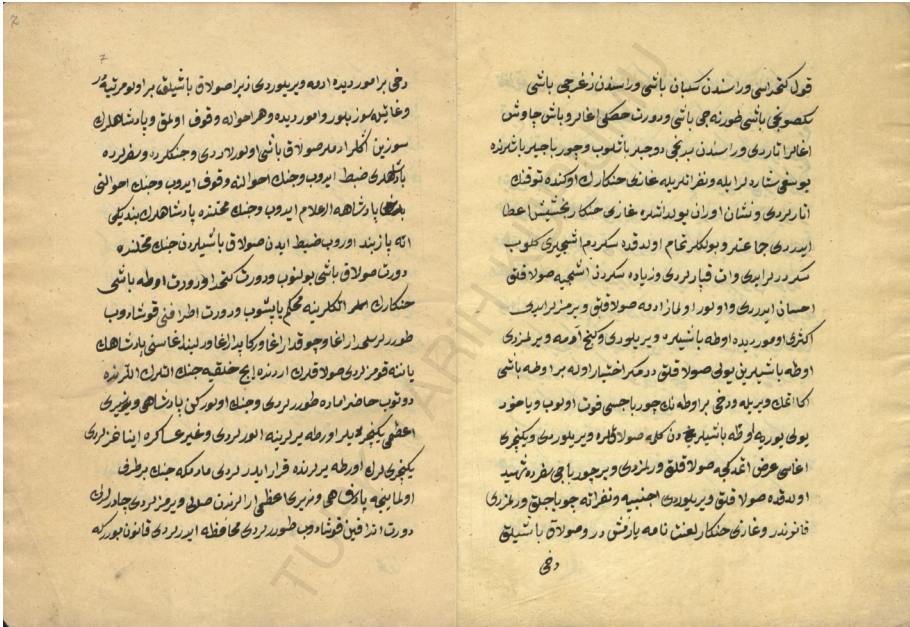
- Pul, Ayşe, *Yeniçeri Ocağının 68. Ortası Turnacıbaşılık*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2016.
- Reed, Howard A., “Ottoman Reform and Janissaries: The Eşkenci Lâyihas of 1826”, *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ed. Osman Okyar-Halil İnalçık, Ankara 1980, s. 193-198.
- Sakaoğlu, Necdet, “Eski Odalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C III, s. 203-204.
- Sakaoğlu, Necdet, “Yeni Odalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C VII, s. 467-468.
- Sakin, Orhan, *Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları*, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2011.
- Schimmel, Annemarie, *Sayıların Gizemi*, Çev. Mustafa Küpüşoğlu, Kabalcı Yay., İstanbul 2000.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, C I-II, Haz. Mehmet İpşirli, TTK Yay., Ankara 1999.
- Sertoğlu, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgati*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- Sunar, Mehmet Mert, “Ulufe”, *DİA*, C 42, İstanbul 2012, s. 124-126.
- Sunar, Mehmet Mert, “XVIII. Yüzyıl ve XIX. Yüzyıl Başları Yeniçeri Kışlaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Yeni Bir Askerî Tarih Özlemi Savaş, Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar*, Yay. Haz. Kahraman Şakul, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2013, s. 252-276.
- Sunar, Mehmet Mert, “İstanbul'da Yeniçeri Mekânları: Eski ve Yeni Odalar”, *Antikçağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, C II, İstanbul, 2015, s. 191-197.
- Topçular Kâtibi Abdülkadir, *Kadrî Efendi Tarihi*, C I, Haz. Ziya Yılmaz, TTK Yay., Ankara 2003.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, C I, TTK Yay., Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C II, TTK Yay., Ankara 1983.
- Üçok, Coşkun-MUMCU, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yay., Ankara 1991.
- Ünver, A. Süheyl, “Yeniçeri Kışlaları”, *Belleten*, C XL, S. 160, Ankara 1976, s. 589-594.

Yediyıldız, Bahaeddin, “Osmanlı Toplumu”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*,
Yay. Ekmeleddin İhsanoğlu, C I, IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür
Araştırma Merkezi) Yay., İstanbul 1994-1998, s. 441-650.

EKLER

TTK Nüshası Orijinal Metin





تعیین بیوروب بوندنمشره بلك بشوز اوروردنر اختیاره تفاهدك
احسان بیوروب یزیرمیشقون اقیه قوروجاق و بیوروب وقانون بیوروبیزیکه
نه وقت پادشاهه سفیره کیدر ایسه بش یوزاختار قوروجی ایله بیک نفره
اوروردنر تفاهد معاً بزرگدوب بوندنمشره کیدر بیوروب چادریک بیوروب
برقمعه نك انناسی کوچ اولوب تخی میسر اولانجه بوندنر ایله مشورت
اولوب نه کونه تدبیر ایدر ایسه قلمه نك فتح میسر اولور وبالاه
دکروان ضیافت سعادتله غازی حکمار اوپه ره کلوب توپ میباشین
ایدوب اولوب دین کازرین کلیدر یادیرین و مرماقی اجم لازیمیندن
ویرمیک اوزره شهر اسبی اوزرنیه مصارفاتی تعیین بیوروب حظه یون
احسان ایلدیر اوپه لرین اهرم قیوسنه بره نچی بروقیه لوم تعیین
بیوروب و چوبی بره امر بیوروبه اوپه لریمیک ایچنه کیچیک قولون
غیری اضیی انه قومیه سکر و هورت و تانه اوغلان کیردیکنه رسام
یوقدوبیوچک نیننه ایلیوب قیوزه چکان زنجیر ایدوب لازیم کدره
اجوب ننه قیو بزرگن غازی حکمکن سیدانه توشک اندرسنه
کیدر ایکن اوپه لرین ایچنه آتباشین چوبی قول کتدلسنجلب ایدوب

بیور

بیور دیکنه بن سربا اوپه لریمه اوزرنیه ناظر تعیین ایدم حرر حاصره
شون کتد کز قورسکر دیوانرا ایدوب قیوچی بی قن ایلان مرز ایلکلا
قول انخدالی صبا ایدوب جانن خلاص ایلدی حزمور جوهره برتچار
دیوروب اینه لرین و بیروبی اوجاقدن اضرخ بیور دیر وبالاه مطور
بولدندیری حضور ساندنیه دعوت ایدوب قولنریم ایله مر اوپه زاره
بولدیکیز ایچنه احمده تعالی امتکلاست کدک برضرا اولکره گیشنه
یوزرا آق اولسون جا اولانن صور کز و افر اولدی صابر یازخون
اولدوب دیوبوقدرنده مزور غازیه جواب ویردیکه شولر حکام
کک تمیر و مورمز و افر لاین بزیمورون فائده مزوقدرمز بیور
ایچنه بنایوبدیمک حوضه کفایت ایدوبوقدر نیکه جاسمان اولدیز
اوپه لریمیک اولکده اولوق اوزره حظه یون بیور کز ایدنک شولر
افدیز و عدینه صاحب قعدرنه ام شونکون ایشاکدر دیوبون
بولدیر غازی حکمار اولزمان قنی سزاره ویرمیک حظه نسی کورک
دیوبوقدرنده کیمچی جا قیو نك مانر بی حظه نسی غازی
حکماره تسلی ایلدی غازی حکمار قنی اوپه اولکده کیمچی حوضه

بجمله ی اولون دورت بولکک بلغاری دیق قورن بینه یوزراوان
بدی حد نظر غازی بریم جوار اولغله بری برنیه هودار وقظه دار
اولغله ایلیوب ذاکه یوز اقلیلهر هر لری اوجر دوره کطه دل ایله
کلموایلن کلکله بارک بوندنر کوجک جبار اوپه لیمار قورلری اورنیه
ولست کلدی برمز مور غازی بر صاندرن نا امیر اولوب وین شولک علی الله
کندیرینی اول دریا مانشک غازی حکمکنه وروپ غازی بوندنر کوجم
ایلیوب بوندنر قیون الله اکبر صدای اسمانه حقه ق بر حطم چنک
ایلیوب غایب بارک کتار بوزوب الله عظیم الشان رحمتی غازی بره
ویروب اکیله قدر قورلری اسیر ایدوب غازی حکمارین حضور نیه کلدی بر
یوزرا دین و دایله ملکه لر نیه حکمار ایاغ اوزر فلقوب مبارک
یوزن نیه سوروب مبارک نوز لرین یاش برنیه قان آقروپ نرینیک
قولدم حکم سارک اولسون دیو و اوزعا ایلدی و خفتن قاحره کلدی بر
اکی طوبولسه انجون احسان ایدوب مزور غازی بوندنر ایلیوب
بوندنر کلوب طور دیر غازی حکمار قنی قورنر احسانی چنون قبول
قبول اینه دیکر دیوبوقدرنده شونکون حکمار مز احساکاره هر بار

محتاج

محتاج لاین شولوا افندم حضرتیمک ند جاسماندر که استانبوله
قبیل لرینده صومر یوقدر حطم عین چکبوز برکای مصد سواجون
حظه یون بولککمز بوقدر نیه دتمه سبب اولوردیو صبا ایلدیر
بنم غازی اوغلنر انشاء الله تعالی استانبوله لار دینور ده جمله قولدم
سویه طوم ایدیم و یوقهد امان ایدوب بعد سعادتله استانبوله یوز
اقضیه و خیمت مان ایلدیر کس لرینره فر ایلدیکه نیه غازی حکمار
اسی سزایه بشن ایدوب اتی بولکک ساهدار غازی بره و خذ لریه و یوقی
اوجا قی حلفنه و یوقی قولنریمه حطم ضیا فایده ایدوب و جب اقیه سی
هر فور مشک بقدروب و چین باره ایلد قارشدیروب بنسبه قولنریمه نزل
ایدوب کیمچی غایسته و قول کتدنا و باش جاشون اغایه وسار اوجان
اغازی به خفنه فاضله کدروب و بعد سته ده موز انی کیمجه اقیه
قیون اقیه سی و اوج ایدر برکزه بر نیه قور اقیه نیه اقیه سی و یا
دوق اقیه سی و اولور اقیه کانی اقیه سی اچون حظه یون احسان
بیور دیر و سدرده موجوده فائده بماقانه یوسته ایلدیر اقیه
نعقه و نیه برکله صوخمور بخش مخدی و ایلد ارمه بروقیه لیم

تبع و حضرت بر سر سیزده مجده اوسون رويوسوق سوزده سحر اداغا
 لشون کله رستم خايجي يري اغاسي و قورک خراسي سبغا و بائش
 جاون مرفعا خا و بائش بايه باشي دي مخزنه اغا سنج شريفي و امام اعظم
 حضرتينک سنج شريفي اكونه قويم جود ايرککه سعادتو حکما ر
 دين سبغ او حشيه چوله و حکما مرک او غينه جاش فرده و رخدود عا دان
 بوغوردي اوتنه و ديکمره غاري حکما را غيوس و افرخبرد عال ايليو
 سنج شريفي و امام اعظم حضرتينک سنج شريفي کيلين بيگ شينوز
 سردکچي خازيرينک هرقي قلب جنگه کيرمش ايردا ر قوجي يري
 اغاسي و قوره قول کتخي کله بارکي کچورق اغا سنجک تشک قوره
 دوبره و دن قري نه راستا کتوب قران اولديک بلوب بائش کتوب
 حضور ايليو کتوردي قول کتخي سبغه بائش جاون بلغمه جنگه ايرکون
 زرين اوغلو بائش بلک اوغلا نرينه راستا کتوب عظم جنگه کله اكي سيزه
 اير ايليو حضور بارداخته کتوردي روه جمله کچورق اغا نرين دي کون
 يه کتوي اوج و موصوز جنگ ايروب اوغلا و نرا و لوب حيا نريند ايردا
 کتوب کتوردي اول بايان کتور عسکرينه ايروب اعظم جنگه
 ايلديکمه

ايلديکمه دنيا طوري نه کوزر کوزونه اولش و نه اوله جوق ايرتس
 صالح غازدن حکمه نفاذ بوز لوب جمله قري فرار شيد بل ايلتيرد
 ساهلرين اشافي بولکل اغاسي و دورت بولکل اغا قري حکما کچور
 ايتوب سحر اداغايه عفا جنگه کتوب ايردي و روضق رين ايرينه
 راستا کتوب جمله طوبلدين و صبه جاندين و خزينه لرين ضبط ايروب
 سبهاير اغاسي حشون اغا کتوب حکما کچور ايلدي بونوردي ايروردا و قورده
 اشافي بولکل اغاسي ليک ايتوب حضور عظم ساهانه نرينه کتوب شونو
 پار تاعم بوغوردي کبرده بوغوردين هر قون قلد قوجو بوغوردي نيا نايديکرين
 روم ايلي کچورکيسل اسلام بائنا ناه ميخته دوبره بولکل اغاسي سبهاير
 بيله قرار ايرکده کتوردين اوز نرينه تعيين بوز روب ايردي جمجه ايروب
 قرار ايرکده کتوردين و راستا ايتوب کله سين قروب اون بيگ ايليو
 کله ايله اوج بيگ دل لوب حضور ايليو کتوردي و بولکل کتور
 کچوردي و زرين کتوردي جامله کتوردي مازنردي اوغور ايلکي بولکل
 رضوان اوسط اوغوريش بولکل ارمونيه لي دي غي و اوغور اوج
 بولکل دي قوص و اوغوريش بولکل و بايلا و نيش بولکل دي مخزنه

کچوردي و جاني و سارا و جاق حشفي بوسونک استماع ايلکلر نه جنگه
 جاندين و سياتندين تزک ايروب بيگ شينوز سردکچي خازيريديه
 بائش بايه باشي صلونه اغايه سنج شريفي و امام اعظم حضرتينک
 سنج شريفي امانت ايروب جمله اغايه سنج شريفي کتوردي کتوردي کتوردي
 هجوم ايلکلر نه ديک کون بولکل ايم ايتوب بولکل حشفي ايلديکمه
 کوزر کوزمش بولکل کتوردي صلح اغا نرين کتورده عيايش بارک
 کتور بوز لوب و هر طرفدن جمله بکتور بيله ناز جان بوز لوب و حکما
 و عسک اسلام خريف ايتوب کتور عسکرتي بولکل بولکل ايرکترند
 حشفي بولکل ايتوب صلح مير قزاق قليم صلح بائش ايرتوت
 بر تقريت خلص اوغوب سحر اداغا و جوغراغا و کتور اداغا و ديند
 اغاسيه شيدک جنگه لروب و ايردا فرقل ايروب جنگه ايرکتن هو
 صونق بائشدين حشفي بائش نرين لروب دورت صلح ن شني
 دورت تخاردي دورت اوغورده بائشدين جنگه لروب غا نرين حکما
 طنه عشاره قدر دن غاري حکما بائش قور نرينه استماع ايروب و روبا
 قورلر و بولکل نيم اوغور بولکل در بولکل بولکل ايرکترند

مرحوم و حضور سلطان سليمان عليه الرحمة و المغفران حضرتينک چ قري
 اوزر نه اتق دهه سرفا بولکل خرا اتق دهه ده بوز لوب بولکل
 دهه ده کتور عسکرمو حديق ايله کتور نرينه کتورده بولکل کتور روز
 حشر بوز لوب عهد سنياق ايرککه آل حشون دولتي ارا برون قلد بولکل
 روي شير ايرر خا نرين حکما کتورده و ر قورده بولکل اير ايله مقابل
 اولدو نه جمله کچورکي بوز لوق اوزر اکتين خا نرين حکما کتوردي ايش غريف
 بوزن اويور جان سنج شريفي و امام اعظم حضرتينک سنج شريفي کتور
 قول کتخي سبغا و بائش جاون باش اغايه و بائش باي باشي و قورده اغا
 نيم ايليو بيورديکله قولم بولکل بولکل کتور بولکل بولکل
 حکمه سيزه ده ويزه درک روم اسلام غير تين الون قوت سيزه
 لايق دکل در سبغ نزهه الصلح و استماع سنج شريفي و امام
 اعظم حضرتينک سنج شريفي نيمدن هجاب ايرکتر بائش بولکل
 صاحب نرين نه بوز ايله شهاقت استر کتور بولکل بولکل جمله
 کچوردي